

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΒΟΛΟΣ 2021

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Διπλωματική Εργασία

**«ΤΟ ΙΜΑΡΕΤ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ,
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΧΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ
ΜΕΛΛΟΝ »**

ΔΗΜΟΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Επιβλέποντες Καθηγητές

*Λαλένης Κωνσταντίνος
Σαμαράς Νικόλαος*

Βόλος 2021

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

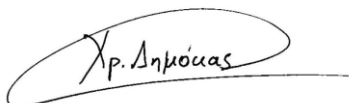
Ημερομηνία:

17/02/2021

Όνοματεπώνυμο:

Δημόκας Χρήστος

Υπογραφή:

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ (Acknowledgements)

Θεωρώ απαραίτητο να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους επιβλέποντες καθηγητές, αξιότιμο κ. Κ. Λαλένη και κ. Ν. Σαμαρά, οι οποίοι συνέβαλλαν σημαντικά στην εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας, που τοποθετείται σε ένα θέμα το οποίο απασχολεί γενιές ολόκληρες τον σύγχρονο τουλάχιστον θεωρούμενο κόσμο. Λόγω των περιέργων συνθηκών που επικράτησαν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους 2020 δεν ήταν εφικτό να πραγματοποιηθούν κάποιες συναντήσεις με τον φορέα καθώς και κάποια επίσκεψη στον χώρο του Ιμαρέτ. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω το MOHA Research Center για την πολύ γρήγορη ανταπόκριση του στο αίτημα μου για την αποστολή πληροφοριών και φωτογραφιών του Ιμαρέτ. Πιστεύω ότι η προσπάθεια αυτή θα αξιολογηθεί θετικά από τους καθηγητές και ύστερα από τους αναγνώστες, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, στους οποίους πρωτίστως απευθύνεται ώστε το σύγγραμμα να αποτελέσει βιβλίο αναφοράς (textbook) όχι μόνο στη διάρκεια των σπουδών τους αλλά και στη μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία – διπλωματική επιτεύχθηκε συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με την έννοια των Βακουφιών, τη λειτουργικότητα τους και την σκοπιμότητά τους τα παλαιότερα χρόνια αλλά και την εξέλιξη τους στη σύγχρονη εποχή.

Στην Εισαγωγή πραγματοποιείται μία εισαγωγική ολιστική προσέγγιση του προς ανάπτυξη θέματος, στοχεύοντας στην σφαιρική και εξειδικευμένη εισαγωγική παρουσίασή του.

Στο Κεφάλαιο 1 λαμβάνει χώρα μία γενική προσεγγιστική ανάλυση πάνω στον όρο «Βακούφι» και τις κατηγορίες αυτού. Επίσης επιδιώκεται μία ανάλυση στα είδη των κτημάτων στην ευρύτερη περιοχή της Τουρκίας, στη διαδικασία και το σκοπό της αφιέρωσης, Εν τέλει δίδεται μία ιδιαίτερη έμφαση στην λειτουργικότητα του Υπουργείου Βακουφιών, αλλά και στην πιθανή ύπαρξη αυτών των εγκαταστάσεων στον Ελλαδικό χώρο.

Στο Κεφάλαιο 2 εξετάζεται λεπτομερώς το εύρος ύπαρξης των νομοθεσιών όσον αφορά τους οθωμανικούς ιδιοκτησιακούς τίτλους και ξεκαθαρίζεται η σκοπιμότητα, η λειτουργικότητα και η καινοτομία τους.

Στο Κεφάλαιο 3 δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην ιστορία της Καβάλας και τονίζεται τεχνηέντως το Βακούφικο Ζήτημα, προσπαθώντας πάντα να ερμηνευτεί αντικειμενικά και με μία ματιά αμιγώς αμερόληπτη.

Στο Κεφάλαιο 4 επιδιώκεται η προσέγγιση εκείνων των δεδομένων που δομούν τα κατασκευαστικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά του βακουφιού.

Εν κατακλείδι, αναλύονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την κειμενική αυτή ολιστική προσέγγιση, ώστε να μπορέσουμε να καταλήξουμε σε συμπερασματικά αποτελέσματα και κατακλείδες τα οποία είτε θα βελτιώσουν την όλη κατάσταση δυνητικά ακόμη περισσότερο, είτε θα συμβάλλουν στην διαλεύκανση εκείνων των εννοιών και περιστάσεων, οι οποίες επιδεινώνουν ή τουλάχιστον κωλύουν την υπάρχουσα κοινωνική κατάσταση.

Λέξεις Κλειδιά: Βακούφια, Ιμαρέτ, πολιτιστική κληρονομιά, φυσιογνωμία τόπου, ιδιοκτησιακό καθεστώς, αξιοποίηση

ABSTRACT

In the present work - dissertation was achieved the collection of information about the concept of the Waqfs, their functionality, and their expediency in the older years and the modern evolutionary era.

In Introduction, an introductory holistic approach of the potential to topic development is made, aiming at its comprehensive and specialized introductory presentation.

In Chapter 1, a general approximate analysis of the term «Waqf» and its categories takes place. An analysis is also sought in the types of estates, in the process, and the purpose of the dedication. Finally, a special emphasis is given to the functionality of the Ministry of Waqfs, but also the possible existence of these facilities in Greece.

In Chapter 2 it is examined in detail the scope of the laws regarding Ottoman property titles and clarifies their feasibility, functionality, and innovation.

In Chapter 3, special emphasis is given to the history of Kavala and the Waqf Issue is artificially emphasized, always trying to be interpreted objectively and with a purely impartial look.

In Chapter 4, the approach of those data that structure the construction and architectural characteristics of the Waqf is sought.

In conclusion, it is important to analyze the conclusions that emerge from this textual holistic approach, so that we can come to conclusions and conclusions that will either improve the situation or further improve the circumstances, which aggravate or at least hinder the existing social situation.

Key Words: Waqfs, Imaret, cultural heritage, image of a place, property arrangement, exploitation

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	7
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΚΟΥΦΙΑ – ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	14
1.1 Τα είδη των κτημάτων στην Τουρκία.....	14
1.2 Ανάλυση της έννοιας «Βακούφι».....	17
1.2.1 Κατηγορίες των Βακουφίων.....	21
1.2.2 Τα Βακούφια στον Ελλαδικό χώρο.....	23
1.3 Η διαδικασία της αφιέρωσης.....	25
1.3.1 Ο σκοπός της αφιέρωσης.....	26
1.3.2 Μουτεβέλης.....	28
1.4 Υπουργείο Βακουφίων.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟΥΣ ΤΙΤΛΟΥΣ.....	34
2.1 Νόμος 2345 24 Ιουλίου/ 3 Ιουλίου 1920.....	34
2.2 Νόμος 65/1967.....	36
2.3 Νόμος 1091/1980.....	37
2.4 Νόμος 1490/1984.....	39
2.5 Νόμος 3647/2008.....	40
2.6 Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 2/2007.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ.....	42
3.1 Αρχαία Χρόνια.....	42
3.2 Βυζαντινά Χρόνια.....	44
3.3 Νεότερα Χρόνια/Τουρκοκρατία.....	44
3.4 Νεοελληνική Ιστορία/Μακεδονικός Αγώνας.....	46
3.5 Μεχμέτ Αλί Πασά.....	48
3.6 Ιστορικό Πλαίσιο των Βακουφίων της Καβάλας.....	48
3.7 Βακούφικο Ζήτημα της Καβάλας.....	50
3.8 Οριστικοποίηση και καταγραφή της Βακούφικης περιουσίας.....	53
3.9 Συμπερασματικές κατακλείδες στο θέμα του Βακούφικου Ζητήματος.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	58

4.1 Η κατασκευή Kulliyе/Ιμαρέτ	58
4.2 Το Ιμαρέτ της Καβάλας	59
4.3 Αρχιτεκτονικά στοιχεία	62
4.3.1 Πρώτος Medresse.....	67
4.3.2 Ιμαρέτ – Μεκτέμπ – Γενική προσέγγιση.....	70
4.3.2.1 Ιμαρέτ.....	70
4.3.2.2 Μεκτέμπ.....	72
4.3.3 Αίθουσα Διδασκαλίας (Dershare) – Μεστζίτ.....	73
4.3.4 Νέος Medresse.....	75
4.3.5 Νέο Dershare	76
4.3.6 Χώροι Υγιεινής.....	77
4.3.7 Γραφεία Διεύθυνσης	78
4.4 Το Ιμαρέτ στην σύγχρονη κοινωνία της Καβάλας	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	95

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Banja Luka, Βοσνία-Ερζεγοβίνη - Το Τζαμί Ferhadija, που χτίστηκε το 1579 από τον Ferhad Pasha Sokolović, φωτογραφία που τραβήχτηκε πριν από τον πόλεμο. Φωτογραφία από τον Ekrem Hakkı Ayverdi, Anrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri: Γιουγκοσλαβία (Κωνσταντινούπολη, 1981).....	21
Εικόνα 2: Μόσταρ, Βοσνία-Ερζεγοβίνη - Η Παλιά Οθωμανική Γέφυρα (Stari Most), κατασκευής 1567-66 φωτογραφία περ. 1900. Φωτογραφία στη συλλογή της Βιβλιοθήκης Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ.....	21
Εικόνα 3: Απεικόνιση του Ιμαρέτ της Καβάλας στην σημερινή εποχή - Εσωτερικός υπαίθριος χώρος (Πηγή: www.imaret.gr).....	45
Εικόνα 4: Απεικόνιση του Ιμαρέτ της Καβάλας στην σημερινή εποχή - Εσωτερικός υπαίθριος χώρος (Πηγή: www.imaret.gr).....	45
Εικόνα 5: Πρόσοψη από το Ιμαρέτ της Καβάλας (Πηγή: www.imaret.gr).....	46
Εικόνα 6: Απόσπασμα του κειμένου που αναπτύχθηκε από τον Albert François Lebrun (1914)	57
Εικόνα 7: Αεροφωτογραφία του Ιμαρέτ, σήμερα (Πηγή: Google Earth)	60
Εικόνα 8: Δείγμα επιγραφής (Σαμουρκασίδου, 2013)	61
Εικόνα 9: Δείγμα επιγραφής (Σαμουρκασίδου, 2013)	62
Εικόνα 10: Τομή Β-Β, Κατά πλάτος τομή στο πρώτο μεντρεσέ (Στεφανίδου, 1987)	65
Εικόνα 11: Τομή Γ-Γ. Κατά πλάτος τομή στο δεύτερο μεντρεσέ (Στεφανίδου, 1987)	65
Εικόνα 12: Τομή Δ-Δ. Κατά πλάτος τομή στο Ιμαρέτ – μεκτέμπ (Στεφανίδου, 1987)	65
Εικόνα 13: Κάτοψη Α' στάθμης, Ανατολική όψη (Στεφανίδου, 1987)	66
Εικόνα 14: Κάτοψη Β' στάθμης, Τομή Α-Α (Στεφανίδου, 1987).....	66
Εικόνα 15: Κάτοψη Β' στάθμης του Ιμαρέτ. Α= Οι εσωτερικές αυλές των κτιριακών ενοτήτων	67
Εικόνα 16: <u>Το μεκτέμπ (Πηγή: www.imaret.gr)</u>	72

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Τα είδη των κτημάτων στην Τουρκία.....	14
Σχήμα 2: Κατηγορίες των δημοσίων κτημάτων.....	16
Σχήμα 3: Κατηγορίες των κτημάτων (Ελευθεριάδου, 1903)	19
Σχήμα 4: Κατηγορίες των Βακουφίων.....	22
Σχήμα 5: Οι κατηγορίες των προσοδοφόρων Βακουφίων.....	23
Σχήμα 6: Φιλανθρωπικοί σκοποί για τους οποίους μπορούσε να δημιουργηθεί ένα βακούφι	28
Σχήμα 7: Τα τμήματα του Υπουργείου Βακουφίων.....	32
Σχήμα 8: Κατηγορίες Βακουφίων σύμφωνα με τη διάταξη του υπουργείου.....	33
Σχήμα 9: Οι οικισμοί στην περιοχή της Καβάλας.....	42
Σχήμα 10: Οι τρεις ζώνες διαχωρισμού των παραθύρων που βρίσκονται σε μεστζίτ	74

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κάθε χώρα διαθέτει τη δική της ιστορία η οποία την ακολουθεί και την χαρακτηρίζει. Με το πέρασμα των χρόνων έλαβαν χώρα πολλές κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές οι οποίες επηρέασαν έντονα το ιστορικό γίνεσθαι και την κοινωνική πραγματικότητα.

Πολλές φορές οι κοινωνικές ανακατατάξεις συνέβησαν εξαιτίας των θρησκευτικών διαφοροποιήσεων και πεποιθήσεων. Έτσι πολλά χαρακτηριστικά των διαφορετικών θρησκευτικών πολιτισμών υπάρχουν όχι μόνο στην εκάστοτε χώρα γένεσής τους αλλά και σε χώρες οι οποίες επηρεάστηκαν από τα δεδομένα μίας άλλης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Βακούφι. Στην αραβική γλώσσα η λέξη waqf (τουρκικά: vakıf, ελληνική απόδοση: βακούφι) σημαίνει ακινητοποιώ, παγώνω. Πρόκειται για ένα νόμο του μουσουλμανικού δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο ένα φυσικό πρόσωπο παραιτείται από ένα ή περισσότερα αγαθά του και τα παραχωρεί ισοβίως σε έναν ιερό, φιλανθρωπικό ή κοινωνικό σκοπό.

Η πράξη αυτή απορρέει από την υποχρέωση για ελεημοσύνη, που αποτελεί έναν από τους κύριους άξονες του Ισλάμ και βασική προϋπόθεση για έναν «καλό» μουσουλμάνο. Από νομικής απόψεως, ωστόσο, αποτελεί μια από τις πιο πολύπλοκες αναφορές του μουσουλμανικού δικαίου, η οποία χαρακτηρίζει ενδόμυχα την υποσυνείδητη προσωπικότητα του εκάστοτε μουσουλμάνου.

Στην πραγματικότητα πρόκειται, για διάταξη του μουσουλμανικού περιουσιακού νόμου, με την οποία περιουσίες ευεργετών «κλειδώνουν» για πάντα στο όνομα του κράτους και δεν μπορούν να αποκτήσουν νέους ιδιοκτήτες! Όστε να μην αλλοιώνεται ο χαρακτήρας του ισλαμικού πολιτισμού, αλλά παράλληλα και για να διασφαλίζεται η παρουσία του.

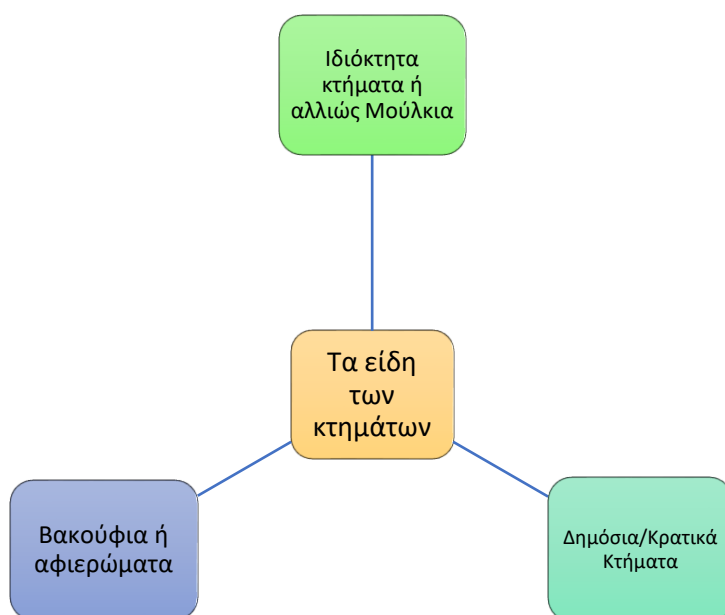
Έτσι, στηριζόμενοι σε ετούτα τα χαρακτηριστικά της αναφερόμενης έννοιας αποφασίσθηκε να πραγματοποιηθεί μία ολιστική κειμενική προσέγγιση πάνω στα Βακούφια, αναφέροντας χαρακτηριστικά παραδείγματα και συγκεκριμένα επιδιώκοντας να αναπτυχθεί η διαχρονική εξέλιξη του Ιμαρέτ της Καβάλας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΚΟΥΦΙΑ – ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 Τα είδη των κτημάτων στην Τουρκία

Τα κτήματα στην Τουρκία χωρίζονταν σε 3 τρείς κατηγορίες:

- Στα ιδιόκτητα κτήματα τα επονομαζόμενα μούλκια τα οποία ήταν κτήματα με τέλεια και απόλυτη η κυριότητα
- Τα δημόσια/κρατικά κτήματα
- Στα βακούφια ή αλλιώς αφιερώματα.

Σχήμα 1: Τα είδη των κτημάτων στην Τουρκία (ιδίας επεξεργασίας)

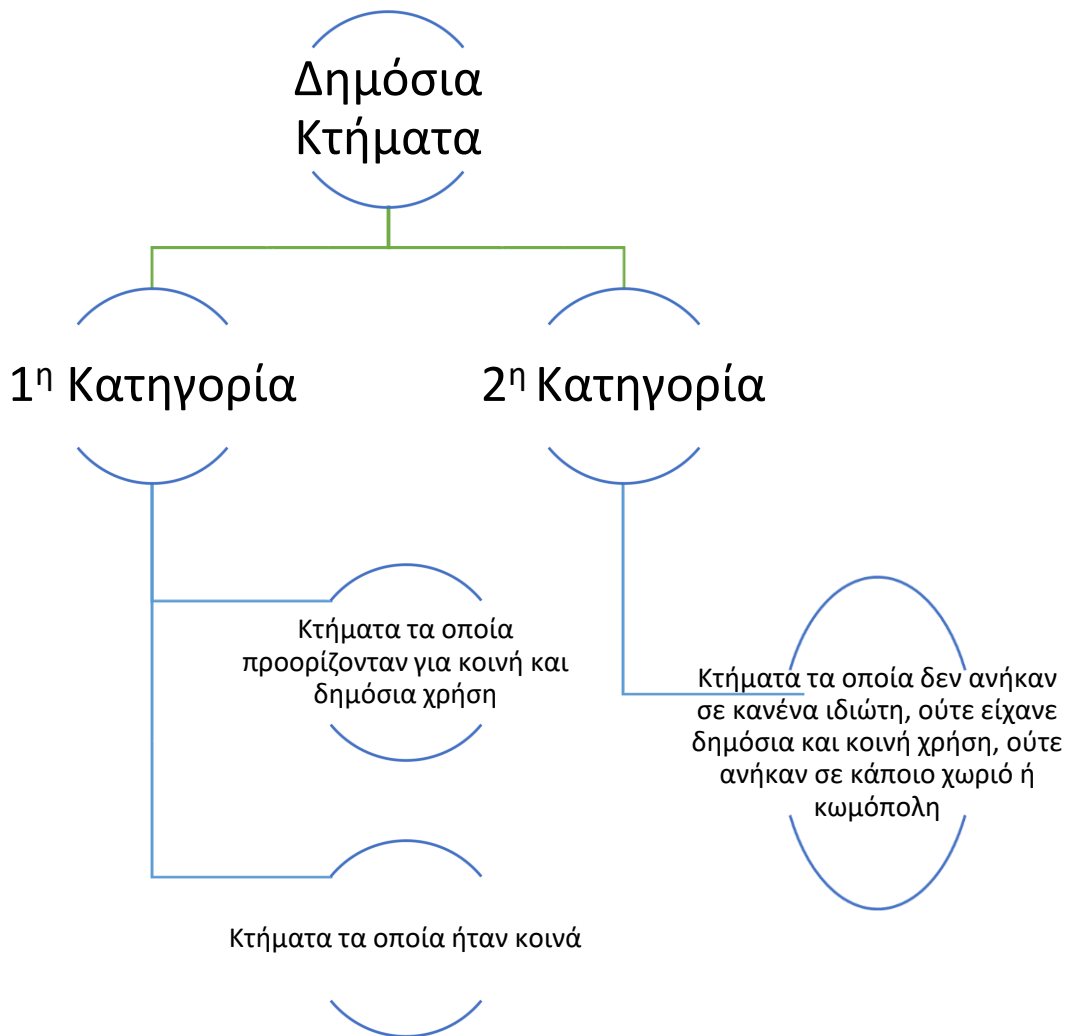
Τα μούλκια εξουσιάζονταν από τον ιδιοκτήτη τους, ο οποίος ήταν κύριος και της γης, και είχε το δικαίωμα να οικοδομήσει ή να φυτεύσει οτιδήποτε ήθελε, καθώς και να παραχωρήσει το κτήμα του σε όποιον αυτός επιθυμούσε είτε βρισκόταν εν ζωή είτε μεταβίβαζε την περιουσία αυτή σε κάποιον μετά θάνατον (κληρονομιά). Επίσης μπορούσε να παραχωρήσει το κτήμα για ευσεβή σκοπό, γεγονός το οποίο καθιστούσε το κτήμα βακούφι. Οποιαδήποτε δικαιοπραξία αφορούσε τέτοιου είδους κτήματα διεπόταν από τον Σερή ή από τον Αστικό Κώδικα.

Τα δημόσια κτήματα ή αλλιώς μερίγιε αποτελούσαν τα κτήματα στα οποία υπεύθυνη ήταν η ίδια η Πολιτεία, εκπροσωπούμενη από κάποια πρόσωπα. Τα δημόσια κτήματα χωρίζονταν σε 2 κατηγορίες.

1. Στην πρώτη κατηγορία διακρίνουμε 2 υποκατηγορίες.
 - Η πρώτη υποκατηγορία ήταν τα κτήματα τα οποία προορίζονταν για κοινή και δημόσια χρήση, όπως ήταν παραδείγματος χάρη οι δημόσιοι δρόμοι, οι πλατείες, οι αγιαλοί.
 - Στη δεύτερη υποκατηγορία ανήκαν κτήματα τα οποία ήταν κοινά, για παράδειγμα μόνο για τους κατοίκους ενός χωριού ή μια κωμόπολης και απαγορευόταν η χρήση τους από μία άλλη κωμόπολη. Τέτοιου είδους κτήματα αποτελούσαν οι αλωνότοποι ή οι χώροι βόσκησης ενός χωριού. Τα κτήματα αυτά είχαν μία ειδική ονομασία, μετρούκε (Άρθρο 91-103¹)

2. Στη δεύτερη κατηγορία δημόσιων κτημάτων μετείχαν τα κτήματα τα οποία δεν ανήκαν σε κανέναν ιδιώτη ούτε είχαν δημόσια και κοινή χρήση, ούτε ανήκαν σε κάποιο χωριό ή κωμόπολη. Γενικά ήταν τα κτήματα τα οποία δεν εξουσιάζονταν από κανέναν, ούτε καλλιεργούνταν. Παρόλα αυτά ανήκαν στην Πολιτεία. Τέτοιου είδους κτήματα αποτελούσαν τα βουνά και τα ορεινά βραχώδη μέρη, όπως και οι λίμνες και οι βάλτοι. Αυτού του είδους τα κτήματα ονομάζονταν μεβάτ το οποίο σήμαινε νεκρά.

¹ Άρθρο 91-103, Νόμος περί γαιών

Σχήμα 2: Κατηγορίες των δημοσίων κτημάτων (ιδίας επεξεργασίας)

Στις δύο περιπτώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, στις μετρούκε και στα μεβάρ η ψιλή κυριότητα (ρεκαμπέ) ανήκε στην Πολιτεία, ενώ το δικαίωμα χρήσης και κάρπωσης των κτημάτων (ταρασούφ) άνηκε στους ιδιώτες, οι οποίοι έπαιρναν πάντοτε την άδεια από την Αρχή για την πώληση, τη δώρηση ή την υποθήκευση. Όλα αυτά πάντα όντας ρυθμιζόμενα από ιδιαίτερους νόμους μεταβίβασης. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το μεγαλύτερο τμήμα των ακινήτων και των κτημάτων αποτελούσαν δημόσιες γαίες (εραζίτ, μίριγιε).

Σύμφωνα με το νόμο γαιών, δημόσιες γαίες ήταν τα χωράφια, οι αγροί, οι βοσκότοποι, τα δάση, οι λειμώνες και γενικά χώροι τους οποίους την κυριότητα κατείχε η Πολιτεία, η οποία είχε το δικαίωμα να τις μοιράσει σε ιδιώτες. Ο κάθε ιδιώτης ο οποίος κατείχε δημόσια γη έπρεπε να κατέχει Αυτοκρατορικό Τουράν (μονόγραφο) στους τίτλους γης του, με σκοπό να αναγνωρίζεται η προσωρινή κατοχή της γης (τερασουφ). Ως αντίτιμο της παραχώρησης της

δημόσιας γης σε ιδιώτη, αποτελούσε η παραχώρηση ενός ποσού ως προκαταβολή στην ίδια την Κυβέρνηση.

Επίσης ο κάτοχος της δημόσιας γης όφειλε να καλλιεργεί και να παραχωρεί το ένα δέκατο της παραγωγής του στην Αυτοκρατορία. Σε περίπτωση που το κτήμα έμενε ακαλλιέργητο για τρία συνεχόμενα χρόνια χωρίς κάποια δικαιολογία, τότε ο ιδιώτης έχανε την κατοχή της γης και η γη παραχωρούνταν σε κάποιον άλλο ιδιώτη. Η αυτοκρατορία σε κάθε δημόσια έκταση την οποία παραχωρούσε, διόριζε κάποιον υπάλληλο, ο οποίος θεωρούνταν υπάλληλος της αυτοκρατορίας, και είχε ως ρόλο να επιβλέπει την χρήση και την εκμετάλλευση της έκτασης. Επίσης ο κάτοχος της γης δεν είχε το δικαίωμα να χτίσει κάτι πάνω σε αυτή.

Για να γίνει αυτό ζητούσε την άδεια από τον υπάλληλο τον οποίο είχε αναθέσει η Αυτοκρατορία και σε περίπτωση που του επιτρεπόταν η κατασκευή τότε όφειλε να πληρώσει ένα αντίτιμο για το χώμα. Επίσης δεν είχε το δικαίωμα να ξεριζώσει τα ήδη υπάρχοντα δέντρα τα οποία υπήρχαν στο κτήμα και δεν μπορούσε να οικοδομήσει χρήσιμα οικοδομήματα για το κτήμα χωρίς την άδεια του υπαλλήλου της Αυτοκρατορίας.

Στην περίπτωση όμως που ήθελε να κτίσει κατοικία και να σχηματιστεί κάποια συνοικία ή οικισμός τότε δεν αρκούσε μόνο η άδεια του υπαλλήλου αλλά απαιτούνταν η έκδοση ενός Αυτοκρατορικού Διατάγματος.

1.2 Ανάλυση της έννοιας «Βακούφι»

Η λέξη Βακούφι, μεταφράζεται στα ελληνικά ως αφιέρωμα, το οποίο ήταν κτήμα αφιερωμένο για αγαθοεργή, κοινωφελή ή ιερό σκοπό. Στα αραβικά προφέρεται ως βακφ, και σημαίνει η πράξη της αφιέρωσης.

Αφιέρωση ονομαζόταν η πράξη με την οποία ο ιδιοκτήτης ενός κτήματος πρόσφερε το κτήμα του στο Θεό με σκοπό να χρησιμοποιηθεί για κάποιον αγαθοεργή ή ιερό σκοπό. Ο αφιερωτής της γης ονομαζόταν βακίφ, και δεν είχε πλέον το δικαίωμα να πουλήσει, να μεταβιβάσει ή ακόμη και να υποθηκεύσει την γη του. Η κυριότητα του κτήματος ανήκε για πάντα στον Θεό και τα ενοίκια και τα εισοδήματα του συλλέγονταν από το κοινωφελές ιερό καθίδρυμα στο οποία αφιερώθηκε (Ελευθεριάδης, 1903).

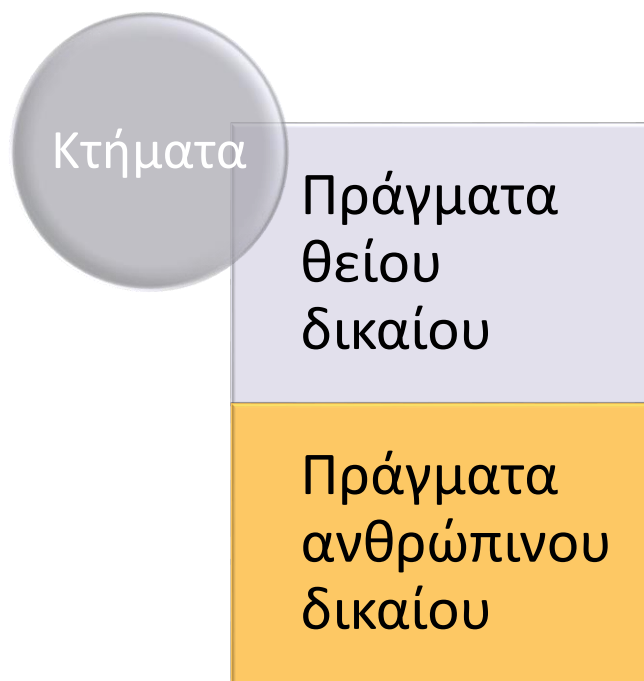
Οι Μουσουλμάνοι δικαστές απαιτούσαν τον τίτλο ιδιοκτησίας του βακουφιού το οποίο δωρίζονταν και η νομοθεσία με την σειρά της δημιουργούσε ένα έγγραφο το οποίο καθόριζε τους όρους του βακουφιού (γνωστό στην Ινδία και ως wakfmana). Το αρχείο αυτό ήταν απαραίτητο για την δημιουργία ενός βακουφιού στις περισσότερες μουσουλμανικές χώρες (Fratsher, 1971).

Η ύπαρξη περιουσίας σε ένα βακούφι θεωρούνταν απαραίτητη για την δημιουργία του. Όλοι οι μουσουλμάνοι νομικοί υποστήριζαν πως τα όπλα, καμήλες, άλογα και γενικά ζώα, γεωργικά προϊόντα ακόμα και αντίγραφα του Κορανίου, τα οποία θα χρησιμοποιούνταν στα τζαμιά του βακουφιού, μπορούσαν να αποτελέσουν μέρος της βακούφικης περιουσίας (Fratsher, 1971).

Ο Ιμάμης Mohammed Ash-Shaybani υποστήριζε πως οτιδήποτε είχε ανταλλάξιμη αξία και γενικά μπορούσε να λάβει μέρος σε διαπραγματεύσεις, μπορούσε να αποτελέσει μέρος της βακούφικης περιουσίας. Αργότερα κατά τον 13^ο αιώνα και μετά το ισλαμικό δίκαιο στις διάφορες σχολές συστηματοποιείται και τα βακούφια αποκτούν ένα πιο ολοκληρωμένο χαρακτήρα (Τσιτσελίκης, 2012).

Τα κτήματα χωρίζονταν σε 2 κατηγορίες: (Ελευθεριάδης, 1903)

- Σε πράγματα θείου δικαίου
- Σε πράγματα ανθρώπινου δικαίου.

Σχήμα 3: Κατηγορίες των κτημάτων (ιδίας επεξεργασίας)

Στην πρώτη κατηγορία ανήκαν τα νεκροταφεία, οι ναοί κτλ. Αυτά ήταν υπό την προστασία του Θεού και δεν ήταν δυνατόν να πωληθούν, να αγοραστούν ή να υποθηκευτούν, και σε γενικές γραμμές ήταν αντικείμενα εκτός συναλλαγής. Η ίδια αντιμετώπιση σε τέτοιου είδους οικόπεδα συναντάται και στο Ρωμαϊκό Δίκαιο. Τα κτήματα αυτά, του θείου δικαίου, μπορούσαν να στεγάσουν μόνο ένα είδος βακουφιού και αυτό όχι πάντα, και ήταν τα ευαγή καταστήματα.

Εκτός από τα ιερά βακούφια τα οποία αναφέρθηκαν, υπήρχαν και άλλου είδους βακούφια, στα οποία τα εισοδήματα τους χρησιμοποιούνταν για τη συντήρηση τεμενών, ναών, μοναστηριών, πτωχοκομείων, νεκροταφείων και δημόσιων έργων όπως είναι οι γέφυρες, οι δρόμοι ή και τα υδραγωγεία. Ενώ σε μία άλλη κατηγορία βακουφίων τα εισοδήματα τους δαπανιόνταν στην παροχή ετησίων ή μηνιαίων επιχορηγήσεων, στους ιμάμηδες, στους ιεροκήρυκες, ή στους μαθητές ορισμένων σχολών (συνήθως προσφερόταν σε θρησκευτικές σχολές), με σκοπό να «ταΐσουν» πτωχούς ενός χωριού ή μια κωμόπολης. Τέλος άλλη μία κατηγορία βακουφίων χρησιμοποιούνταν για την στέγαση ιερών προσώπων, όπως ήταν ο ιμάμης, ο ιεροδιδάσκαλος κ.ά.

Επειδή η πράξη της αφιέρωσης αποτελούσε θεάρεστη πράξη, πολλές φορές οι ευσεβείς άρχοντες, οι πλούσιοι μεγιστάνες, οι αξιωματικοί της Αυτοκρατορίας και οι πλούσιοι ιδιώτες

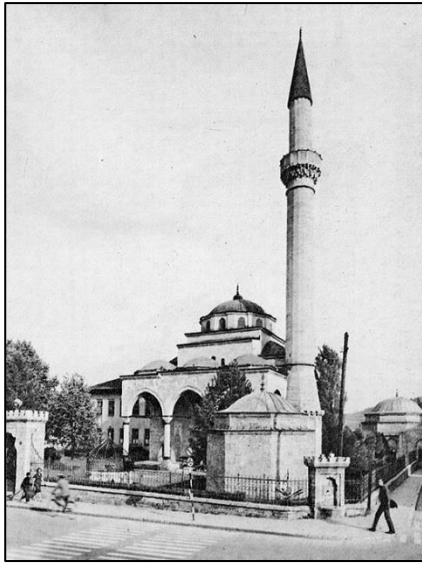
ορμώμενοι από τις θρησκευτικές τους και φιλανθρωπικές τους αρχές αφιέρωναν μεγάλο μέρος της περιουσίας τους για ευσεβείς σκοπούς. Συνήθως δίπλα από την ονομασία κάθε βακουφιού έμπαινε και το όνομα του αφιερωτή π.χ. το Ιμαρέτ του Μοχάμεντ Αλί, δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο ποιος αφιέρωσε τη γη του για την δημιουργία αυτού του Βακουφιού (Ελευθεριάδης, 1903).

Τα Βακούφια μπορούσαν να δημιουργηθούν τόσο από τον σουλτάνο όσο και από έναν ιδιώτη. Σύμφωνα με αυτά τα οποία γράφει το κοράνι, τα βακούφια χρησιμοποιούνται ως ένα μέσο υποστήριξης των φτωχών από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Παράλληλα όμως οι ανώτερες κοινωνικές τάξεις κέρδιζαν κάποια συμφέροντα, την περιουσία τους καθώς και την μεταφορά της περιουσίας τους στους απογόνους τους μέσω των βακουφιών. Αυτό επιτυγχάνονταν επειδή τα βακούφια, προκειμένου να εξασφαλίσουν την βιωσιμότητα τους και να καλύψουν τα λειτουργικά τους έξοδα, εκτός από τα τμήματα της ιδιωτικής περιουσίας του ατόμου το οποίο το δημιουργούσε, ήταν «προικισμένα» με ακίνητα και ιδιοκτησίες σε δημόσιες εκτάσεις ή/και με έσοδα που πήγαζαν από αυτές.

Το κράτος από τη δική του πλευρά με το παραπάνω σύστημα επωφελούνταν καθώς μέσω αυτής της διαδικασίας μπορούσε να καλύψει σε ένα μεγάλο ποσοστό τα έξοδα για δημόσια έργα, ενώ ταυτόχρονα τα υψηλά εισοδήματα μπορούσαν να ελεγχθούν από τους κρατικούς διαχειριστές (Λαλένης, 2013).

Για πολλές πόλεις τα βακούφια αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα για την ανανέωση και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τους. Συνέβαλλαν σημαντικά στην οικονομική ευημερία των πόλεων αυτών αφού με τη λειτουργία τους παρείχαν νέες θέσεις εργασίας και συνέβαλλαν στην κατασκευή νέων υποδομών για τις πόλεις (Σαμουρκασίδου, 2007). Εξάλλου οι δημόσιες κουζίνες για τους φτωχούς, τα χαμάμ, οι δρόμοι, οι γέφυρες, τα σιντριβάνια, οι πύργοι, τα σχολεία, τα νοσοκομεία κλπ. κατασκευάστηκαν χάρη στην οικονομική τους ενίσχυση (Κανετάκη, 1980).

Υπάρχουν ενδείξεις ότι ήδη από το 1855 μ.Χ. τα βακούφια δεν αποτελούσαν απλά νοσοκομεία ή σχολεία, αλλά ακόμα και ολόκληρα χωριά, εργοστάσια, μεγάλα κοινωφελή ιδρύματα (ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το Ιμαρέτ της Καβάλας) ή ακόμα και δρόμοι (Fratcher, 1971).

Εικόνα 1: Banja Luka, Βοσνία-Ερζεγοβίνη - Το Τζαμί Ferhadija, που χτίστηκε το 1579 από τον Ferhad Pasha Sokolović, φωτογραφία που τραβήχτηκε πριν από τον πόλεμο. Φωτογραφία από τον Ekrem Hakki Ayverdi, *Anvura'da Osmanlı Mimari Eserleri: Γιουγκοσλαβία* (Κωνσταντινούπολη, 1981)

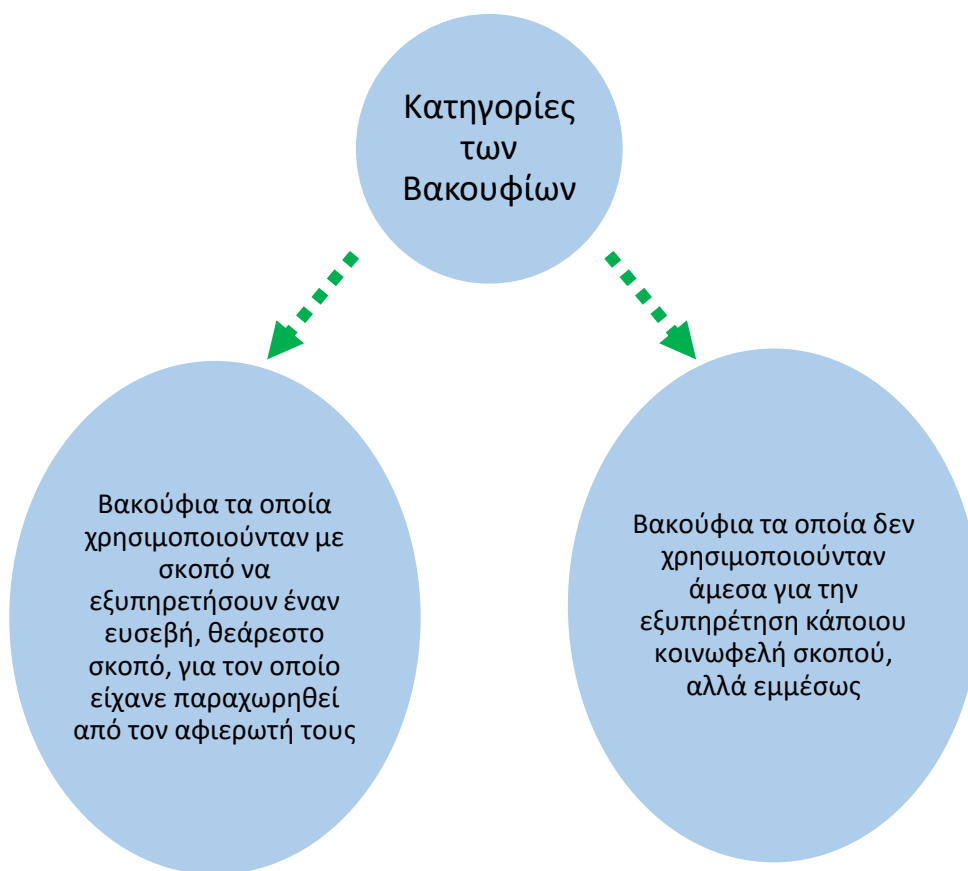

Εικόνα 2: Μόσταρ, Βοσνία-Ερζεγοβίνη - Η Παλιά Οθωμανική Γέφυρα (Stari Most), κατασκευής 1567-66 φωτογραφία περ. 1900. Φωτογραφία στη συλλογή της Βιβλιοθήκης Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ

1.2.1 Κατηγορίες των Βακουφίων

Όλα τα βακούφια ή αλλιώς αφιερώματα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες (Ελευθεριάδης, 1903).

- Η πρώτη κατηγορία αποτελείται από βακούφια τα οποία χρησιμοποιούταν με σκοπό να εξυπηρετήσουν έναν ευσεβή, θεάρεστο σκοπό, για τον οποίο είχαν παραχωρηθεί από τον αφιερωτή τους. Αυτού του είδους τα βακούφια ήταν τα ιερά, φιλανθρωπικά και κοινωφελή καταστήματα ή αλλιώς καθιδρύματα. Μερικά παραδείγματα αυτής της κατηγορίας βακουφιών ήταν τα τεμένη, medresse (χώροι ιεροδιδασκαλείας), νοσοκομεία, σχολεία, πτωχοκομεία, δημόσια έργα (βιβλιοθήκες, υδραγωγεία, γέφυρες, δρόμοι).
- Στην άλλη κατηγορία ανήκουν βακούφια τα οποία δεν χρησιμοποιούταν άμεσα για την εξυπηρέτηση κάποιου κοινωφελή σκοπού, αλλά εμμέσως. Με τις προσόδους τις οποίες διέθεταν συντηρούσαν και διατηρούσαν τα αγαθοεργή καταστήματα και έτσι με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετούσαν το θεάρεστο σκοπό τους. Παραδείγματα βακουφιών της δεύτερης κατηγορίας ήταν οι βακούφικοι άμπελοι, ελαιώνες και οι βακούφικες αποθήκες κτλ.

Σχήμα 4: Κατηγορίες των Βακουφίων (ιδίας επεξεργασίας)

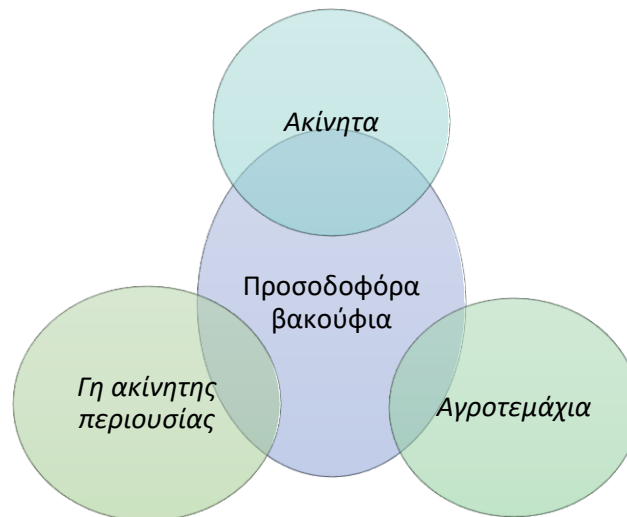
Τα βακούφια της πρώτης κατηγορίας ονομάζονταν ευαγή καταστήματα και της δεύτερης κατηγορίας προσοδοφόρα.

Η δεύτερη κατηγορία βακουφίων χωρίζονταν στα ένστεγα, τα οποία ήταν οι περιοχές που προορίζονταν για την ανέγερση οικοδομών (οικόπεδα) και στα άστεγα βακούφια όπως ήταν λ.χ. κήποι, άμπελοι, αγροί κτλ.. Στην κατηγορία αυτή, των προσοδοφόρων, το μεγαλύτερο ποσοστό των οικοπέδων ανήκαν στα άστεγα βακούφια.

Τα προσοδοφόρα βακούφια είτε ανήκαν στην κατηγορία των ένστεγων βακουφίων είτε στην κατηγορία των άστεγων βακουφίων και διακρίνονταν σε τρεις κατηγορίες (Σαμουρκασίδου, 2007):

1. *Ακίνητα* τα οποία κατασχέθηκαν για ορισμένο χρονικό διάστημα στις φιλανθρωπικές οργανώσεις για τις οποίες ιδρύθηκαν τα Βακούφια, τα οποία δόθηκαν για μίσθωση.

2. *Αγροτεμάχια* επί των οποίων οι χρήσεις γης είχαν καταβληθεί για ένα ετήσιο χρηματικό ποσό το οποίο δόθηκε στη φιλανθρωπική οργάνωση
3. Η *γη ακίνητης περιουσίας* των Βακουφιών η οποία μεταβιβάστηκε με μίσθωση στους χρήστες (*mukata*).

Σχήμα 5: Οι κατηγορίες των προσοδοφόρων Βακουφιών (ιδίας επεξεργασίας)

1.2.2 Τα Βακούφια στον Ελλαδικό χώρο

Μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδος τα Βακούφια τα οποία βρίσκονταν σε ελληνικά εδάφη μεταβιβάστηκαν στην ελληνική κυβέρνηση σύμφωνα με το πρωτόκολλο της Συνθήκης του Λονδίνου, το 1830. Σύμφωνα με το άρθρο 12 της Συνθήκης των Αθηνών, η οποία έγινε μεταξύ της Ελληνικής και της Τουρκικής κυβέρνησης το 1912, τα Βακούφια τα οποία βρίσκονταν στα Νέα Εδάφη που απέκτησε η Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους θα συνέχιζαν να διαχειρίζονται από τούρκικες κοινότητες της Βορείου Ελλάδος. Αυτό αφορούσε κυρίως τα βακούφια (Μουσουλμανικά Βακούφια), τα οποία ανήκαν στις Τούρκικες μειονότητες της Δυτικής Θράκης.

Η κατηγορία των Μουσουλμανικών Βακουφιών αφορά κυρίως στην περιοχή της Δυτικής Θράκης και πιο συγκεκριμένα τις περιοχές της Ξάνθης και της Κομοτηνής. Η διοίκηση τους παρέμεινε στα χέρια του μουσουλμανικού πληθυσμού, ο οποίος ζούσε στη Θράκη και την επίβλεψη του την είχαν οι Μουφτίδες. Ωστόσο αυτό άλλαξε με το νόμο 1091/ 1980, ο οποίος αναφέρεται και παρακάτω, με τον οποίο η διοίκηση των βακουφιών εκτελούνταν από ένα πενταμελές συμβούλιο το οποίο διορίζονταν από τον διοικητή της Περιφέρειας. Συνεπώς

υπάρχει μία διαμάχη μεταξύ της μειονότητας και της διοικητικής εξουσίας για το αν πρέπει να εκλέγονται ή να διορίζονται οι διαχειριστές των βακουφιών.

Ο θεσμός των βακουφιών στην Ελλάδα έχει ουσιαστικά τις ρίζες του στον ισλαμικό νόμο ο οποίος εφαρμόστηκε από τους Οθωμανούς. Δηλαδή μία ιδιοκτησία δίνεται οικειοθελώς από τον ιδιοκτήτη για φιλανθρωπικό/κοινωνικό σκοπό και γίνεται ιδιοκτησία του «Θεού». Στην πραγματικότητα όμως ο θεσμός αυτός είχε κληρονομηθεί από παλαιότερα ιδρύματα που υπήρχαν στο Βυζάντιο και στη Μεσοποταμία. Το σύστημα των Βακουφιών βασισμένο στο ιδιωτικό κεφάλαιο καθώς και στην πρωτοβουλία των ιδιοκτητών τους, διαμόρφωσε την κοινωνική οργάνωση και επέτρεψε την παροχή μιας σειράς βασικών υπηρεσιών, όπως ήταν της υγείας, της εκπαίδευσης καθώς και της κοινωνικής πρόνοιας χωρίς να επιβαρύνεται με κάποιον τρόπο η ίδια η κυβέρνηση (Κανετάκη, 2004).

Αυτό συνέβαλλε στην εξισορρόπηση της υποπρομήθειας των δημόσιων αγαθών και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την παροχή θέσεων εργασίας και καλύτερης κατανομής του εισοδήματος. Τα βακούφια ήταν αυτά που έθεταν τον οθωμανικό χαρακτήρα μιας πόλης. Κυρίως ήταν δημόσια κτίρια όπως medresse, mehmet, hamam, ακόμα και κατοικίες του σουλτάνου ή των ανώτερων αξιωματικών του, οι οποίοι εκπροσωπούσαν την τοπική αυτοδιοίκηση (Κανετάκη, 2004).

Το όνομα Βακούφικα ήταν το όνομα που δόθηκε για τη μόνιμη μεταφορά κάποιας πηγής εισοδήματος για φιλανθρωπικό σκοπό ή για τη σωτηρία της ψυχής του ιδιοκτήτη. Τα έσοδα από τον δανεισμό των βακουφιών χρησιμοποιούνταν για να καλύψουν τις ανάγκες για τα θρησκευτικά, φιλανθρωπικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα. Πιο συγκεκριμένα ένα άτομο έδινε ένα κομμάτι της περιουσίας του για να δημιουργήσει ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα. Η ιδιοκτησία αυτή πλέον άνηκε στο Θεό και όχι στον παλιό του ιδιοκτήτη.

Αυτό γινόταν με την παρουσία του Kadı και ο ιδιοκτήτης με τη σειρά του έδινε τους πόρους του προς αφιέρωση στο Θεό και δήλωνε τους πιθανούς όρους τους οποίους επιθυμούσε να εφαρμοστούν. Επιπλέον διορίζονταν και ένας υπεύθυνος για τη διαχείριση του Βακουφιού (mütevelli) ενώ στα μεγάλα βακούφια περισσότεροι διοικητικοί υπάλληλοι ήταν υπεύθυνοι, ώστε οι εργασίες και η διαχείριση να μοιράζονται καλύτερα και να γίνονται όσο το δυνατόν πιο σωστά.

Κατά κύριο λόγο τα βακούφια ήταν τζαμιά, και περιλάμβαναν και τις υπόλοιπες εξαρτώμενες χρήσεις όπως σχολεία, medresse ή μπάνια, αλλά και άλλου είδους έργα όπως δημόσιες βρύσες ή γέφυρες (Κανετάκη, 2004).

1.3 Η διαδικασία της αφιέρωσης

Αφιέρωση ήταν η πράξη όπου ένα κτήμα μετατρέποταν σε βακούφι. Σύμφωνα με τον Ελευθεριάδη, 1903 οι διαδικασίες οι οποίες ακολουθούνταν ήταν δύο και αναφέρονται παρακάτω:

Ο Α, ο οποίος κατείχε ένα κτήμα, δήλωνε ενώπιον μαρτύρων, πως επιθυμεί να παραχωρήσει τη γη του για ένα θεάρεστο σκοπό π.χ. υπέρ ενός νοσοκομείου στο οποίο κάποια από τα έξοδα του θα καλύπτονται από τη χρήση γης του.

Παράλληλα, διόριζε και τον Β, ο οποίος μπορεί να ήταν γνωστός, φίλος, συγγενής και άτομο εμπιστοσύνης του Α, ως επιμελητή της αφιερωμένης γης. Η αφιέρωση όμως ακόμα δεν είχε πάρει νομική υπόσταση και μπορούσε ανά πάσα στιγμή να ανακληθεί και να ακυρωθεί.

Για να πάρει νομική υπόσταση μία αφιέρωση χρειαζόταν επικύρωση κάποιου Ιεροδίκη (Καδή). Ο αφιερωτής Α και ο υπεύθυνος για την επιμέλεια Β (ο οποίος είχε διοριστεί από τον Α) με τη συνοδεία δύο μαρτύρων, πήγαιναν ενώπιον του Ιεροδίκου δικαστή. Εκεί ο Α εξέφραζε - ομολογούσε την επιθυμία του να παραχωρήσει την έκταση του και το διορισμό του Β ως εκτελεστή. Ακόμη αιτούνταν να τον ορίσει ως παράνομο και πως δεν είχε κάποιον νομικό λόγο να κατέχει αυτήν την γη ώστε να την παραδώσει στον ίδιο (Ελευθεριάδης, 1903).

Ο Ιεροδίκης με τη σειρά του ακούει τα λόγια του και εκδίδει την απόφαση, κατά την οποία απορρίπτεται η διεκδίκηση της γης από τον Α και η παραχώρηση αυτής για κάποιον ιερό σκοπό (πχ. Υπέρ ενός νοσοκομείου). Κατόπιν παραδίδει τη γη στον Β ως εκτελεστή αυτής. Έτσι ο Α δε δικαιούται για κανένα λόγο και οποιαδήποτε χρονική στιγμή να την διεκδικήσει ξανά. Έκτοτε η ιδιοκτησία μετατρέπεται σε αφιέρωμα (βακούφι) και ο κύριος του είναι για

πάντα ο Θεός. Η απόφαση αυτή από εκείνη την στιγμή αποκτά νομική υπόσταση και η αφιέρωση (Βακφίγιε²) κατοχυρώνεται στο βιβλίο του Ιεροδικείου.

Ο Β ο οποίος διορίστηκε από τον Α ως εκτελεστής της αφιέρωσης, καλείται νομικώς, ως μουτεβέλης και είναι υπεύθυνος για τη φροντίδα της αφιέρωσης.

Ένας άλλος τρόπος μετατροπής ενός ιδιόκτητου κτήματος σε βακούφι ήταν μέσω διαθήκης. Στη διαδικασία αυτή ο αφιερωτής Α όριζε στην διαθήκη πως επιθυμεί η οικεία του/ κτήμα του μόλις πεθάνει να παραχωρηθεί για κάποιον ευσεβή, φιλανθρωπικό σκοπό. Έτσι μετά τον θάνατο το κτήμα μετατρέπονταν σε βακούφι.

1.3.1 Ο σκοπός της αφιέρωσης

Όλες οι ισλαμικές σχολές αναγνωρίζουν την εγκυρότητα των βακουφιών για το αποκλειστικό όφελος της δημόσιας φιλανθρωπίας.

Πιο συγκεκριμένα ο ισλαμικός νόμος αναγνωρίζει ως φιλανθρωπικούς σκοπούς, για τους οποίους μπορούσε να δημιουργηθεί ένα βακούφι, τους παρακάτω (Fratcher, 1971):

- Την αντιμετώπιση της φτώχειας
- Την πρόοδο στον τομέα της εκπαίδευσης
- Τη στήριξη στον τομέα της δημόσιας υγείας
- Τους κυβερνητικούς ή δημοτικούς σκοπούς
- Άλλους σκοπούς με τους οποίους επωφελείται η κοινότητα
- Την πρόοδο στον τομέα της θρησκείας

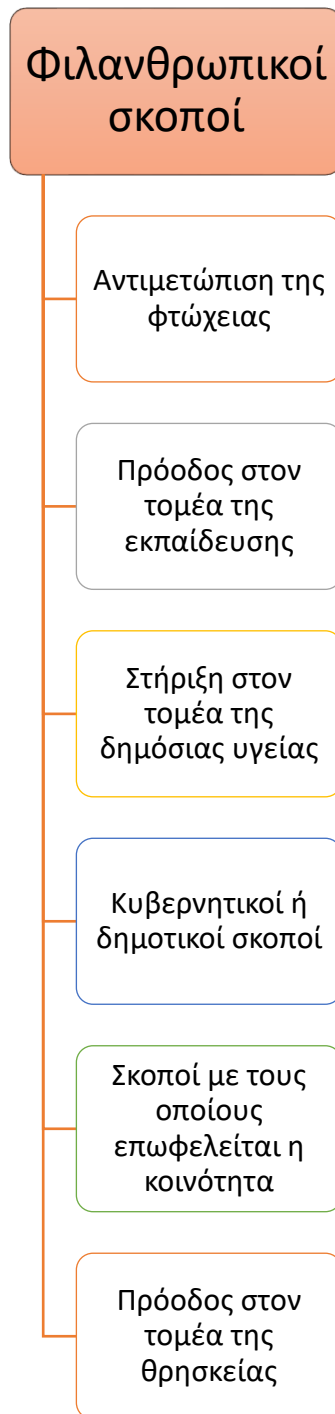
Οι προβλέψεις για την συντήρηση των σχολείων και των κολλεγίων και η κάλυψη των μισθών των εκπαιδευτικών αποτελούν παραδείγματα προόδου στον τομέα της εκπαίδευσης. Προβλέψεις με σκοπό τη συντήρηση αλλά και την καλύτερη λειτουργία των νοσοκομείων αποτελούν μέτρα τα οποία στηρίζουν και βελτιώνουν τον τομέα της δημόσιας υγείας.

Η κατασκευή και η συντήρηση δρόμων και γεφυρών είναι παραδείγματα κυβερνητικών σκοπών. Η κατασκευή πηγαδιών, υδραγωγείων αποτελούν μέτρα τα οποία ωφελούν την

² Βακφίγιε ονομαζόταν το αφιερωτήριο το οποίο κατοχυρώνονταν στο βιβλίο του Ιεροδικείου και περιείχε την κατάθεση του Αφιερωτή και την απόφαση του Ιεροδίκου

κοινότητα στο σύνολο της. Όσον αφορά στον τομέα της θρησκείας, επιτρέπεται η κατασκευή τζαμιών και η βοήθεια των φτωχών για το προσκύνημα στη Μέκκα. Όμως δε θεωρείται φιλανθρωπικός σκοπός η κατασκευή έργων (κατασκευή εκκλησιών, μοναστηριών) τα οποία στηρίζουν άλλες θρησκείες εκτός του Ισλάμ. Εάν καθορίζεται τέτοιος όρος από το βακούφι τότε παύει να υφίσταται αυτός ο σκοπός ή δεν μπορεί να αντλήσει από το εισόδημα του βακουφιού για την πραγματοποίησή του.

Επίσης ο Kadi μπορεί να δημιουργήσει ένα σχέδιο το οποίο να ορίζει καινούργιους φιλανθρωπικούς σκοπούς (Fratcher, 1971).

Σχήμα 6: Φιλανθρωπικοί σκοποί για τους οποίους μπορούσε να δημιουργηθεί ένα βακούφι (ιδίας επεξεργασίας)

1.3.2 Μουτεβέλης

Μία από τις έννοιες η οποία θα μας απασχολήσει στην εργασία αυτή είναι η έννοια του μουτεβέλη. Ένα από τα προσόντα της αφιέρωσης αποτελεί ο διορισμός ενός μουτεβέλη ή αλλιώς έφορου, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για τη φροντίδα, τη συντήρηση, την επισκευή ή και την ενοικίαση του αφιερώματος.

Ο αφιερωτής μπορούσε να επιλέξει οποιονδήποτε θεωρούσε αξιόπιστο ως έφορο. Ακόμα μπορούσε να ορίσει πρόσωπα τα οποία θα κληρονομήσουν το αφιέρωμα μετά το θάνατο του πρώτου μουτεβέλη. Οι κληρονομίες διέθεταν πολλούς ερμηνευτικούς κανόνες (Ελευθεριάδης, 1903), π.χ. ο αφιερωτής Α, όριζε ως μουτεβέληδες του κτήματος του τα τέκνα του, η λέξη τέκνα από μόνη της στον τίτλο σημαίνει πως η κληρονομιά του μπορεί να μεταβεί μόνο στα παιδιά του, και όχι στα παιδιά των παιδιών του (δηλαδή τα εγγόνια του). Έτσι ο Ιεροδίκης, αφού πέθαιναν τα παιδιά του έφορου, όφειλε να διορίσει νέο έφορο.

Υπεύθυνος για τους έφορους από όλα τα βακούφια ήταν ο Χακίμης, ο οποίος είχε και το δικαίωμα να απολύσει κάποιον από έφορο αν πίστευε πως δεν εκτελούσε τα χρέη του σωστά (Ελευθεριάδης, 1903).

Η sharia³ είχε αυστηρούς κανόνες σε θέματα τα οποία αφορούσαν τα κληρονομικά (Fratcher, 1971). Συνήθως οι κληρονόμοι ήταν ο εν ζωή σύζυγος, τα παιδιά, οι παππούδες, τα εγγόνια ή τα αδέρφια του θανόντα κατόχου, και η περιουσία διαχωριζόταν σε ίσα μερίδια.

Σε περιπτώσεις όπου ένας από τους κληρονόμους ήθελε να πάρει μεγαλύτερο μερίδιο έπρεπε να βρίσκει σύμφωνους και τους υπόλοιπους κληρονόμους. Ακόμη αν υπήρχαν κληρονόμοι οι οποίοι είχανε το δικαίωμα του εξαναγκασμού, τότε ο κάτοχος του βακουφιού δεν μπορούσε να δωρίσει ή να χαρίσει το ένα τρίτο της περιουσίας κατά την διάρκεια της ασθένειας ή λίγο πριν τον θάνατο χωρίς τη συγκατάθεση των κληρονόμων (Fratcher, 1971).

Το σύστημα αυτό είχε αρκετά μειονεκτήματα, διότι πολλές φορές προκύπτει ο διαχωρισμός μικρών εκτάσεων γης σε πολλά μικρά κομμάτια τα οποία δεν έχουν αξία. Παραδείγματος χάρη μία χήρα μπορούσε να κατέχει μερίδιο από το 1/4 ενός οικοπέδου έως και 1/32 . Το μερίδιο που μπορούσε να αποκτήσει μία κόρη ήταν το μισό από αυτό το οποίο κληρονομούσε ένας γιος. Σε περιπτώσεις όπου δεν υπήρχε γιος, η κόρη έπρεπε να μοιραστεί ένα μικρό κομμάτι της έκτασης της με κάποιους από τους συγγενείς της (Fratcher, 1971).

Ο μουτεβέλης ήταν αντιπρόσωπος του αφιερώματος και εκτελούσε τους όρους που είχε θέσει ο αφιερωτής στο αφιέρωμα. Ως αντιπρόσωπος του αφιερώματος ο μουτεβέλης όφειλε να παρευρεθεί σε οποιαδήποτε δίκη αφορούσε το βακούφι. Οποιαδήποτε νομική πράξη

³ Η sharia ή αλλιώς Ισλαμικός Νόμος πρόκειται για τον ισλαμικό θρησκευτικό κώδικα διαβίωσης ο οποίος ήταν εμπνευσμένος από το Κοράνι, και αποτελεί μέρος του Ισλαμικού Δικαίου

αφορούσε το βακούφι γινόταν αποδεκτή μόνο αν είχε την συγκατάθεση από τον μουτεβέλη (Ελευθεριάδης, 1903).

Ο μουτεβέλης είχε το καθήκον να αναλάβει τη βακούφικη περιουσία, να την προστατέψει από τυχόν κινδύνους και φθορές, να επισκευάσει τις φθορές και να το διατηρεί σε καλή κατάσταση, να πληρώσει τους φόρους στους οποίους υπόκειται και να συλλέγει το ενοίκιο και τα κέρδη. Είχε το δικαίωμα να δαπανήσει εισόδημα από το βακούφι για τους παραπάνω λόγους.

Οι υποχρεώσεις οι οποίες ανακύπτουν από την χρήση ενός βακουφιού είναι εισπράξιμες από τα εισοδήματα τα οποία έχει το βακούφι από τις υπηρεσίες τις οποίες προσφέρει (Fratcher, 1971). Ο μουτεβέλης είχε την εξουσία να μισθώνει εκτάσεις γης και γεωργικές εκτάσεις για τρία χρόνια και λιγότερο. Ακόμη υπάρχει και το δικαίωμα για την χορήγηση μεγαλύτερων μισθώσεων, για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, όμως στην συγκεκριμένη περίπτωση κάτι τέτοιο πρέπει να αναγράφεται στους όρους δημιουργίας του βακουφιού ή να οριστεί από διάταγμα κάποιου Kadi (Fratcher, 1971).

Οι έφοροι δικαιούταν να δαπανήσουν το πολύ 500 γρόσια για μία έκτακτη επισκευή του βακουφιού. Στην περίπτωση που το ποσό ξεπερνούσε το οριζόμενο όριο, μέχρι και το ποσό των 2000 γροσιών, έπρεπε να αναφερθεί στον Διευθυντή του βακουφιού. Η δαπάνη αυτή θα γινόταν αποδεκτή μόνο με τη συνοδεία δικαιολογητικής έκθεσης από έναν αρχιτέκτονα, ενός πραγματογνώμονα και την έγκριση από την νομαρχία (Ελευθεριάδης, 1903).

Ο μουτεβέλης δεν κερδίζει από τη διοίκηση του βακουφιού παραπάνω από το ποσό το οποίο καθορίζεται από τους όρους ή από το διάταγμα του Kadi, όμως έχει το δικαίωμα να αυτοεξυπηρετηθεί από το βακούφι χωρίς να δέχεται αυστηρούς ελέγχους από τους διαχειριστές (Fratcher, 1971).

Για παράδειγμα, ένας μουτεβέλης μπορεί να μισθώσει ένα σπίτι από την περιουσία του βακουφιού με σκοπό να εξυπηρετήσει δικές του ανάγκες αλλά πρέπει να πληρώσει ένα δίκαιο ενοίκιο για αυτό. Η μη εξουσιοδοτημένη πώληση ή η μίσθωση της περιουσίας του βακουφιού, ακόμη και σε αξιόπιστο αγοραστή θεωρείται άκυρη (Fratcher, 1971).

Σε κάποιες ειδικές περιπτώσεις, όπως όταν ο έφορος που διορίστηκε από τον αφιερωτή είναι ανήλικος ή βρίσκεται αρκετά μακριά από το βακούφι και για οποιαδήποτε άλλη παρόμοια περίπτωση (και δεν υπήρχε κάποιος ως αντικαταστάτης), τότε ο Ιεροδίκης όφειλε να διορίσει κάποιον προσωρινά ως αναπληρωτή έφορο (Ελευθεριάδης, 1903).

Ακόμη υπάρχουν και ειδικές περιπτώσεις όπως ήταν με τον νόμο των Malikite, ο οποίος έλεγε πως ένα βακούφι μπορούσε να μην είχε μουτεβέλη (Fratcher, 1971).

Ακόμα και γυναίκες μπορούσαν να εκτελούν χρέη μουτεβέλη. Αυτό ίσχυε κυρίως σε μοντέρνες εποχές. Οι όροι της δημιουργίας του βακουφιού μπορούσαν να ορίζουν το ποσό της αποζημίωσης του μουτεβέλη, το οποίο το πληρωνόταν μέσα από τα κέρδη της βακούφικης ιδιοκτησίας (Fratcher, 1971).

Εάν οι όροι δεν καθόριζαν το ποσό της αποζημίωσης τότε ο Kadi μπορούσε να ορίσει το ποσό το οποίο δεν υπερέβαινε το ένα δέκατο του εισοδήματος (Fratcher, 1971).

1.4 Υπουργείο Βακουφίων

Επειδή υπήρχαν αρκετά αρχαία βακούφια (βακούφια τα οποία είχαν δημιουργηθεί εδώ και πολλά χρόνια), σε πολλές περιπτώσεις οι μουτεβέληδες άρχισαν να εκλείπουν. Ακόμη, σε πολλές περιπτώσεις τα υψηλά πρόσωπα της κοινωνίας όπως ήταν βεζίρηδες, δικαστές κλπ. τύχαινε να εκτελούν και χρέη εφόρου σε πολλά και διάφορα βακούφια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραμελούνται τα συμφέροντα καθώς και τα ίδια τα βακούφια.

Έτσι η Αυτοκρατορική Κυβέρνηση με σκοπό να ενοποιήσει τις διάφορες εφορίες, να συγκεντρώσει και να επιβλέψει την προστασία των συμφερόντων όλων των βακουφίων, δημιούργησε το Υπουργείο των Βακουφίων (Ελευθεριάδης, 1903). Έκτοτε, όλες οι υποθέσεις που αφορούσαν ζητήματα των βακουφίων καταθέτονταν εκεί.

Το Υπουργείο των Βακουφίων χωρίζονταν σε 7 τμήματα:

- Το τμήμα των γενικών προσόδων
- Το τμήμα των γενικών εξόδων
- Το λογιστήριο
- Την γραμματεία

- Το τμήμα των εισπράξεων
- Το συμβούλιο των υπαλλήλων
- Το εξελεγκτικό

Σχήμα 7: Τα τμήματα του Υπουργείου Βακουφίων (ιδίας επεξεργασίας)

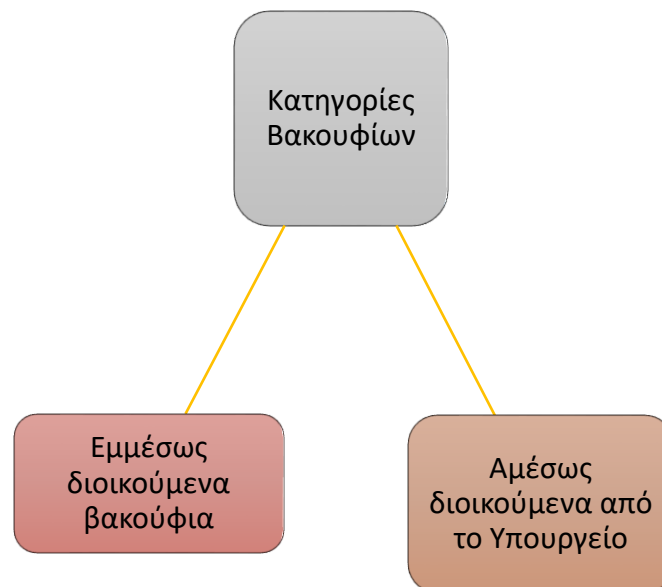
Σύμφωνα με τον Ελευθεριάδη, 1903 από την σύσταση του Υπουργείου των βακουφίων όλα τα βακούφια χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες:

- Τα **αμέσως διοικούμενα** από το Υπουργείο

Στην κατηγορία αυτή ανήκαν πολλά παλιά βακούφια από τα οποία οι έφοροι είχαν πεθάνει ή είχαν εφόρους οι οποίοι εργάζονταν σε κάποιο δημόσιο Υπουργείο (πχ. βεζίρηδες, δικαστές κτλ.). Την εξουσία των βακουφιών αυτών ανέλαβε το Υπουργείο αμέσως μόλις δημιουργήθηκε, μέσω διαφόρων υπαλλήλων.

➤ Τα **εμμέσως διοικούμενα** βακούφια

Στην κατηγορία αυτή ανήκαν βακούφια τα οποία είχαν ήδη κάποιον διορισμένο ως έφορο (όπως είχε ορίσει ο αφιερωτής του κτήματος).

Σχήμα 8: Κατηγορίες Βακουφίων σύμφωνα με τη διάταξη του υπουργείου (ιδίας επεξεργασίας)

Με την δημιουργία του Υπουργείου των Βακουφιών υπήρξε σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία καταγραφή των βακουφιών και δημιουργήθηκε ένα ενιαίο σύστημα ελέγχου από την Πολιτεία. Έτσι όλα τα βακούφια καταγράφηκαν και εξετάστηκαν λεπτομερώς.

Οι επίσημοι τίτλοι των βακουφιών ανέφεραν λεπτομερώς:

➤ την τοποθεσία, τα σύνορα και μία περιγραφή του κτήματος

- το είδος του βακουφιού στο οποίο άνηκε το κτήμα
- την ονομασία του βακουφιού, και για ποιον σκοπό αφιερώθηκε το κτήμα
- το χρηματικό ποσό το οποίο πρέπει να καταβάλλει ετησίως ο νεμόμενος του κτήματος στον έφορο
- το ονοματεπώνυμο του αγοραστή και του πωλητή του κτήματος, το ονοματεπώνυμο των κληρονόμων στους οποίους εκδιδόταν ο τίτλος μετά τον θάνατο του έφορου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟΥΣ ΤΙΤΛΟΥΣ

2.1 Νόμος 2345 24 Ιουλίου/ 3 Ιουλίου 1920

Ο νόμος 2345/1920 προβλέπει εκλογές για την επιτροπή μουσουλμανικής κοινότητας.

Σύμφωνα με τον νόμο 2345 του 1920 οι Μουφτήδες εκτός από τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σύμφωνα με τον Ιερό Νόμο, πρέπει να εποπτεύουν τους θρησκευτικούς και τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς των κοινοτήτων. Να είναι υπεύθυνοι για την διαχείριση των βακούφικων και για την άσκηση εξουσίας σε θέματα όπως ήταν οι γάμοι, οι κηδεμονίες, και οι ισλαμικές διαθήκες. Σε γενικές γραμμές είχαν εξουσία σε όλα τα ζητήματα είτε αυτά ήταν θρησκευτικά είτε οικογενειακά είτε κληρονομικά.

Η κάθε απόφαση των Μουφτήδων για οποιοδήποτε ζήτημα στέλνονταν στον Αρχιμουφτή για να εξεταστεί. Ο Αρχιμουφτής αφού είχε εξετάσει τις αποφάσεις, τις έστελνε πίσω στους Μουφτήδες. Αυτές δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθούν αν δεν εγκρίνονταν από τον Πρόεδρο του Πρωτοδικείου.

Ο Πρόεδρος του Πρωτοδικείου, στον οποίο υποβάλλονταν τα έγγραφα των Μουφτήδων, εξέταζε μόνο αν η απόφαση ήταν εντός ορίων της δικαιοδοσίας των Μουφτήδων σύμφωνα με τον παρόντα νόμο.

Το άρθρο 12 του ν. 2345/1920, αφορά τη διοίκηση και τη διαχείριση των περιουσιών των Μουσουλμανικών κοινοτήτων και κυρίως των βακούφικων σχολικών περιουσιών (μεαρίφ). Στη διαχειριστική διαδικασία εκλέγεται μία διαχειριστική επιτροπή (από 7 έως 12 μέλη για κάθε Μουφτεία) έως ότου να ψηφιστεί ειδικός νόμος περί οργάνωσης των Μουσουλμανικών κοινοτήτων. Τα μέλη αυτής της επιτροπής ψηφίζουν τον πρόεδρο ο οποίος εκπροσωπεί τις περιουσίες αυτές έναντι των ιδιωτών και των δημόσιων αρχών είτε αυτοπροσώπως είτε με πληρεξούσιο. Ακόμη εκλέγουν και έναν αντιπρόεδρο ο οποίος αναπληρώνει τον πρόεδρο σε περίπτωση που απουσιάζει.

Οι επιτροπές αυτές εκλέγονται κάθε 3 χρόνια από Μουσουλμάνους οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι σε εκλογικούς καταλόγους της πόλης στην οποία προεδρεύει ο Μουφτής. Στην περίπτωση που οι εγγεγραμμένοι είναι λιγότεροι από 200 τότε συμμετέχουν όλοι οι εγγεγραμμένοι της περιφέρειας του Μουφτή.

Έτσι κάθε τρία χρόνια πραγματοποιούνται εκλογές νόμιμες, με μυστική ψηφοφορία, από μουσουλμάνους άνδρες και γυναίκες, που είναι εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους του δήμου ή της κοινότητας όπου βρίσκονται τα βακούφια.

Ακόμη σύμφωνα με το άρθρο 12 οι Μουτεβέληδες (διαχειριστές όλων εκείνων ανεξαρτήτως είδους βακούφικων περιουσιών) ήταν υποχρεωμένοι να παραδώσουν ακριβή λογοδοσία της διαχείρισης των περιουσιών για την τελευταία πενταετία. Οι αρνούμενοι διώκονται ποινικά διότι παραβαίνουν το άρθρο 482 του Ποινικού Νόμου και οι επιτροπές αναλαμβάνουν δικαιωματικά τη διαχείριση και την κατοχή των περιουσιών τις οποίες διαχειρίζονταν ο εν λόγω μουτεβέλης.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 του ν. 2345/1920, μέχρι να καταρτιστούν διαχειριστικές επιτροπές, την κατοχή και τη διαχείριση της εκάστοτε περιουσίας αναλαμβάνει ο Μουφτής. Μόλις σχηματιστούν οι επιτροπές, με ειδική πρόσκληση κοινοποιημένη από δικαστικό κλητήρα, ο Μουφτής τους παραδίδει την διαχείριση καθώς και τα μετρητά. Ο Μουφτής επί ποινή ακυρότητας της συμβάσεως δεν δικαιούται να προβεί σε εκμισθώσεις των βακούφικων κτημάτων για περισσότερο από ένα χρόνο. Έτσι δεν δικαιούται να προβεί και σε δαπάνες μη απολύτως αναγκαίες.

2.2 Νόμος 65/1967⁴

Το 1967 η Χούντα, με το νόμο 65/1967, διαλύει τις εκλεγμένες επιτροπές, για να καταργήσει τελείως αυτό το βλαπτικό φάρμακο που λέγεται δημοκρατία και με το «αποφασίζομεν και διατάσσομεν» διορίζει μια επιτροπή διαχείρισης της βακούφικης περιουσίας και παύει την λειτουργία των επιτροπών των μουσουλμανικών κοινοτήτων.

Ο ν. 65/1967 «περί τροποποίησης, συμπλήρωσης και κωδικοποίησης εις ενιαίον κείμενον των διατάξεων των Αναγκαστικών Νόμων 4/1967 και 19/1967» και «περί αποκαταστάσεως ευρυθμίας εις την λειτουργίαν των δημοσίων υπηρεσιών Ν.Π.Δ.Δ (Νομικό Πρόσωπο Δημόσιο Δικαίου)» έχει ως βασικό στοιχείο:

Με την ισχύ του ν. 65/1967 (Άρθρο 2) θεωρείται λήξασα οποιαδήποτε εκλεγμένη επιτροπή. Μάλιστα, οι απολυόμενοι δεν δικαιούνται να λάβουν καμία αποζημίωση ή κάποιο βοήθημα από οποιοδήποτε Ασφαλιστικό Ταμείο.

Ο αριθμός των μελών (να μην υπερβαίνει τα 7 μέλη) καθώς και η ίδια η Επιτροπή δημιουργείται με απόφαση του οικείου Νομάρχη εγκρινόμενη από τον Αρμόδιο Υπουργό. Οι επιτροπές οι οποίες είχαν απολυθεί θα ασκούσαν κανονικά τα καθήκοντα τους μέχρι να διοριστεί νέα επιτροπή. Επίσης υπάρχει η δυνατότητα να μεταβάλλεται η σύνθεση των επιτροπών καθώς και να διευρύνεται ή να περιορίζεται ο αριθμός των αρμοδιοτήτων της.

Οι τότε κυβερνώντες διαπίστωσαν ότι η πολλή δημοκρατία βλάπτει τη μειονότητα και για το καλό της αποφάσισαν να μειώσουν τη δόση της δημοκρατίας και η «αντιδραστική» μειονότητα, όπως πάντα, πάλι αντέδρασε.

Με τη Χούντα καταργείται και η έννοια της επιτροπής μουσουλμανικής κοινότητας, επιβάλλοντας την ονομασία Επιτροπή Διαχείρισης Μουσουλμανικής Περιουσίας.

⁴ ΦΕΚ Α 124/1967

2.3 Νόμος 1091/1980⁵

Με το νόμο 1091 του 1980 κάθε βακούφι αποτελεί χωριστό μειονοτικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου λογιζόμενο ως κοινωφελές ίδρυμα και λειτουργεί προς εξυπηρέτηση του σκοπού διά τον οποίον συνεστήθη.

Πρόκειται για το νόμο ο οποίος αφορά τη διοίκηση και τη διαχείριση των Βακουφιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Δυτική Θράκη και των περιουσιών αυτών. Θα ήταν σωστό να τονιστεί πως ο νόμος 1091/1980 καθώς και ο νόμος 2345/1920 αποτελούν τους πιο σημαντικούς νόμους για το ζήτημα των Βακούφικων περιουσιών.

Σύμφωνα με το άρθρο 1, η διοίκηση και η διαχείριση των Βακουφιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας της Δ. Θράκης και των περιουσιών τους διέπονται:

1. Από την Συνθήκη της Λωζάνης, του άρθρου 1 του Ν.Δ. της 25ης Αυγούστου 1923
2. Από το ν. 1091/1980, περί επιφυλασσόμενης αρχής της Διακρατικής Αμοιβαιότητας.

Σύμφωνα με το Άρθρο 2, Βακούφι είναι « το αφιέρωμα συνιστάμενον εξ' ακινήτου ή κινητού περιουσιακού στοιχείου, η πρόσδοδος υπέρ ευσεβούς, αγαθοεργούς, κοινωφελούς εν γένει σκοπού ή υπέρ φιλανθρωπικού, θρησκευτικού, ευαγούς ιδρύματος, είτε υπάρχοντος είτε δια της ελευθεριότητας ταύτης ιδρυομένου».

Σύμφωνα με το άρθρο 3, Βακούφικη περιουσία αποτελεί το ίδιο το Βακούφι, καθώς και οποιοδήποτε περιουσιακό στοιχείο το οποίο κατέχει, κινητό ή ακίνητο, το οποίο είναι αφιερωμένο στη λειτουργία του Βακουφίου.

Σύμφωνα με το άρθρο 4, με την ισχύ του ν. 1091/1980 κάθε βακούφι λογίζεται ως *Μειονοτικόν Νομικόν Πρόσωπον Ιδιωτικού Δικαίου* (ΝΠΙΔ), και λογίζεται ως ένα κοινωφελές ίδρυμα και λειτουργεί με σκοπό την εξυπηρέτηση του σκοπού ο οποίος έχει δηλωθεί.

⁵ ΦΕΚ Α' 267

Στο άρθρο 5, αναφέρεται πως η διαχείριση και η διοίκηση του κάθε νομικού προσώπου ασκείται από την διαχειριστική επιτροπή η οποία αποτελείται από 5 μέλη. Τα Μέλη εκλέγονται από μία μυστική ψηφοφορία από άντρες ή γυναίκες μουσουλμάνους οι οποίοι είναι καταγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους του Δήμου ή της κοινότητας που ανήκει το Βακούφι.

Αξίζει να σημειωθεί, πως οι εκλογές για όλα τα βακούφια διεξάγονταν την ίδια μέρα. Στην περίπτωση που δεν υπήρχαν αρκετοί εκλεγόμενοι (διπλάσιοι από τον αριθμό μελών των διαχειριστικών επιτροπών), τότε ο Νομάρχης υποδείκνυε άτομα για ψηφοφορία τα οποία πίστευε ότι ήταν κατάλληλα. Οι εκλεγόμενοι ακόμη έπρεπε να είχαν κλείσει τα 25 χρόνια ζωής, να ήταν μουσουλμάνοι και να μην είχαν καταδικαστεί για οποιοδήποτε λόγο.

Σε περίπτωση ενστάσεως για το αποτέλεσμα των εκλογών, έπρεπε να κατατεθεί η ένσταση εντός 15 ημερών μετά του αποτελέσματος ενώπιον του οικείου Πρωτοδικείου.

Σύμφωνα με το άρθρο 12, η θητεία των μελών της διαχειριστικής επιτροπής ήταν τριετής. Σε περίπτωση που ένας εκλεγόμενος είχε εκλεχθεί 2 φορές δεν είχε το δικαίωμα να επανεκλεγεί ξανά, αλλά έπρεπε να περάσουν άλλες 2 θητείες. Ο Πρόεδρος της Διαχειριστικής Επιτροπής εκπροσωπούσε το Βακούφι και την περιουσία του ενώπιον Δικαστηρίων, της Διοίκησης και τρίτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 16, οι διαχειριστικές επιτροπές, όσον αφορά τη διοίκηση, τη λειτουργία και την οικονομική διαχείριση του Βακουφιού, λειτουργούσαν υπό την εποπτεία του οικείου Νομάρχη. Ο έλεγχος για την οικονομική διαχείριση ασκείται από τον Νομάρχη δια της οικείας οικονομικής εφορίας. Δύο μήνες πριν την έναρξη του κάθε έτους υποβάλλονταν για έγκριση στον Νομάρχη ο προϋπολογισμός του Βακουφιού, και 2 μήνες πριν το τέλος του κάθε έτους υποβάλλονταν ο απολογισμός μετά του ισολογισμού.

Σύμφωνα με το άρθρο 17, σε περίπτωση που ένα Βακούφι βρισκόταν σε ακατοίκητη περιοχή ή σε περιοχή που ο αριθμός των εκλεγόμενων μουσουλμάνων ήταν μικρότερος από αυτόν που ορίζει το άρθρο 5 του νόμου αυτού, η πλησιέστερη διαχειριστική επιτροπή όριζε έναν επίτροπο για τη διαχείριση του Βακουφιού και της τυχόν περιουσίας του. Ο επίτροπος έπρεπε να συγκεντρώνει τα προσόντα τα οποία αναφέρονται στο άρθρο 6.

Σύμφωνα με το άρθρο 20, οι Διαχειριστικές Επιτροπές και οι Μουτεβέληδες υποχρεούνται εντός της προθεσμίας ενός έτους από την έναρξη του νόμου αυτού να υποβάλλουν στην Οικονομική Εφορία της έδρας τους, μία δήλωση όπου θα φαίνονται τα Βακούφια καθώς και η βακούφικη περιουσία την οποία διαχειρίζονται.

Οι δηλώσεις αυτές θα πρέπει να αναφέρουν:

- ο Την τοποθεσία του βακουφιού και τον ειδικό σκοπό τον οποίο εξυπηρετεί
- ο Την αφιερωμένη στο Βακούφι περιουσία, κινητή ή ακίνητη
- ο Τον χρόνο και τους όρους σύστασης του Βακουφιού και των αφιερώσεων των περιουσιακών στοιχείων τα οποία το εξυπηρετούν.

Τα Βακούφια τα οποία συστάθηκαν μετά την ισχύ του ν. 1091/1980, σύμφωνα με το άρθρο 21, ως προς τη ίδρυση τους διέπονται από τις διατάξεις ιδρυμάτων του Αστικού Κώδικα, ενώ ως προς τη διαχείριση και τη διοίκηση τους διέπονται από τις διατάξεις του ν. 1091/1980.

2.4 Νόμος 1490/1984⁶

Με τον ν. 1490/1984 περί «φορολογικής μεταχείρισης των αιγυπτιακών βακούφικων περιουσιών στην Καβάλα και τη Θάσο» κυρώνεται και έχει ισχύ με βάση το άρθρο 28 του Συντάγματος το Πρακτικό μεταξύ της Ελλάδος και της Αιγύπτου, το οποίο αφορούσε τις βακούφικες περιουσίες της Καβάλας και της Θάσου, και υπογράφηκε στην 1^η Αυγούστου του 1984. Με την Σύνοδο αυτή οριστικοποιήθηκε ο πίνακας των Βακούφικων Περιουσιών, ο οποίος έγινε κοινά αποδεκτός και από τις δύο κυβερνήσεις.

Σχετικά με τις βακούφικες περιουσίες που βρίσκονται υπό ελληνική κατοχή, συμφωνήθηκε η Ελλάδα να καταβάλλει το ποσό των 72.220.000 δραχμών, ως αποζημίωση για την μεταβίβαση της περιουσίας από την Αιγυπτιακή Κυβέρνηση στο Ελληνικό Κράτος.

Ακόμη στη Συνθήκη αυτή το ελληνικό κράτος δήλωσε πως δεν διεκδικεί δικαιώματα ή οποιεσδήποτε άλλες αξιώσεις επί των βακούφικων ιδιοκτησιών. Ενώ αντίστοιχα η αιγυπτιακή πλευρά, εκ μέρους του Γενικού Οργανισμού των Βακουφιών δήλωσε πως δεν διεκδικεί δικαιώματα ή οποιεσδήποτε αξιώσεις σε άλλες βακούφικες περιουσίες εκτός από το Ιμαρέτ της Καβάλας, την οικία του Μοχάμεντ Αλί και ιδιοκτησίες οι οποίες βρίσκονται στην περιοχή της Θάσου, της Κοινότητας Καλλιράχη, και της Κοινότητας Άνω Μεγάλο Πρίνος.

⁶ ΦΕΚ Α/172

2.5 Νόμος 3647/2008⁷

Ο νόμος 3647/2008 αναφέρεται στη διοίκηση και στη διαχείριση των Βακουφιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Δυτική Θράκη και των περιουσιών τους.

Σύμφωνα με το άρθρο 3, βακούφικη περιουσία αποτελεί το ίδιο το Βακούφι καθώς και όλα τα περιουσιακά στοιχεία είτε κινητά είτε ακίνητα τα οποία είναι αφιερωμένα για την εξυπηρέτηση των αναγκών του Βακουφιού. Η διαχείριση της περιουσίας ρυθμίζεται μέσω της νομοθεσίας περί κληροδοτημάτων και κοινωφελών ιδρυμάτων. Υπεύθυνος για την εποπτεία της διαχειριστικής επιτροπής αποτελεί ο Μουφτής, ο οποίος συμμετέχει και στη διαχείριση των εσόδων του Βακουφιού.

Με την εφαρμογή του ν. 3647/2008 τα υπάρχοντα Βακούφια τα οποία κατέχουν ακίνητη περιουσία λογίζονται ως χωριστά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και αποτελούν κοινωφελή ιδρύματα τα οποία εξυπηρετούν τους σκοπούς για τους έχουν αφιερωθεί. Εξαιρέση στα παραπάνω αποτελούν τα Βακούφια τα οποία προορίζονται για κοινή χρήση σύμφωνα με το άρθρο 967 του Αστικού Κώδικα.

Σύμφωνα με το άρθρο 5, τα Βακούφια τα οποία θα δημιουργηθούν μετά την εφαρμογή του ν. 3647/2008 θα διέπονται ως προς την διαχείριση τους από τις διατάξεις του νόμου αυτού. Και ως προς την ίδρυση και την διοίκηση τους από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα.

Η Βακούφικη Επιτροπή αποτελείται από τρία μέλη, τον Μουτεβέλη (Πρόεδρο), τον Ταμία και ένα μέλος. Η εκλογή τους γίνεται από τις ψήφους των Μουσουλμάνων κατοίκων του οικισμού, και αφού πρώτα πάρουν την έγκριση τα μέλη από τον Ιμάμη στον οποίο ανήκει το Βακούφι. Η Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν. 3647/2008 υποχρεούται να δίνει ακριβή λογοδοσία για τη διαχείριση των οικονομικών του Βακουφιού ανά έτος στον Μουφτή.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 η διοίκηση και η διαχείριση των Βακουφιών για τους Δήμους Ξάνθης, Κομοτηνής και Διδυμότειχου ασκείται από τη Διαχειριστική Επιτροπή. Η Επιτροπή αυτή αποτελείται από πέντε μέλη, τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο, τον Γραμματέα, τον Ταμεία και ένα μέλος. Η εκλογή τους γίνεται με μυστική ψηφοφορία από τους άντρες και τις γυναίκες Μουσουλμάνους με την εφαρμογή των άρθρων 32 έως 74 του Κώδικα των Δήμων

⁷ ΦΕΚ 37/Α/29-2-2008

και των Κοινοτήτων. Η Διαχειριστική Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 14 του παρόντος νόμου δημοσιεύει ετησίως σε 2 ημερήσιες ή εβδομαδιαίες τοπικές εφημερίδες τον ισολογισμό του Βακουφιού.

Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς στο άρθρο 22, αναφέρεται πως ο νόμος 1091/1980 καταργείται, όμως οι Διαχειριστικές Επιτροπές οι οποίες έχουν συσταθεί βάση του ν. 1091/1980 θα συνεχίσουν την λειτουργία τους έως ότου να συσταθούν Νέες Διαχειριστικές Επιτροπές.

2.6 Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 2/2007⁸

Σύμφωνα με το άρθρο 1, η προθεσμία της παραγράφου 1 του άρθρου 20 του ν. 1091/1980 (Α'267) η οποία σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του Π.Δ. 246/2004 (Α'235) που λήγει την 30^η Νοεμβρίου 2000, παρατείνεται για άλλα 2 έτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 2, ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 5 του ν. 1091/1980 που αφορά στις δηλώσεις τις οποίες υποχρεούται να καταθέσει η κάθε διαχειριστική επιτροπή των βακουφιών ή όπου δεν έχει συσταθεί, τουλάχιστον οι Μουτεβέληδες. Στις δηλώσεις θα πρέπει να περιλαμβάνονται τα εξής στοιχεία:

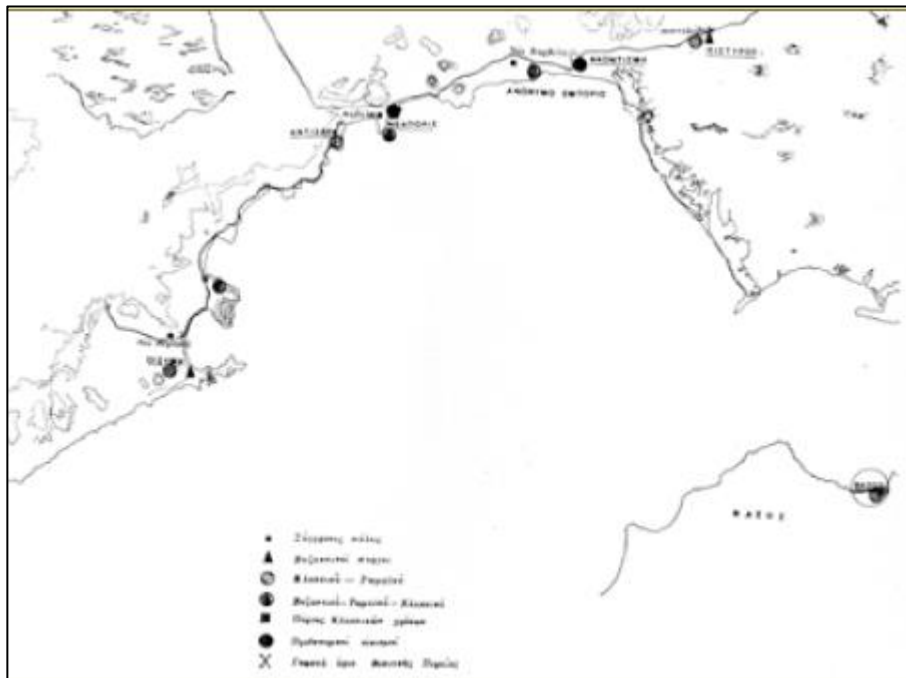
- Η τοποθεσία του βακουφιού και ο ειδικός σκοπός τον οποίο εξυπηρετεί
- Η αφιερωμένη στο Βακούφι περιουσία, κινητή ή ακίνητη
- Ο χρόνος και οι όροι σύστασης του Βακουφιού και των αφιερώσεων των περιουσιακών στοιχείων τα οποία το εξυπηρετούν.

⁸ ΦΕΚ Α 2 2.1.2007

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

3.1 Αρχαία Χρόνια

Στα Αρχαία χρόνια στην πόλη της Καβάλας εντοπίστηκε ένας μικρός οικισμός κατά την περίοδο της Εποχής του Χαλκού. Ίχνη κατοίκησης της περιοχής βρέθηκαν ακόμα (Μυτούλα et al, 2019) και στην χερσόνησο της Παναγίας. Η σημερινή πόλη της Καβάλας χτίστηκε πάνω στις προϊστορικές θέσεις των περιοχών Αντισάρα ή αλλιώς όπως είναι γνωστή σήμερα Καλαμίτσα, καθώς και στον οικισμό του Περιγιαλίου.

Σχήμα 9: Οι οικισμοί στην περιοχή της Καβάλας (Μυτούλα et al, 2019)

Η Καβάλα ήταν αποικία των Θασίων. Το πρώτο σημείο το οποίο αποίκισαν ήταν η περιοχή της Καλαμίτσας. Το γεγονός αυτό το μαρτυρούν τα ερείπια της πόλης καθώς και το τείχος της που υπάρχουν μέχρι και σήμερα. Ο πρώτος οικισμός όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ονομάστηκε Αντισάρα. Μετά από αιώνες, η Αντισάρα καταστράφηκε και στα ερείπια της χτίστηκε η πόλη Καλαμού. Με την πάροδο του χρόνου η Καλαμού καταστράφηκε και οι κάτοικοι της μετανάστευσαν στην Ξάνθη, στην οποία έχτισαν το Μοναστήρι της Καλαμούς το οποίο σώζεται μέχρι και σήμερα.

Στη συνέχεια στη θέση της Καβάλας χτίστηκε μια πόλη με το όνομα Νεάπολη. Αυτό το όνομα συναντιέται κατά την περίοδο του 7^{ου}-9^{ου} αιώνα π.Χ. και υπήρξε μέλος της Α΄ και της

Β' Αθηναϊκής συμμαχίας. Κατά την περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου η πόλη της Νεάπολης στάθηκε στο πλευρό της Αθήνας έως ότου κατακτήθηκε από τον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο το 350 π.Χ. Στα τέλη περίπου του 6^{ου} αιώνα η πόλη της Νεάπολης ανεξαρτητοποιήθηκε από την μητρόπολη της (η πόλη της Θάσου) και έκοψε δικό της νόμισμα. Στα τέλη του 6^{ου} αιώνα και στις αρχές του 5^{ου} αιώνα η πόλη πιθανότατα να κατακτήθηκε από τους Πέρσες.

Οι Θάσιοι δημιούργησαν μία αποικία, με το όνομα Κρηνίδες. Όταν η αποικία απειλούνταν από τους Θράκες οι κάτοικοι των Κρηνίδων ζήτησαν την βοήθεια του Φίλιππου Β', ο οποίος την κατέκτησε και τη μετονόμασε σε 'Φίλιπποι'. Η πόλη των Φιλίππων ιδρύθηκε το 360-359 π.Χ. Οι Φίλιπποι αποτέλεσαν σημαντικό οικονομικό κέντρο του Βασιλείου της Μακεδονίας. Στην ελληνιστική περίοδο οι Φίλιπποι χαρακτηρίζονταν από την ύπαρξη τειχών, την ανάπτυξη των τεχνών όπως ήταν το θέατρο (στοιχείο που κατείχαν μόνο οι αναπτυγμένες πόλεις), αλλά και την ανοικοδόμηση δημόσιων κτιρίων.

Η κατασκευή της Εγνατίας οδού διαμέσου της πόλης κατά τον 2^ο αιώνα π.Χ. κατέδειξε την γεωστρατηγική θέση την οποία κατέχει η πόλη και συνέβαλλε στην οικονομική ανάπτυξη της.

Μάχη ορόσημο για την πόλη της Καβάλας ήταν η μάχη των Φιλίππων που έγινε το 42 π.Χ. Η μάχη αυτή πραγματοποιήθηκε έξω από τα τείχη της πόλης, όπου ο στρατός του Οκταβιανού και του Μάρκου Αντωνίου (οπαδοί του Ιούλιου Καίσαρα) νίκησε τους Δημοκρατικούς Βρούτο και Κάσιο (φονιάδες του Καίσαρα). Η μάχη αυτή σφράγισε και το τέλος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Στην συνέχεια ο Αντώνιος μετέτρεψε την πόλη των Φιλίππων σε ρωμαϊκή αποικία το 42 π.Χ. (Colonia Victrix Philipensiam) ενώ το 31 π.Χ. ο Οκταβιανός την επανίδρυσε (Colonia Augusta Iulia Philippensis). Μετά την ίδρυση της ρωμαϊκής αποικίας η πόλη αποτέλεσε σημαντικό εμπορικό λιμάνι καθώς συνέδεε την Αλεξάνδρεια με την Θεσσαλονίκη.

Η πόλη των Φιλίππων ήταν η πρώτη Ευρωπαϊκή πόλη, η οποία γνώρισε την νέα ανερχόμενη θρησκεία τον Χριστιανισμό, καθώς εκεί αποβιβάστηκε ο Απόστολος Παύλος και ίδρυσε την πρώτη χριστιανική κοινότητα.

3.2 Βυζαντινά Χρόνια

Η πόλη των Φιλίππων γνώρισε μεγάλη άνθιση κατά τον 5^ο αιώνα και τον 6^ο αιώνα μ.Χ. και μετατράπηκε σε κέντρο χριστιανικής λατρείας. Στην περίοδο των βυζαντινών χρόνων η πόλη αποτελούσε κυρίως ένα οχυρό. Ενώ το 1387 μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς η περιοχή των Φιλίππων ενσωματώθηκε οριστικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Κατά τον 8-9^ο αιώνα οι βυζαντινοί μετονόμασαν την πόλη της Νεάπολης, σε Χριστούπολη. Το 926 μ.Χ. υψώθηκαν νέα τείχη διότι τα παλιά είχαν φθαρεί από την εποχή της κυριαρχίας του Ιουστινιανού. Τα τελευταία βυζαντινά χρόνια της πόλης ήταν τα πιο ταραχώδη.

Την περίοδο 1204-1224 μ.Χ. η πόλη βίωσε μια σύντομη φραγκική κατοχή. Το 1225 μ.Χ. περιήλθε σε ελληνικές ηγεμονίες και εντάχθηκε στο κράτος του Κομνηνού. Το 1242 μ.Χ. η πόλη κατακτιέται από τον Ιωάννη τον Γ Βατατζή της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας. Στην συνέχεια τα τείχη της πόλης αναβαθμίζονται και εξαιτίας αυτού καταφέρνουν να απωθήσουν τους Καταλανούς το 1306μ.Χ.

Ο Ανδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος για να αποφύγει μία επιπλέον επιδρομή των Καταλανών στη Θράκη χτίζει το μακρύ τείχος της Χριστούπολης το οποίο έχει μήκος 1500 μέτρα και εκτείνεται από την θάλασσα έως την κορυφή του βουνού. Στη σημερινή εποχή από το τείχος αυτό έχουν μείνει μόνο ερείπια μεμονωμένων πύργων τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη του.

Το 1391 μ.Χ. η πόλη κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους. Το 1425 μ.Χ. το κάστρο της Χριστούπολης καταλήφθηκε για σύντομο χρονικό διάστημα από 10 βενετικές γαλέρες οι οποίες στη συνέχεια εκδιώχθηκαν από τους Οθωμανούς. Η πόλη έμεινε στην κυριαρχία των Οθωμανών για περισσότερο από 5 αιώνες, από το 1391 μ.Χ. έως το 1912 μ.Χ.

3.3 Νεότερα Χρόνια/Τουρκοκρατία

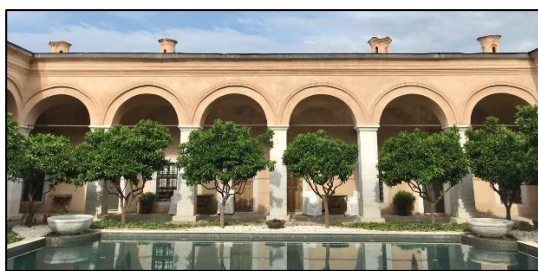
Το νεότερο όνομα της πόλης, το όνομα Καβάλα, άρχισε να εμφανίζεται και να επικρατεί ευρέως κατά τον 15^ο αιώνα. Η πόλη άρχισε να γνωρίζει οικονομική ανάπτυξη καθώς και να αναπτύσσονται σε αυτή υποδομές κατά τον 16^ο αιώνα. Πιο συγκεκριμένα κατά την περίοδο της κυριαρχίας του Σουλτάνου Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπή δημιουργήθηκαν έργα υποδομών μεγάλης κλίμακας, όπως ήταν η ανακατασκευή των τειχών, η ανακατασκευή της Ακρόπολης της πόλης, η ίδρυση kulliyе. Επίσης και ο Ιμπραήμ Πασάς έχτισε στην πόλη της

Καβάλας τζαμί, μεντρεσέ, Ιμαρετ, μεστζίτ (μικρό τζαμί), ζαβιγιέ. Ακόμη την περίοδο αυτή χτίστηκαν αρκετά μαγαζιά, караβάνια, αποθήκες.

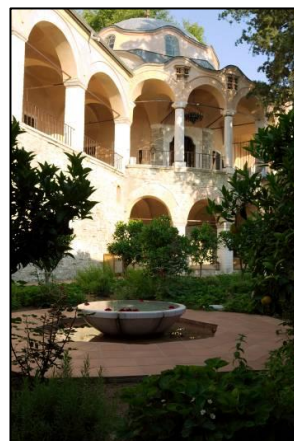
Το 1684 οι Βενετοί βομβάρδισαν και προσπάθησαν να λεηλατήσουν την πόλη της Καβάλας χωρίς όμως επιτυχία. Το 1771 η Καβάλα λεηλατήθηκε από τους Ρώσους οι οποίοι κατάφεραν να την πλησιάσουν και να της κλέψουν όλα τα σιτηρά τα οποία είχαν αποθηκευμένα στις αποθήκες του λιμανιού.

Τον 18^ο αιώνα εμφανίζεται το φαινόμενο της Ευρωπαϊκής διείσδυσης, γεγονός το οποίο συμβάλλει στην εμπορική ανάπτυξη της πόλης. Πιο συγκεκριμένα, στην πόλη της Καβάλας ιδρύονται προξενικές αρχές και εμπορικοί οίκοι (Προξενία της Γαλλίας, Προξενείο της Βενετίας, Προξενικά Πρακτορεία της Ιταλίας, της Ολλανδίας, της Ισπανίας, το Προξενικό Πρακτορείο και αργότερο Υποπροξενείο της Ελλάδας, Προξενική Αρχή της Σαρδηνίας, Καπνεμπορικός Οίκος αδερφών Αλλατίνη). Λίγες μόνο δεκαετίες χρειάστηκαν ώστε η Καβάλα να μετατραπεί σε ένα σημαντικό κέντρο. Από το 1817 έως το 1821 δημιουργείται το Ιμαρετ από τον Βάλη της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή ο οποίος ήθελε να αναπτύξει την γενέτειρα του.

Παρακάτω φαίνονται κάποιες βασικές εικόνες οι οποίες αντιπροσωπεύουν τη σημερινή απεικόνιση από το Ιμαρέτ στην πόλη της Καβάλας.

Εικόνα 3: Απεικόνιση του Ιμαρέτ της Καβάλας στην σημερινή εποχή - Εσωτερικός υπαίθριος χώρος (Πηγή: www.imaret.gr)

Εικόνα 4: Απεικόνιση του Ιμαρέτ της Καβάλας στην σημερινή εποχή - Εσωτερικός υπαίθριος χώρος (Πηγή: www.imaret.gr)

Η μεγάλη ανάπτυξη της πόλης της Καβάλας ξεκίνησε τον 19^ο αιώνα, όπου η ενδοχώρα της εξειδικεύτηκε στην καλλιέργεια καπνού ο οποίος είχε τεράστια ζήτηση εκείνη την εποχή.

Εικόνα 5: Πρόσωση από το Ιμαρέτ της Καβάλας (Πηγή: www.imaret.gr)

Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί πως η πόλη της Καβάλας κατάφερε να γίνει το σημαντικότερο κέντρο παραγωγής και επεξεργασίας καπνού σε όλα τα Βαλκάνια. Η Καβάλα συμμετείχε στην Ελληνική Επανάσταση του 1821. Στο πλαίσιο της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας Τανζιμάτ⁹, θεσπίστηκαν νόμοι για τον εκσυγχρονισμό και την αναδιοργάνωση του αστικού χώρου.

Το 1864, μετά την δημοσίευση του «Κανονισμού περί οδών και οικοδομών», οι Έλληνες πολίτες της Καβάλας υπέβαλαν αίτημα για την επέκταση της πόλης. Το αίτημα στάλθηκε στον Οικουμενικό Πατριάρχη και απευθύνονταν στον Σουλτάνο και την οθωμανική κυβέρνηση και με αυτό ζητούσαν την επέκταση εκτός της περιτοιχισμένης πόλης. Στο αίτημα αυτό γινόταν έκκληση να δοθεί προς πώληση μία οικοδομική έκταση.

Στην έκκληση αυτή οι Έλληνες δεν επικεντρώνονταν στο πρόβλημα αλλά στα οφέλη τα οποία θα προκύψουν (θα αυξηθεί η παραγωγή καπνού, θα καλλωπιστεί η πόλη). Το αίτημα αυτό δεν συνάντησε αντιδράσεις όπως είχε γίνει σε παλαιότερες περιπτώσεις και έτσι δόθηκε η άδεια για την ανέγερση οικισμών και χώρων εργασίας έξω από τα τείχη της πόλης. Η περιοχή η οποία επιλέχθηκε είναι η σημερινή περιοχή του Αγίου Ιωάννου.

3.4 Νεοελληνική Ιστορία/Μακεδονικός Αγώνας

Στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας η πόλη της Καβάλας υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα. Μετά τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ο Νικόλαος Φιλίπιδης οργάνωσε την παιδεία ολόκληρης της Βορειοανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης με επίκεντρο την Καβάλα. Σε αυτόν άλλωστε, οφείλεται και η σύσταση του φιλεκπαιδευτικού οργανισμού και του εκπαιδευτικού οργανισμού περίπου το 1879 μ.Χ.

⁹ Μια σειρά μεταρρυθμίσεων τα οποία είχαν ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε αρκετά επίπεδα (οικονομία, αστικό χώρο, διοίκηση). Χρονικά τοποθετείται το 1839-1856

Ύστερα από τον Νικόλαο Φιλιππίδη, ο Ιωάννης Κωνσταντινίδης, οργάνωσε μεγάλο συλλαλητήριο με τους καπνεργάτες το 1904, το οποίο συνέβαλλε στη ματαίωση της εγκατάστασης του Βούλγαρου πρόξενου στην Καβάλα. Οι απεργίες των καπνεργατών είχαν να κάνουν με την επιβολή της τόγκας, των χαμηλών ημερομισθίων κλπ.. Οι απεργίες αυτές με τις πεποιθήσεις που πρεσβεύαν ήταν κοινές για εργάτες χριστιανούς, μουσουλμάνους όπως και εβραίους.

Ακόμη ενεργό ρόλο στον Μακεδονικό Αγώνα διαδραμάτισε το Υποπροξενείο της Καβάλας. Αυτό ιδρύθηκε το 1834 ως Ελληνικό Προξενικό Πρακτορείο και στη συνέχεια το 1867 αναβαθμίστηκε σε Υποπροξενείο και λειτούργησε έως το 1913. Το Υποπροξενείο εξυπηρετούσε εμπορικά συμφέροντα και προστάτευε τα εθνικά συμφέροντα των Ελλήνων.

Το 1913 στις 26 Ιουλίου, η Καβάλα ελευθερώνεται από τον ελληνικό στόλο, ο οποίος ήταν αγκυροβολημένος στο νησί της Θάσου. Το 1916 την καταλαμβάνουν οι Βούλγαροι και για 2 χρόνια (1918) η πόλη γνώρισε τη δεύτερη βουλγαρική κατοχή. Η πόλη της Καβάλας ενσωματώθηκε στον ελληνικό κορμό με την Συνθήκη του Βουκουρεστίου η οποία έγινε από 28/07/1913- 10/08/1913.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή η οποία έγινε το 1922 και τη συνθήκη ανταλλαγής πληθυσμών που έγινε το 1923-1924, η πόλη της Καβάλας δέχτηκε ένα τεράστιο κύμα μεταναστών (27.500 μετανάστες).

Οι μετανάστες στα πρώτα χρόνια φιλοξενήθηκαν σε καπνοβιοτεχνίες ή σε παλιούς οικισμούς, ενώ στην συνέχεια δημιουργήθηκαν νέες συνοικίες. Το προσφυγικό στοιχείο συνέβαλλε σημαντικά στην καπνοκαλλιέργεια και στο καπνεμπόριο τα οποία αποτελούσαν τον κινητήριο μοχλό της πόλης (Βλαχάκου, 2001).

Το 1935 η πόλη βομβαρδίζεται από τον στόλο των βενιζελικών και το 1940-1941 γνωρίζει την τρίτη βουλγαρική κατοχή ύστερα από την ήττα του ελληνικού στρατού από τους Ναζί. Η κατοχή αυτή κράτησε μέχρι το 1944 ύστερα από την αλλαγή της ηγεσίας της Βουλγαρίας και την μεταπήδηση της στις συμμαχικές δυνάμεις.

3.5 Μεχμέτ Αλί Πασά

Ο Μεχμέτ Αλί Πασάς γνωστός και ως Μεχμέτ Αλί ή Μοχάμεντ Αλί Πασά γεννήθηκε το 1771 (1184 έτος Εγίρας) στην πόλη της Καβάλας. Πρόκειται για έναν από τους πιο αξιοσημείωτους ανθρώπους της σύγχρονης ισλαμικής ιστορίας (www.ames.cam.ac.uk¹⁰).

Έγινε διοικητής της Αιγύπτου το 1805 από τον Οθωμανό σουλτάνο. Αφού εδραίωσε την θέση του, άσκησε τη δική του πολιτική στην Αίγυπτο αφού ήταν πλέον ανεξάρτητος από τον σουλτάνο (www.ames.cam.ac.uk¹¹).

Κατάφερε να φέρει ένα τέλος στην Δυναστεία των Μαμελούκων και να δημιουργήσει μία έμπιστη ελίτ η οποία αποτελούνταν από μέλη της οικογένειας του καθώς και από φίλους και γνωστούς του από την πατρίδα του, την Καβάλα και των μελών της διερευνώμενης γραφειοκρατίας την οποία δημιούργησε στην Αίγυπτο.

Ο Μεχμέτ Αλί Πασάς πήρε αρκετά ριζοσπαστικά μέτρα τα οποία άλλαξαν τη θέση την οποία κατείχε η Αίγυπτος μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κατάφερε να δημιουργήσει οικονομικές σχέσεις με χώρες της Ευρώπης αλλάζοντας με αυτόν τον τρόπο τον κοινωνικό και τον πολιτιστικό χάρτη της (www.ames.cam.ac.uk¹²).

3.6 Ιστορικό Πλαίσιο των Βακουφιών της Καβάλας

Το νησί της Θάσου το 1813 βρίσκεται υπό την κυριαρχία του Μεχμέτ Αλί, διοικητή της Αιγύπτου, ο οποίος ζήτησε από τον Σουλτάνο Μαχμούτ Β (1808-1839) να του παραχωρήσει το νησί της Θάσου όταν ο Σουλτάνος ζήτησε να τον ανταμείψει για τις υπηρεσίες που παρείχε.

Το αίτημα του έγινε έμμεσα δεκτό και με αυτοκρατορικό φερμάνι. Ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β' παραχώρησε στον Μεχμέτ Αλί μόνο τον μουκατά¹³ του νησιού και όχι το νησί της Θάσου αυτό καθαυτό.

¹⁰ <https://www.ames.cam.ac.uk/publications/articles/muhammad-ali>

¹¹ <https://www.ames.cam.ac.uk/publications/articles/muhammad-ali-et-la-nation-egyptienne>

¹² <https://www.ames.cam.ac.uk/publications/articles/mehmed-ali-dynasty>

¹³ Η εκμίσθωση των φορολογικών εσόδων μιας περιοχής

Ο Σουλτάνος όμως αποφάσισε να τον απαλλάξει από το να καταβάλλει το προκαταβαλλόμενο ποσό και το εμπρόθεσμο μίσθωμα, το οποίο όριζε το τότε σύστημα εισπράξεως των φορολογικών προσόδων. Παρόλα αυτά ο Μεχμέτ Αλί ζήτησε να πληρώσει. Μάλιστα στο παραχωρητήριο φερμάνι αναφέρεται πως η παραχώρηση γίνεται ως ιδιοκτησία πλήρους κυριότητας (μούλκια) και η οποία χαρακτηριζόταν από ισοβιότητα.

Στη συνέχεια ο Μεχμέτ Αλί ζήτησε από τον Σουλτάνο να του παραχωρήσει δικαίωμα εισπράξεως των φόρων της Θάσου, λέγοντας του ότι είχε την πρόθεση να δημιουργήσει φιλανθρωπικά ιδρύματα. Και αυτό έγινε κατευθείαν δεκτό, και μόλις πήρε την άδεια, προέβη σε «βακουφοποίηση» του μουκατά με σκοπό την δημιουργία κοινωφελών ιδρυμάτων στην γενέτειρα του πόλη, την Καβάλα.

Με την ιδρυτική πράξη του Βακουφιού της Καβάλας, ο ιδρυτής (Μεχμέτ Αλί) ήταν υπεύθυνος για τη διοίκηση και τη διαχείριση του. Επίσης είχε την άδεια και το δικαίωμα να εκλέξει και να διορίσει οποιαδήποτε πρόσωπα θεωρεί κατάλληλα για τη διαχείριση και τη διοίκηση του βακουφιού κατά την τάξη της κληρονομικής διαδοχής, τους επονομαζόμενους μουτεβέληδες (mutevelli), τη σημασία των οποίων την αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Οι διαχειριστές της Βακούφικης περιουσίας ήταν υπεύθυνοι για τη συντήρηση, την επισκευή και τη μίσθωση της ακίνητης περιουσίας, αλλά και για τη νομική εκπροσώπηση του Βακουφιού σε κάθε δίκη η οποία το αφορά. Οι μουτεβέληδες του Βακουφιού της Καβάλας αγόρασαν με τα χρήματα του Βακουφιού εκτάσεις γης, οι οποίες και εκείνες στη συνέχεια θεωρούνταν Βακούφια.

Με την παραχώρηση του δικαιώματος των εισπράξεων των φόρων, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το νησί της Θάσου είχε το καθεστώς τουρκοαιγυπτιακής διοίκησης, δηλαδή οι κάτοικοι της Θάσου πλήρωναν φόρους στις αρχές οι οποίες με τη σειρά τους είχαν διοριστεί από την Αίγυπτο και στη διεύθυνση του Βακουφιού. Το 1902 όμως η Οθωμανική κυβέρνηση καταλύει το Τουρκοαιγυπτιακό καθεστώς και εξομοιώνει την Θάσο με τις υπόλοιπες διοικητικές επαρχίες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Όμως η διεύθυνση του Βακουφιού συνέχισε να εισπράττει και να διαχειρίζεται τις φορολογικές προσόδους, παρόλο που η τουρκοαιγυπτιακή διοίκηση είχε πάψει να υφίσταται. Αυτό συνέχισε να συμβαίνει μέχρι και τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

3.7 Βακούφικο Ζήτημα της Καβάλας

Το 1912 η Καβάλα ελευθερώνεται από τα ελληνικά στρατεύματα και πολύ σύντομα προκύπτει το πρόβλημα του Βακουφιού ή αλλιώς, όπως άλλωστε είναι πιο γνωστό «Βακούφικο Ζήτημα». Ο διοικητής του Βακουφιού Σερίφ Βέης καταφέρνει να ξεσηκώσει τα πνεύματα, ειδικά του Χεβίρ της Αιγύπτου, ο οποίος ανησυχούσε για το Βακούφι της Καβάλας.

Οι κάτοικοι της Θάσου όμως προκειμένου να προλάβουν τυχόν ταραχές οι οποίες επρόκειτο να δημιουργηθούν, έστειλαν υπόμνημα στην Ελληνική Κυβέρνηση, το οποίο έλεγε πως οι φόροι και όχι η γη της Θάσου, υπήρξαν αντικείμενο παραχώρησης στον Μεχμέτ Αλί από τον Σουλτάνο.

Το δικαίωμα παραχώρησης των φόρων όμως υφίσταται όσο ισχύει η κυριαρχία του Σουλτάνου. Επομένως αφού η Θάσος δεν βρίσκεται κάτω από τον Τούρκικο Ζυγό αυτομάτως επέρχεται η κατάργηση της φορολογίας, η οποία μεταβιβάζεται στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση.

Στην Συνθήκη της 1/14 Νοεμβρίου 1913 που έγινε μεταξύ της ελληνικής και τουρκικής πλευράς, καταργείται η βακούφικη δεκάτη. Η κατάργηση αυτή σήμαινε πως είχε καταργηθεί το δικαίωμα είσπραξης των δημόσιων φόρων και των προσόδων από τα Βακούφικα Ιδρύματα. Δεν ισχύει όμως το ίδιο όταν υπάρχει το δικαίωμα καρπώσεως και πλήρους χρήσης (tarasuf).

Οι εκτάσεις γης τις οποίες αγόρασε το Βακούφι της Καβάλας χαρακτηρίστηκαν ως δημόσιες και μεταβιβάστηκαν στο Ελληνικό Δημόσιο. Μόνο το δικαίωμα της επικαρπίας ανήκε στην Βακούφικη περιουσία (Τσεγγελίδου, 1988).

Σύμφωνα με τα άρθρο 12, της ίδιας Συνθήκης ορίζονται *«Τα Βακούφια έσονται σεβαστά, οία διατέλουν κατά την στρατιωτικήν κατάληψιν δυνάμει των ισχυόντων Οθωμανικών νόμων, θα διοικούνται δε ταύτα υπό των Μουσουλμανικών κοινοτήτων, αιτινες θα σέβονται τα*

δικαιώματα των μουτεβέληδων». Η σχετική συνθήκη δεν εφαρμόστηκε όμως και για το Βακούφι της Καβάλας.

Θα ήταν πιο σωστό να επικεντρωθούμε στην κατάσταση που βρισκόταν η Αίγυπτος την περίοδο κατά την οποία υπογράφηκε η συνθήκη των Αθηνών. Την περίοδο την οποία υπογράφηκε η συνθήκη, η Αίγυπτος δεν είχε διπλωματική εκπροσώπηση αφού ήταν υποτελής του Οθωμανικού κράτους, οπότε και δεν διέθετε και εξωτερική εκπροσώπηση. Το 1866 ανακηρύχτηκε σε ανεξάρτητη επαρχία.

Συνεπώς το 1913 που υπογράφηκε η συνθήκη, το Αιγυπτιακό Κράτος δεσμεύτηκε με τις ρυθμίσεις τις οποίες είχε υπογράψει το Οθωμανικό Κράτος. Το 1922 όμως ο διοικητής Fouad I ανακηρύσσει την Αίγυπτο κράτος κυρίαρχο και ανεξάρτητο. Ο ίδιος ανακηρύσσεται πλέον Βασιλιάς της Αιγύπτου. Στην συνέχεια η Αίγυπτος ανακηρύχτηκε ως βρετανικό προτεκτοράτο με αποτέλεσμα να ακολουθήσουν και άλλα ιστορικά γεγονότα.

Το βασικό θέμα του ζητήματος ήταν πως η ακίνητη περιουσία του Βακουφιού της Καβάλας εξαιρέθηκε της ανταλλαγής, με αποτέλεσμα να μην υπάγεται στην διαχειριστική εξουσία της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισεως Ανταλλάξιμων Κτημάτων. Τελευταίος διαχειριστής του Ιμαρέτ αποτέλεσε ο Farouk (1936-1952), του οποίου στην συνέχεια η περιουσία του δημεύτηκε. Επίσης την εξουσία της Αιγύπτου ανέλαβε το Αιγυπτιακό Δημόσιο. Στη συνέχεια το Υπουργείο Vakf (Υπουργείο Βακουφιών), με την ιδιότητα του διαχειριστή του βακουφιού της Καβάλας διορίζει ως διαχειριστή έναν Έλληνα χορηγώντας ένα πληρεξούσιο με όλα τα καθήκοντα του.

Ένα από τα βασικά καθήκοντα είναι να παραδίδει τις εισπράξεις στην Αιγυπτιακή πρεσβεία της Ελλάδας. Με απόφαση πληρεξουσιοδότησης του Υπουργείου Βακουφιών έπειτα από την έκδοση του Υπουργικού Διατάγματος 160/1963 ο Υπουργός των Βακουφιών δημιούργησε μία επιτροπή με σκοπό την διεκδίκηση του Βακουφιού.

Από την πλευρά της η Ελληνική πολιτεία, στις 4 Δεκεμβρίου του 1962, στέλνει ένα έγγραφο από το Υπουργείο Εξωτερικών στο Υπουργείο Οικονομικών, το οποίο αναφέρει πως η σύμβαση μεταξύ της Ελλάδος και της Αιγύπτου, η οποία έγινε 29 Σεπτεμβρίου του 1948, δεν προέβλεπε την επίλυση του ζητήματος των Βακουφιών της πόλης της Καβάλας, και πως για την διαπραγμάτευση της ανταλλαξιμότητας της βακούφικης περιουσίας και τη

κατάληψη της από το ελληνικό δημόσιο θα έπρεπε να επιλυθεί από το αρμόδιο γνωμοδοτικό συμβούλιο. Έτσι το Υπουργείο Εξωτερικών δεν ασκεί καμία επίδραση.

Αυτή η διευκρίνηση έγινε γιατί με βάση το άρθρο 2 και 3 της συμβάσεως αυτής ορίζεται η έκπτωση της αποζημίωσης που κατέβαλλε η Αιγυπτιακή Κυβέρνηση για τις ζημιές οι οποίες προκλήθηκαν στην βακούφικη περιουσία κατά την διάρκεια του πολέμου. Αυτό αποτελούσε μία έμμεση αναγνώριση του βακούφικου καθεστώτος της Καβάλας από την ελληνική κυβέρνηση.

Το 1963 διατάσσεται η κατάληψη των ακινήτων των βακούφικων της Καβάλας γιατί ανήκουν στην ανταλλάξιμη περιουσία της ανταλλαγής των ελληνο-τουρκικών πληθυσμών του 1923. Το να μη συμπεριληφθούν αποδείχτηκε μοιραίο.

Με την σύμβαση που υπογράφηκε το 1933 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας περί κατάργησης της Μικτής Επιτροπής, γίνεται αναφορά πως μετά την διάλυση της Μικτής Επιτροπής απαγορευόταν η κατάληψη ακινήτων που ανήκαν σε πρόσωπα οποιασδήποτε κατηγορίας από την ελληνική Κυβέρνηση.

Οι ενέργειες που έκανε το ελληνικό κράτος δεν επηρέασαν την υπάρχουσα κατάσταση αφού η αιγυπτιακή κυβέρνηση συνέχισε να ασκεί τα καθήκοντα του διαχειριστή με την χρήση του πληρεξούσιου. Επίσης όταν η Θάσος χαρακτηρίστηκε απαλλοτριωτέα, το ελληνικό κράτος υπέβαλε αίτηση για την τιμή της αποζημίωσης της μονάδος.

Τότε η αιγυπτιακή κυβέρνηση διεκδίκησε το δικαίωμα της κυριότητας στηριζόμενη στο γεγονός *«από αμνημόνευτων χρόνων έως και σήμερα νέμεται και κατέχει την απαλλοτριωμένην έκτασιν ο εκάτοστε διαχειριστής των αιγυπτιακών βακούφικων κτημάτων»*. Η αίτηση αυτή έγινε δεκτή. Στην συνέχεια ακολούθησε η έκδοση της απόφασης 645/1966 όπου αναγνωρίστηκε ως δικαιούχος το Αιγυπτιακό Δημόσιο.

Ακόμη ακολούθησαν κάποιες δικαστικές καταγγελίες είτε εναντίον του διαχειριστή της βακούφικης περιουσίας είτε εναντίον των εκμισθωτών και αγοραστών των βακούφικων κτημάτων. Όλες αυτές οι καταγγελίες κατέληγαν σε αθωωτικές αποφάσεις.

3.8 Οριστικοποίηση και καταγραφή της Βακούφικης περιουσίας

Από τις 26 Ιουλίου έως την 1 Αυγούστου του 1984 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα σύνοδος μιας Μεικτής Επιτροπής από αντιπροσωπίες της Ελλάδας και της Αιγύπτου. Κατά την διάρκεια της Συνόδου αυτής οριστικοποιήθηκε ο πίνακας των βακούφικων ιδιοκτησιών της Καβάλας και της Θάσου, οι οποίες έγιναν αποδεκτές και από τις δυο μεριές. Επίσης στην σύνοδο αυτή ανταλλάχθηκαν και συζητήθηκαν οι εκτιμήσεις των ιδιοκτησιών.

Η Αιγυπτιακή αντιπροσωπεία ανακοίνωσε την απόφαση της να παραμείνουν υπό αιγυπτιακή ιδιοκτησία η οικία του Μοχάμεντ Αλί καθώς και το Ιμαρέτ, εξαιτίας της μεγάλης ιστορίας και μεγάλης σημασίας την οποία έχουν για την Αίγυπτο. Επίσης πρότεινε συνεργασία μεταξύ της Ελλάδας και της Αιγύπτου και των αρμόδιων αρχών, με σκοπό την συντήρηση και την διατήρηση αυτών των ιδιοκτησιών.

Η πρόταση αυτή φάνηκε ενδιαφέρουσα για την ελληνική κυβέρνηση όποτε ζήτησε την συνάντηση των Υπουργείων Πολιτισμού των δύο χωρών. Η συνάντηση στόχευε στον προσδιορισμό των τρόπων και των μεθόδων, που θα επιτρέψουν την επίτευξη αυτής της πρότασης.

Μετά από το αίτημα της αιγυπτιακής κυβέρνησης, η ελληνική κυβέρνηση διαβεβαίωσε πως θα παράσχει κάθε δυνατή διοικητική βοήθεια με σκοπό να διευκολύνει την ομαλή σύναψη συμβολαίων πώλησης των αιγυπτιακών βακούφικων ιδιοκτησιών.

Σύμφωνα με την Σύνοδο της 1^{ης} Αυγούστου του 1984, η οποία αφορούσε τις βακούφικες περιουσίες της Θάσου και της Καβάλας, και η οποία κυρώνεται και έχει ισχύ σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος, καταλήγουμε στις παρακάτω βακούφικες ιδιοκτησίες (Παράρτημα 1 Πρακτικού):

Ιδιοκτησίες ευρισκόμενες στον Δήμο Καβάλας :

- Η οικία του Μοχάμεντ Αλί στην συνοικία της Παναγίας : Έκταση 2079 τ.μ. (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 1)

- ΤΟ ΙΜΑΡΕΤ, ευρισκόμενο επίσης στην συνοικία της Παναγίας (οδός Θεοδώρου Πουλίδου): έκταση 4167 τ.μ. (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 2)

- Οικόπεδο 400 τ.μ. με ένα παλιό σπίτι, ευρισκόμενο επίσης στην συνοικία της Παναγίας κοντά στην οδό Ιουστινιανού (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 11)
- Οικοπεδική έκταση 655 τ.μ. από τον κήπο της οικείας του Μοχάμεντ Αλί. Αξία σε δραχμές: 5.240.000
- Μαυσωλείο του πατέρα του Μοχάμεντ Αλί στην οδό Βενιζέλου, έκταση οικοπέδου 920 τ.μ. Αξία σε δραχμές: 55.200.000

Ιδιοκτησίες που βρίσκονται στο νησί της Θάσου :

- Οικόπεδο 1129 τ.μ. στο οποίο βρίσκεται ένα παλιό διάφορο σπίτι στον λιμένα της Θάσου, όπου στεγάζονταν ένα σχολείο (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 3)
- Οικόπεδο 3078 τ.μ. στο οποίο βρίσκεται ένα παλιό σπίτι πίσω από το υπ' αριθμόν 1 σπίτι (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 13)
- Οικόπεδο 3280 τ.μ. το οποίο βρίσκεται πίσω από το υπ' αριθμόν 2 σπίτι (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 3)
- Δύο οικόπεδα τα οποία βρίσκονται κοντά στα παραπάνω οικόπεδα, συνολικής έκτασης 578 τ.μ. (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 3)
- Οικόπεδο 2579 τ.μ. το οποίο βρίσκεται κοντά στα παραπάνω οικόπεδα (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 3)
- Οικόπεδο 596 τ.μ. το οποίο βρίσκεται στο παλιό λιμάνι της Θάσου μπροστά από το σπίτι όπου στεγάζονταν το Γυμνάσιο
- Οικόπεδο 1903 τ.μ. με ένα παλιό σπίτι το οποίο βρίσκεται κοντά στον δρόμο που οδηγεί την Ακρόπολη (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 4)
- Οικόπεδο 464 τ.μ. στο οποίο βρίσκονται δύο παλιά κτίσματα (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 3)
- Οικόπεδο 11713 τ.μ. με τρία παλιά κτίσματα τα οποία βρίσκονται κοντά στην θάλασσα και το Ξενοδοχείο Ξενία (Τοπογραφικό Διάγραμμα υπ' αριθμόν 12)
- Δύο οικόπεδα έκτασης 1743 τ.μ.

Ιδιοκτησίες της Κοινότητας Καλλιράχη :

- Αγροτική έκταση 2273 τ.μ η οποία βρίσκεται μακριά από την θάλασσα και την Εθνική Οδό

Ιδιοκτησίες της Κοινότητας «Σκάλα Σωτήρος» :

- Αγροτική έκταση 1000 τ.μ.

Ιδιοκτησίες της Κοινότητας «Άνω Μεγάλος Πρίνος» :

- Οικόπεδο 762 τ.μ. (Τοπογραφικό διάγραμμα υπ' αριθμόν 14)
- Οικόπεδο 494 τ.μ. (Τοπογραφικό διάγραμμα υπ' αριθμόν 15)

3.9 Συμπερασματικές κατακλείδες στο θέμα του Βακούφικου Ζητήματος

Από την διερεύνηση του ζητήματος του βακουφιού της Καβάλας το Αιγυπτιακό Δημόσιο κατάφερε τον στόχο του έπειτα από συνεχείς αγώνες και δικαστικές μάχες. Η αδικαιολόγητη παράλειψη του Βακουφιού στα ανταλλάξιμα στην Συνθήκη της Λωζάνης από την Μικτή Επιτροπή αποδείχθηκε μοιραία για το ελληνικό κράτος. Ένα λάθος το οποίο το Ελληνικό Κράτος δεν κατάφερε να διορθώσει.

Το Βακούφι της Καβάλας θεωρείται καταχρηστικό αφιέρωμα, δηλαδή οι εκτάσεις γης τις οποίες κατέχει αποτελούν δημόσιες εκτάσεις. Συνεπώς η κυριότητα ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο και μόνο το δικαίωμα της επικαρπίας είναι αφιερωμένο στην εξυπηρέτηση των αναγκών του ιδρύματος (Τσεγγελίδου, 1988). Τα ακίνητα αυτά έπρεπε να συμπεριληφθούν από την Μικτή Επιτροπή και να ανταλλάξουν ως ανταλλάξιμα κτήματα.

Όσο όμως αφορά τα διαχειριστικά δικαιώματα αυτά δεν χρειάζονταν κάποια ιδιαίτερη ρύθμιση, αφού υφίσταντο, με σκοπό την εξυπηρέτηση των αναγκών του κοινωφελούς ιδρύματος. Από την στιγμή που παύει η λειτουργία του έργου παύουν να ισχύουν και τα διαχειριστικά δικαιώματα (Τσεγγελίδου, 1988). Τα κτήματα του Βακουφιού της Καβάλας θα έπρεπε να περιέλθουν στο Ελληνικό κράτος.

Αυτό δεν έγινε και το Αιγυπτιακό Κράτος θεωρούσε πως η περιουσία του αποτελούσε ιδιωτική περιουσία του Βασιλιά της Αιγύπτου και όχι ως βακούφικη περιουσία. Γι' αυτό και προχώρησε στην δήμευση της. Την διαχείριση της την ανέλαβε το Υπουργείο Βακουφίων της Αιγύπτου (Σαμουρκασίδου, 2007). Η ανοχή του Ελληνικού Κράτους στο ζήτημα αυτό έδωσε την εντύπωση πως οι ιδιοκτησίες του Βακουφιού ανήκουν στο Αιγυπτιακό Δημόσιο.

Σύμφωνα με τον Lebrun (1914), η Ελληνοοθωμανική Συνθήκη του Λονδίνου δεν άφησε καμία αμφιβολία για το δικαίωμα διαχείρισης των χεβίδικων Βακουφιών της Θάσου. Επίσης δεν όριζε κάποια ποινή για την απόλυση της Βακούφικης αρχής και την αντικατάσταση της από Έλληνες πολίτες, ως πράξη κατάχρησης εξουσίας. Ωστόσο η Ελληνική Κυβέρνηση από την πλευρά της είχε τονίσει πως η κατάσταση η οποία επικρατεί στο νησί της Θάσου είναι προσωρινή και πως τα δικαιώματα των χεβίδικων είναι απολύτως σεβαστά.

Ο Lebrun (1914) πιστεύει πως η Ελλάδα δεν μπορεί να ασκεί κυριαρχία στην περιοχή της Θάσου μετά την κατάκτηση της. Αυτό γιατί η Αίγυπτος κατά την διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων είχε κρατήσει ουδέτερη στάση. Έτσι με την κατάκτηση της Θάσου ουσιαστικά οι Έλληνες παραβίαζαν αυτή την ουδετερότητα, την οποία υποστήριζαν τόσο οι Αιγυπτιακές όσο και οι Οθωμανικές εφημερίδες της εποχής.

Το κείμενο του Lebrun (1914) αποτελεί ένα διπλωματικό κείμενο το οποίο προσπαθεί να διατηρήσει ίσες αποστάσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Αιγυπτίων. Ωστόσο, μέσα από κάποιες διατυπώσεις τις οποίες κάνει φαίνεται πως προσπαθεί να τονίσει την αναγνώριση των Αιγυπτιακών δικαιωμάτων σχετικά με την διαχείριση των Βακουφιών.

Αυτό το διαπράττει κυρίως με την συχνή αναφορά αποσπασμάτων σουλτανικών επισήμων διαταγμάτων τα οποία αναγνώριζαν ρητά και κατηγορηματικά αυτά τα δικαιώματα. Στην στάση αυτή μπορεί να συμβάλλει και το γεγονός πως ο στρατός του Ιμπραήμ Πασά, ο οποίος ήθελε να καταστείλει την Ελληνική Επανάσταση, εκπαιδεύτηκε από Γάλλους ειδικούς.

Επίσης άλλη μία σημαντική διάσταση του σχετικού άρθρου του Lebrun είναι ότι ως απώτερος στόχος είναι να ωθήσει στον συμβιβασμό τους δύο αντιδικούντες (Ελλάδας και Αιγύπτου). Αυτό συμβαίνει γιατί το άρθρο γράφτηκε λίγους μήνες πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Συνεπώς η περιοχή της Θάσου εξαιτίας της μεγάλης της γεωστρατηγικής της θέσης έπρεπε να αποτελεί σημείο σταθερότητας.

Παρακάτω παρουσιάζετε ένα απόσπασμα από το κείμενο Albert François Lebrun, La Question de Thassos, 1914.

Correspondance d'Orient

REVUE BIMENSUELLE DE POLITIQUE ÉTRANGÈRE

Directeur : D' Georges SAMNÉ

La Question de Thassos

Il existe depuis quelque temps, entre l'Égypte et la Grèce, une question de Thassos qui ne laisse pas d'être passablement épineuse. Elle a déjà donné lieu, dans la presse des deux pays, à des discussions assez vives. Les journaux égyptiens notamment ont été particulièrement acerbes contre la Grèce. Cette polémique paraît avoir été provoquée par l'annonce faite aux fonctionnaires de l'administration des wakfs khédiviaux de Thassos et de Cavalla, d'avoir à cesser leurs fonctions, devant être remplacés par des agents du gouvernement hellénique. Cette nouvelle, confirmée par la suite, a naturellement soulevé une profonde émotion dans les sphères égyptiennes. Il y eut plusieurs réunions du conseil des ministres, sous la présidence du khédivé. De son côté, Wahba pacha, ministre khédivial des Affaires étrangères eut diverses entrevues avec le gérant de l'Agence diplomatique de Grèce au Caire, le priant de demander à Athènes des éclaircissements et des précisions concernant la décision prise et qui léserait sérieusement les intérêts du khédivé et de l'Égypte. En même temps, la presse arabe commença une violente campagne attirant l'attention du gouvernement hellénique sur l'importance des intérêts grecs en Égypte et sur les fâcheuses conséquences que ces intérêts pourraient avoir à subir si cette décision n'était pas rapportée dans le plus bref délai. Le grand journal musulman *A-Moayad* (2 février), a même menacé de « boycotter énergiquement » les Grecs établis en Égypte. *Al-Afkar* (3 février) a accentué cette note en dénonçant l'« insolence des Grecs ». Des journaux plus sérieux : *Al-Ahram* (2 et 4 février), *Al-Mokattam* (4 février), *Al-Garidah* (4, 15 et 16 février), *Les Pyramides* (4 février), et d'autres encore, ont protesté contre ce qu'ils ont considéré comme une grave atteinte portée aux droits de l'Égypte et de son souverain.

De quoi s'agit-il ?

Voici, très brièvement : L'île de Thassos, qui fait le principal objet du conflit actuel, est, on le sait, une des îles de l'archipel Egée. Elle a une superficie totale de 400 kilomètres carrés environ et une population variant entre 14.000 et 16.000 âmes. Elle

Εικόνα 6: Απόσπασμα του κειμένου που αναπτόχθηκε από τον Albert François Lebrun (1914)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

4.1 Η κατασκευή Kulliyе/Imarét

Ο σημαντικότερος τρόπος με τον οποίο τα βακούφια υποστήριζαν την ενίσχυση της αστικής ποιότητας μίας περιοχής ήταν μέσω της κατασκευής των kulliyе¹⁴/Imaret που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του συστήματος των βακουφιών.

Τα kulliyе ήταν ένα συγκρότημα κτιρίων τα οποία αποτελούνταν από κουζίνες που έδιναν φαγητό στους φτωχούς (Imaret), τζαμί, σχολές μάθησης, βιβλιοθήκη, νοσοκομεία και ξενώνες για τους ταξιδιώτες της περιοχής (Σαμουρκασίδου, 2013). Η κεντρική περιοχή του kulliyе ήταν επίσης εμπορική ζώνη και φιλοξενούσε караβάνια και καταστήματα στα οποία πραγματοποιούνταν κάθε είδους συναλλαγές. Τα κτίρια αυτά αποτελούσαν μέρος των βακουφιών και παρείχαν το μεγαλύτερο μέρος των αστικών εμπορικών εγκαταστάσεων.

Συνεπώς καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως τα βακούφια συνδέονταν άμεσα με την αστική οικονομική δραστηριότητα. Η κατασκευή των kulliyе συνέβαλλε στην αστική ανάπτυξη της περιοχής (Λαλένης, 2013). Επίσης τα κτίρια τα οποία περιγράφηκαν παραπάνω δημιουργήθηκαν με σκοπό τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. Μάλιστα πολλές ήταν οι πόλεις οι οποίες στήριζαν την εμπορική τους ανάπτυξη γύρω από τα kulliyе πχ. Κωνσταντινούπολη (Σαμουρκασίδου, 2013).

Το Ιμαρέτ περιλαμβάνανε κουζίνες, λουτρά, σχολεία και χτίζονταν γύρω από ένα τζαμί. Όλα τα Ιμαρέτ προετοιμάζαν γεύματα για τους μαθητές, τους δασκάλους, τους υπαλλήλους των τζαμιών, τους ταξιδιώτες και τους φτωχούς. Ακόμη πολλά Ιμαρέτ μοίραζαν φαγητό και σε ανθρώπους οι οποίοι δεν ήταν Μουσουλμάνοι, αυτό είναι γνωστό και από τις Μουσουλμανικές πηγές όσο και από μη Μουσουλμανικές πηγές. Τα Ιμαρέτ εξέφραζαν αυτοκρατορική δύναμη και αποτελούσαν μία εικόνα φιλανθρωπίας. Κάθε ίδρυμα έπαιρνε το όνομα του ιδρυτή του (Σαμουρκασίδου, 2013).

¹⁴ Συγκρότημα δημόσιων κοινωφελή χώρων τα οποία είχανε διάφορες χρήσεις και συγκεντρωμένοι γύρω από έναν ιερό χώρο

Η δημόσια κουζίνα την οποία προσέφεραν τα Ιμαρέτ απεικόνιζε πως η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε την δυνατότητα να προσφέρει οφέλη σε διάφορους ανθρώπους μέσα στην Αυτοκρατορία. Σύμφωνα με τον Singer (2009) οι δωρεές μπορεί να είχαν παίξει ρόλο στο να προσελκύσουν πολλούς ανθρώπους στον Ισλαμισμό.

Ο Lowry μετρούσε 159 Ιμαρέτ στα Οθωμανικά Βαλκάνια τα πρώτα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, 65 στην Ελλάδα, 42 στην Βουλγαρία, 9 στην Αλβανία, 29 στην χώρα της Βόρειας Μακεδονίας (πρώην ΠΓΔΜ), 2 στην Ρουμανία, 2 στην Ουγγαρία. Επίσης υπήρχαν πάνω από 250 ιδρύματα στην Βόρεια και στην κεντρική Ελλάδα που πρόσφεραν φαγητό, στέγη σε όλα τα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας.

Το κράτος προέτρεπε σε περιόδους ακμής τους αξιωματούχους του να κατασκευάσουν κοινωφελή έργα διότι με αυτόν τον τρόπο εξασφαλιζόνταν μεγάλες δαπάνες για την κατασκευή δημόσιων έργων. Ακόμη με αυτόν τον τρόπο το κράτος είχε την δυνατότητα να ελέγξει τα τυχόν έσοδα των αξιωματούχων (Στεφανίδου, 1987).

Οι αξιωματούχοι μπορούσαν να μεταβιβάσουν στην συνέχεια την περιουσία τους στους κληρονομικά δίκαια απογόνους τους. Γενικά, τα βακούφια αποτελούσαν για την οθωμανική αυτοκρατορία μια καλή οικονομική επιχείρηση η οποία εξασφάλιζε σταθερά κέρδη (Στεφανίδου, 1987).

4.2 Το Ιμαρέτ της Καβάλας

Το βακούφι της Καβάλας δημιουργήθηκε το 1821 και σύμφωνα με το έγγραφο ίδρυσης, το βακούφι αυτό ήταν αφιερωμένο στην πόλη της Καβάλας. Το ίδιο έγγραφο ανέφερε πως ο διαχειριστής του βακουφιού θα αποτελέσει ο Μεχμέτ Αλή και οι απόγονοι του (Σαμουρκασίδου, 2013).

Εικόνα 7: Αεροφωτογραφία του Ιμαρέτ, σήμερα (Πηγή: Google Earth)

Το kulliyeh της Καβάλας είναι ένα μεγάλο συγκρότημα το οποίο βρίσκεται στην χερσόνησο της Παναγίας. Το συγκρότημα αυτό είναι περισσότερο γνωστό ως Ιμαρέτ το οποίο χτίστηκε από τον Μεχμέτ Αλή (Στεφανίδου, 1987). Ο Μεχμέτ Αλή Πασάς ήταν ένας μεγάλος ευεργέτης στην πατρίδα του. Δημιούργησε ένα θρησκευτικό, εκπαιδευτικό και φιλανθρωπικό ίδρυμα (βακούφι) το οποίο αποτελούνταν από ένα πλήθος κτιρίων (Inkoska, 2016).

Τον πρώτο καιρό, τη διοίκηση και τη διαχείριση του βακουφιού είχαν αναλάβει συγγενείς ή φίλοι της οικογένειας του Μεχμέτ Αλή που τους αντιπροσώπευε στο νησί κάποιος υπάλληλος τους (Στεφανίδου, 1987). Ο διαχειριστής ήταν υπεύθυνος για την συντήρηση, τις τεχνικές παρεμβάσεις, την μίσθωση των ιδιοκτησιών και την νομική εκπροσώπηση του βακουφιού, όπου αυτό ήταν απαραίτητο (Inkoska, 2016).

Μόλις όμως κατασκευάστηκε η κεντρική διεύθυνση των βακουφίων (1851) η Αίγυπτος στέλνει τον διοικητή της Θάσου και τον διευθυντή του Ιμαρέτ της Καβάλας (1854). Ο διοικητής αυτός είχε μαζί του έναν γραμματέα Έλληνα και έναν Τούρκο καθώς επίσης και έναν αρχιγραμματέα, έναν λογιστή και έναν ταμεία. Στην συνέχεια κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα προστέθηκε και ένας ακόμη γραμματέας από την αραβική πλευρά (Στεφανίδου, 1987).

Οι διοικητές, έπαιρναν εντολές καθώς έπρεπε να λογοδοτήσουν στην Γενική Διεύθυνση Βακουφίων της Αιγύπτου. Από την πλευρά της, η Γενική Διεύθυνση ανακοίνωνε φερμάνια τα οποία αφορούσαν τα βακούφια και σε κρίσιμες καταστάσεις έστελναν εκπρόσωπο από την Αίγυπτο (Στεφανίδου, 1987). Οι κάτοικοι της Θάσου έστελναν στην γενική Διεύθυνση υποθέσεις με τα ζητήματα της περιοχής τα οποία έπρεπε να λυθούν. Στις περιπτώσεις όμως που ήθελαν να ζητήσουν μία χάρη ή να διαπραγματευτούν, οι κάτοικοι έστελναν έναν εκπρόσωπο στην Αίγυπτο (Στεφανίδου, 1987).

Το kulliyeye του Μεχμέτ Αλή αποτελούνταν από ένα Ιμαρέτ, 2 medresse (μεντρεσέδες) στους οποίους γινόταν οι ανώτερη εκπαίδευση, δύο μεστζίτ, τα γραφεία της διεύθυνσης και ένα μεκτέμπ όπου γινόταν η στοιχειώδης εκπαίδευση (Inkoska, 2016). Η διάρκεια των σπουδών δεν ήταν περιορισμένη, οι μαθητές ερχόντουσαν από μικρή ηλικία και μπορούσαν να μείνουν για αρκετά χρόνια (Στεφανίδου, 1987).

Τους παρέχονταν δωρεάν στέγη και τροφή και έπαιρναν ένα χρηματικό ποσό με σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες τους. Ένα ακόμη προνόμιο το οποίο είχαν οι μαθητές του Ιμαρέτ ήταν ότι είχαν απαλλαγή από την στρατιωτική τους θητεία. Τα μαθήματα τα οποία διδάσκονταν στο Ιμαρέτ ήταν περιορισμένα σε σχέση με τα σχολεία του δυτικού κόσμου διότι ακολουθούσαν πιστά τα Ιερά Βιβλία (Στεφανίδου, 1987).

Στο δημοτικό σύμφωνα με επιγραφές που υπάρχουν τα παιδιά διδάσκονταν θεολογία και τρόπους καλής αγωγής (Στεφανίδου, 1987). Ο αριθμός των μαθητών του Ιμαρέτ (softa¹⁵) έφτανε περιστασιακά πάνω από τους 600, αυτός ο μεγάλος αριθμός για εκείνη την εποχή αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα στο να έχει αυτή η κοινωνική ομάδα μεγάλη επιρροή (Σαμουρκασίδου, 2013).

Εικόνα 8: Δείγμα επιγραφής (Στεφανίδου, 1987 : 258)

¹⁵ Ένας θρησκευτικός μαθητής

Εικόνα 9: Δείγμα επιγραφής (Στεφανίδου, 1987 : 258)

Έτσι ο τόπος καταγωγής τους, η πολυετής εκπαίδευση τους και η αφοσίωση τους στην παράδοση ενίσχυσαν αρκετά τον συντηρητισμό τους με αποτέλεσμα να προκαλούνται πολλές συγκρούσεις. Μάλιστα στις συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, οι softas αποτελούσαν την πρώτη γραμμή (Λαλένης, 2013).

Άλλη μία ιδιότητα του Ιμαρέτ ήταν ότι παρείχε δωρεάν φαγητό στους φτωχούς ανεξαρτήτου θρησκείας, συνήθως ήταν ένα πιάτο ρύζι, ή μία σούπα 2 φορές την εβδομάδα και κάθε Παρασκευή και στις γιορτές, τους παρείχαν επιπλέον και κρέας (Στεφανίδου, 1987).

Το ίδρυμα κατείχε αλευρόμυλο και κλίβανο και λέγεται πως στις αποθήκες του κατείχαν αποθέματα για τους επόμενους 6 μήνες. Ακόμη στις αποθήκες φυλάγονταν και όπλα τα οποία χρησιμοποιούνταν σε συνθήκες ετοιμότητας με σκοπό να υπερασπιστούν την πίστη τους. Στην πορεία όμως η φιλανθρωπική ιδιότητα του ιδρύματος άρχισε να εξασθενεί και να αποτελεί ένα τεμπελεχανείο (Στεφανίδου, 1987). Μάλιστα πολλοί κάτοικοι το αποκαλούσαν και σπίτι των τεμπέληδων και ζητούσαν να καταργηθεί η λειτουργία του και να αντικατασταθεί με ένα γυμνάσιο.

4.3 Αρχιτεκτονικά στοιχεία

Η αρχιτεκτονική του Ιμαρέτ αποτελεί ένα κλασικό παράδειγμα Οθωμανικού μπαρόκ του 19^{ου} αιώνα (Ivkoska, 2016).

Άρχισε να κατασκευάζεται στην μεταβατική περίοδο όπου το παλιό παραδοσιακό θρησκευτικό σύστημα άρχισε να αμφισβητείται και η μουσουλμανική κοινωνία χωρίστηκε στην παραδοσιακή Ανατολή και στην νεωτεριστική Δύση (Σαμουρκασίδου, 2013).

Συνεπώς η κατασκευή ενός οικοδομήματος με θρησκευτικό χαρακτήρα ενίσχυσε τα θρησκευτικά συναισθήματα της περιοχής (Σαμουρκασίδου, 2013). Το kulliyeye του Μοχάμεντ

Αλί χτίστηκε σε 2 φάσεις, ενώ αργότερα στην πορεία κατασκευάστηκαν επιπλέον τα γραφεία και ένα δεύτερο μεστζίτ. Σήμερα εκτείνεται κατά μήκος της οδού Πουλίδου και καταλαμβάνει 4200 τ.μ. και συγκροτείται από 4 επιμέρους ενότητες οι οποίες οργανώνονται η κάθε μία γύρω από μία αυλή (Στεφανίδου, 1987 : 226).

Το kulliyе αποτελείται από ένα Ιμαρέτ. Στο μεκτέμπ στην συνέχεια κατασκευάστηκε ένας ακόμη επιπλέον medresse (μεντρέσες) ,ένα dersshane, τους υγρούς χώρους και τέλος στέγαζε επίσης και τα γραφεία της Διεύθυνσης (Ivkoska, 2016).

Η διαφορά που έχει το Ιμαρέτ της Καβάλας με τα υπόλοιπα kulliyе είναι ότι προβάλλει περισσότερο το dersshane και το μεκτέμπ ενώ στα υπόλοιπα kulliyе, το βασικό στοιχείο αποτελεί το τζαμί το οποίο τοποθετούνταν σε έναν υπαίθριο χώρο (Στεφανίδου, 1987 : 226).

Επίσης το Ιμαρέτ αποτελούνταν από 36 κοιτώνες, μία βιβλιοθήκη και κουζίνα (Ivkoska, 2016). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως το συγκρότημα του Ιμαρέτ ενσωματώθηκε στην δομή της παλιάς πόλης και προσαρμόστηκε στο φυσικό περιβάλλον (Ivkoska, 2016).

Το kulliyе της Καβάλας, όπως και τα υπόλοιπα κτίσματα αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζεται από ένα είδος επανάληψης σε απλούς σχηματισμούς, μια θολωτή μονάδα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Ivkoska, 2016).

Το κτίριο κατείχε θόλους σε κάθε ενότητα του, οι οποίοι όμως είχαν κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Δύο ήταν εκείνοι οι οποίοι ξεχώριζαν, οι οποίοι ήταν οι θόλοι των 2 κεντρικών προσβάσεων, και είχαν στην κορυφή τους ένα μαρμάρινο ή μπρούτζινο alem¹⁶ . Εξωτερικά όλοι οι θόλοι επικαλύπτονται από φύλλα μόλυβδου, τα οποία αλληλεπικαλύπτονται με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργούν ακτινωτές ενώσεις γεγονός το οποίο είναι αρκετά γνώριμο στην Ισλαμική Αρχιτεκτονική. Ακόμη στις οροφές παρατηρείται επίσης και ένα μεγάλο πλήθος καμινάδων, πιο συγκεκριμένα ο κάθε χώρος κατείχε το δικό του τζάκι γεγονός το οποίο δημιουργεί την εντύπωση στον παρατηρητή ότι επικρατεί μία αταξία στο οικοδόμημα (Στεφανίδου, 1987).

¹⁶ Alem: πρόκειται για ένα σύμβολο το οποίο κατείχαν οι μεγάλοι θόλοι κυρίως τζαμιά και είχαν σχήμα ημισέληνο, κέρατος ταύρου κλπ. και ήταν κατασκευασμένα από μπρούτζο ή και από χρυσό. Η λέξη alem σημαίνει σημαία

Οι τοίχοι είχαν πάχος από 0,90 έως 1 μ. πάχος και ήταν κατασκευασμένοι από ημιλαξευτούς λίθους, οι οποίοι διακόπτονταν από οπτόπλινθους (τούβλα), οι οποίοι είχαν διαφορετικές διαστάσεις μεταξύ τους καθώς και διαφορετικά σχήματα και χωρίς κάποια διάταξη. Ιδιαίτερα επιμελημένη θεωρούνταν η πλευρά του τοίχου η οποία είχε όψη προς την πλευρά του δρόμου (Στεφανίδου, 1987 : 227).

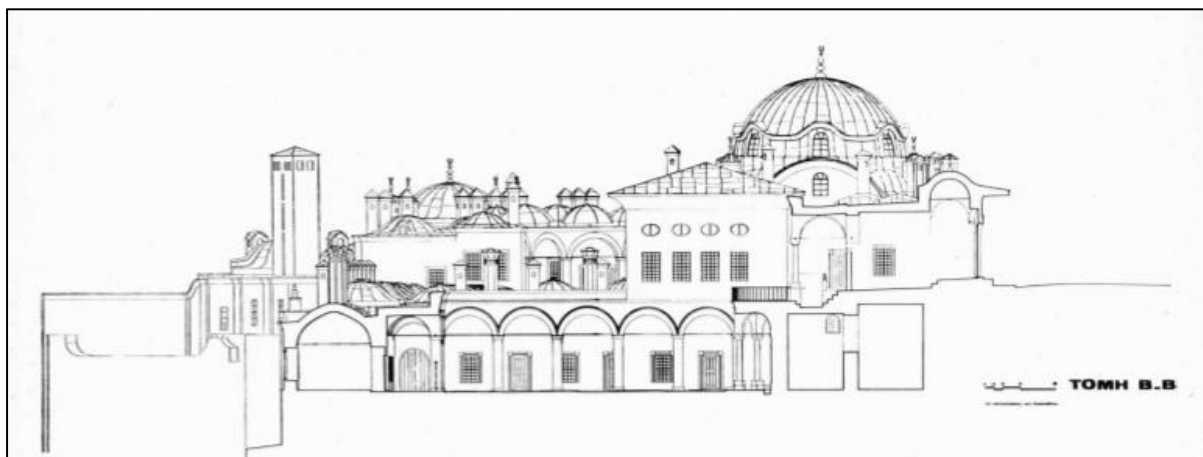
Σε αυτήν την πλευρά εναλλάσσονται 2 σειρές με λαξευμένους λίθους, οι οποίες είχαν 20 εκατοστά απόσταση μεταξύ τους. Αυτό το μοτίβο δόμησης συνεχίζεται μέχρι το σημείο όπου ξεκινάνε τα τόξα και οι θόλοι. Από το σημείο αυτό και μετά χρησιμοποιούνται αποκλειστικά οπτόπλινθοι, χωρίς να υπάρχει μία γεωμετρική ακρίβεια στην μορφή καλύψεων. Όσον αφορά τις εξωτερικές όψεις παρουσιάζουν το λιγότερο ενδιαφέρον σε όλο το συγκρότημα (Στεφανίδου, 1987).

Το σύμπλεγμα του Ιμαρέτ διακρίθηκε για την απλότητα του στα υλικά και για τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά τα οποία κατείχε, καθώς και για την εσωτερική και εξωτερική διακόσμηση του. Αξιοθαύμαστα αρχιτεκτονικά στοιχεία του Ιμαρετ αποτελούσαν οι εσωτερικές αίθουσες καθώς και η συνεχής διαδοχή των κλειστών χώρων και οι υπαίθριοι χώροι οι οποίοι παρείχαν την κατάλληλη σκίαση (Inkoska, 2016).

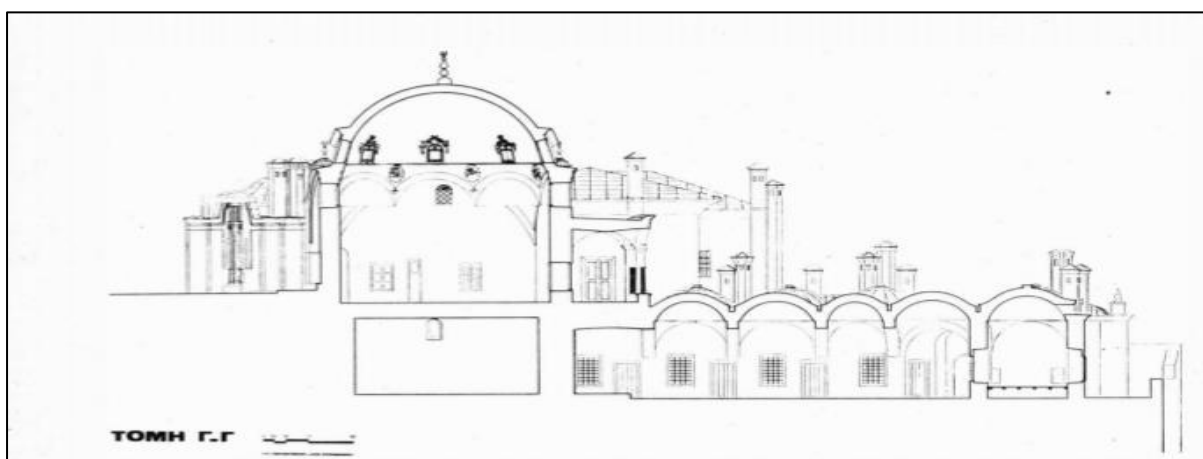
Όσον αφορά το εξωτερικό μέρος του συγκροτήματος, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η ανατολική όψη η οποία έχει θέα προς την πλευρά του δρόμου αποτελεί ένα αδιαπέραστο οπτικό σύνορο ανάμεσα στον εξωτερικό και στον εσωτερικό χώρο του συγκροτήματος. Η μόνη διακοπή αυτού του αδιαπέραστου συνόρου είναι οι κεντρικές εισοδοί του, οι οποίες γίνονται στον πρώτο όροφο εξαιτίας της μεγάλης κλίσης του εδάφους (Στεφανίδου, 1987).

Η δυτική πλευρά είναι απρόσιτη λόγω της απότομης κλίσης του εδάφους και μπορεί κάποιος να το παρακολουθήσει μόνο από μακριά. Η πλευρά αυτή έχει περισσότερα ανοίγματα και μεγαλύτερη ποικιλία στην διάρθρωση της. Ακόμη οι δύο πιο στενές πλευρές η βόρεια και η νότια πλευρά κατέχουν ελάχιστα ανοίγματα και γειτνιάζουν με νεότερες χρήσεις. Σε γενικές γραμμές οι τρεις από τις τέσσερις εξωτερικές πλευρές είναι ορατές μόνο από μακριά ως μέρος της κορυφογραμμής της παλιάς πόλης (Στεφανίδου, 1987).

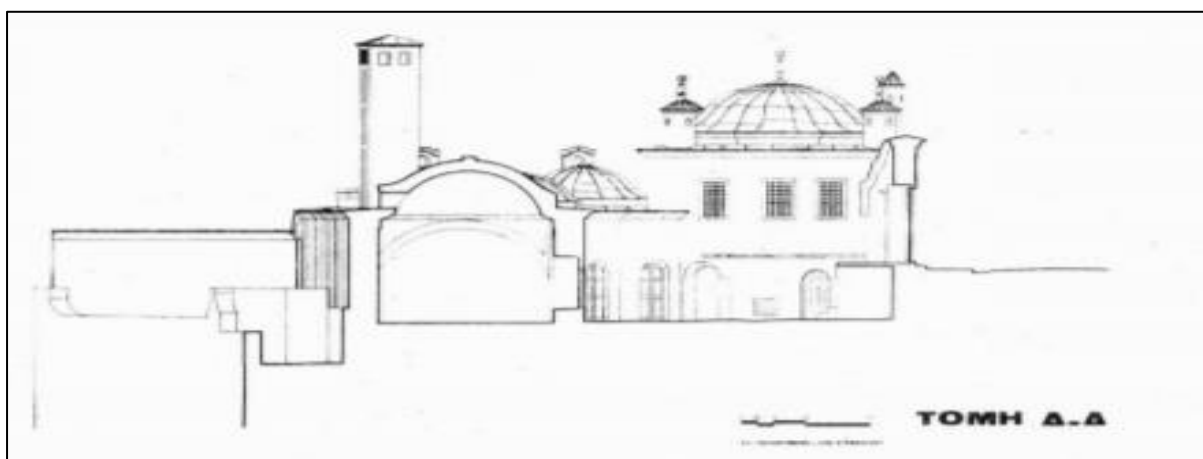
Παρακάτω παρατίθεται μια σειρά από αρχιτεκτονικά σχέδια τα οποία λειτουργούν και αυτά εν μέρει στην διαλεύκανση και αποσαφήνιση του εν λόγω αναπτυξιακού θέματος.

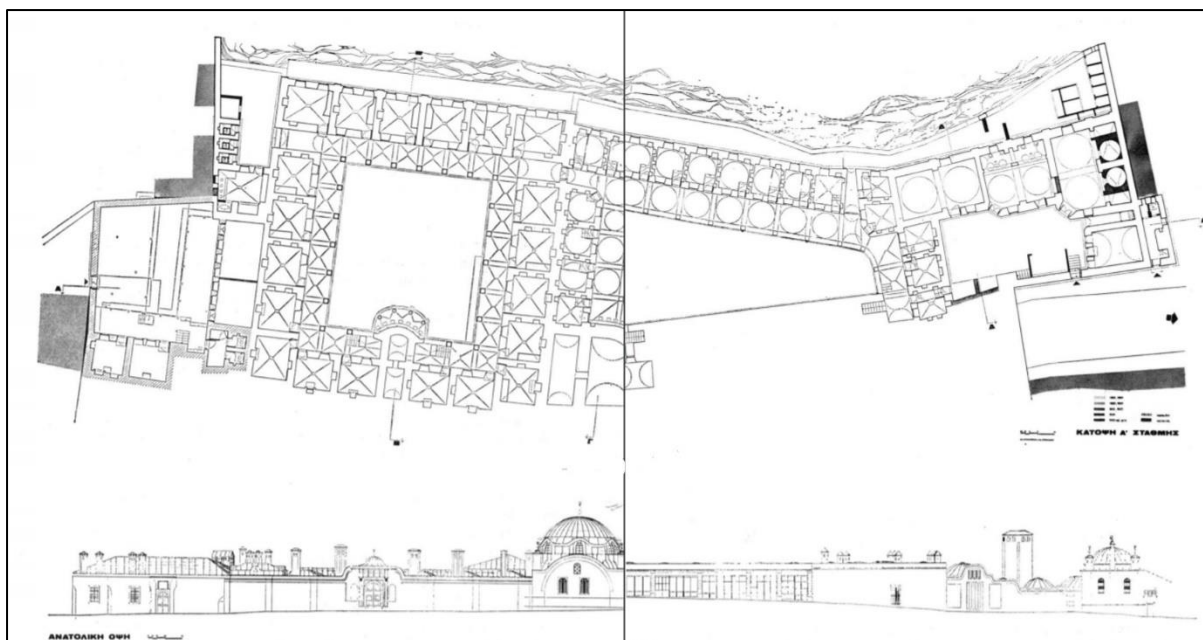
Εικόνα 10: Τομή Β-Β, Κατά πλάτος τομή στο πρώτο μεντρεσέ (Στεφανίδου, 1987 : 229)

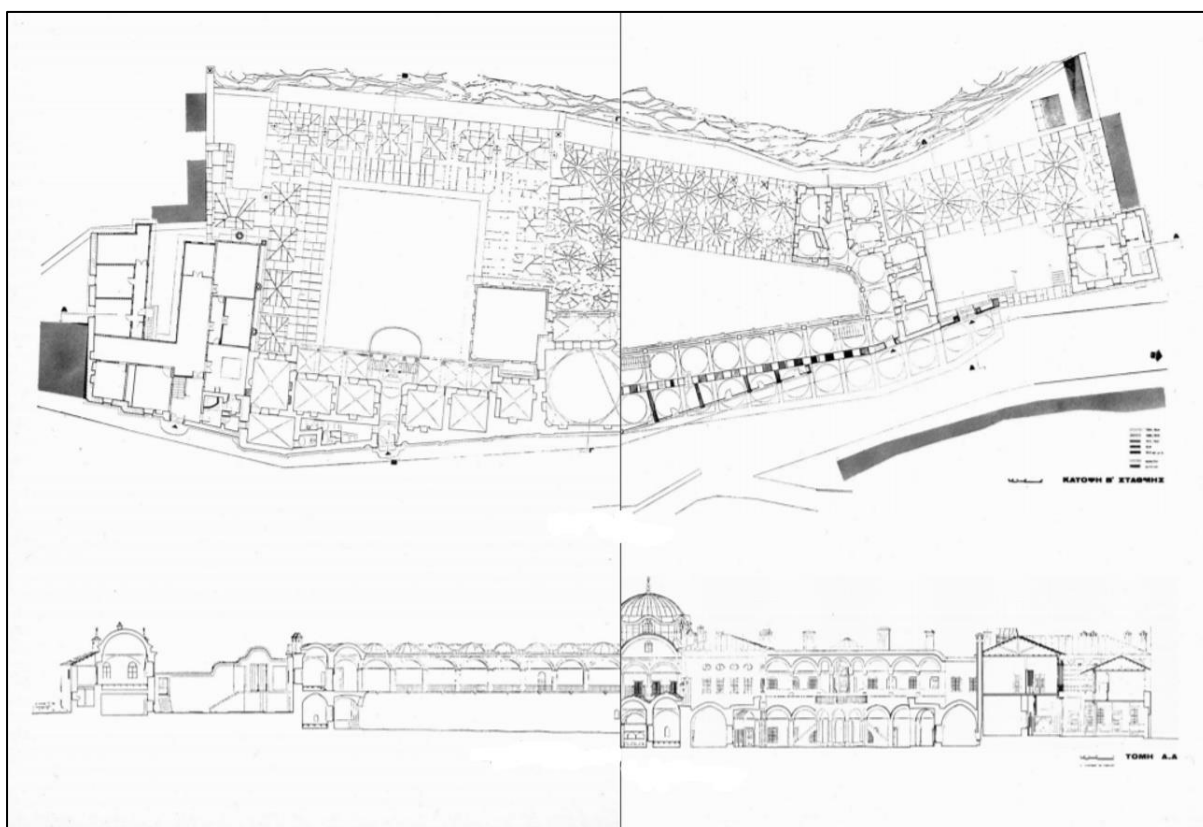
Εικόνα 11: Τομή Γ-Γ. Κατά πλάτος τομή στο δεύτερο μεντρεσέ (Στεφανίδου, 1987 : 243)

Εικόνα 12: Τομή Δ-Δ. Κατά πλάτος τομή στο Ιμαρέτ – μεκτέμπ (Στεφανίδου, 1987 : 247)

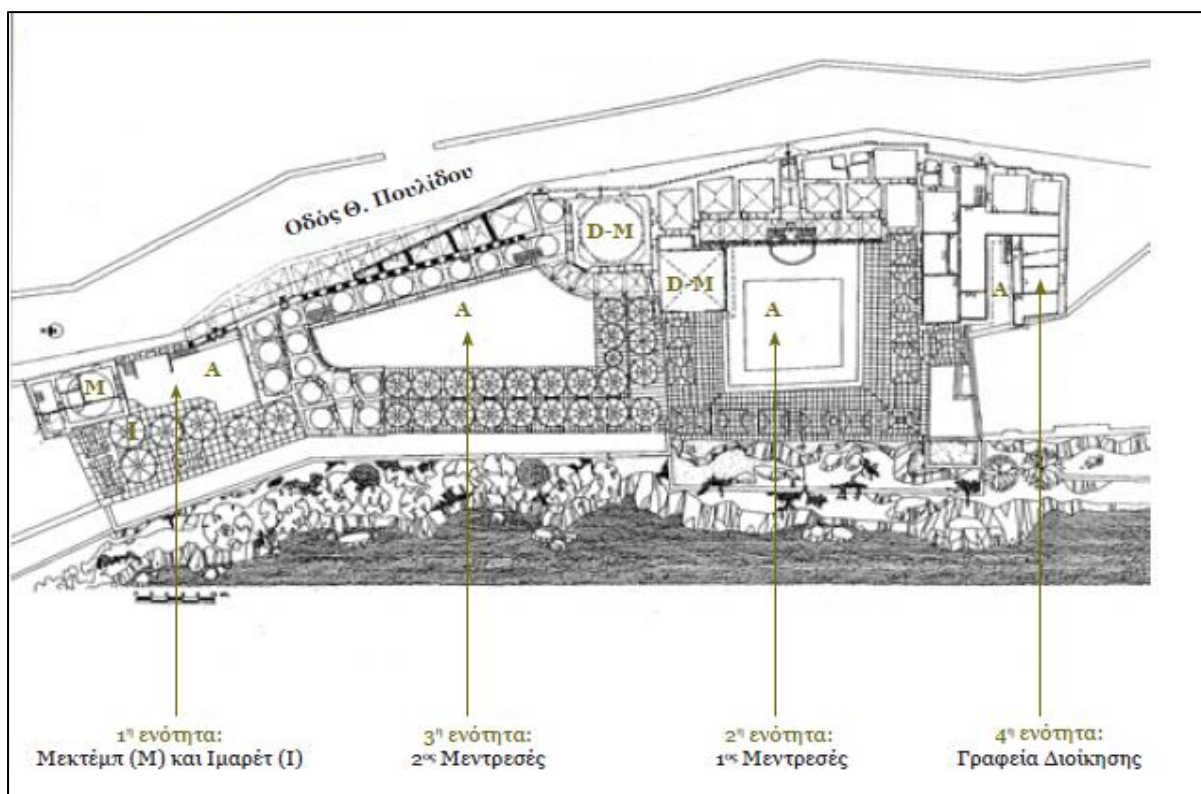

Εικόνα 13: Κάτοψη Α' στάθμης, Ανατολική όψη (Στεφανίδου, 1987 : 216 - 217)

Εικόνα 14: Κάτοψη Β' στάθμης, Τομή Α-Α (Στεφανίδου, 1987 : 232 - 233)

Παρακάτω παρουσιάζεται η γενική διάταξη από τα τμήματα από τα οποία αποτελείται γενικά το μνημείο του Ιμαρέτ.

Εικόνα 15: Κάτοψη Β' στάθμης του Ιμαρέτ. Α= Οι εσωτερικές αυλές των κτιριακών ενότητων
D-M= Τα ντερσανέ - μεσζίτ των δύο μεντρεσέδων (Στεφανίδου, 1987)

4.3.1 Πρώτος Medresse

Ο παλαιότερος medresse¹⁷ του συγκροτήματος χτίστηκε το 1817-1818 και μαζί με τον νέο medresse, ο οποίος κατασκευάστηκε στην δεύτερη φάση, αποτελούν σπάνια παραδείγματα τα οποία έχουν διασωθεί στον ελληνικό χώρο.

Το γενικό σχήμα του medresse ήταν τραπεζοειδές και όλοι οι χώροι/δωμάτια του οργανώνονταν γύρω από μία επιμηκυμένη αυλή κάτω από μία στοά (revak). Οι διαστάσεις της αυλής ήταν 17,50μ. x 19,50μ (Στεφανίδου, 1987 : 231).

Η διάταξη αυτήν των χώρων διακόπτεται στο ενδιάμεσο της ανατολικής πλευράς, όπου υπάρχει μία δεξαμενή νερού, η οποία εισχωρεί και στο εσωτερικό της αυλής μέσω δύο περασμάτων που επικοινωνούν με την βορειοδυτική και την νοτιοδυτική γωνία της αυλής. Η αυλή κάποτε ήταν γεμάτη με πορτοκαλιές σήμερα όμως βρίσκεται μόνο ένα παραδοσιακό κυπαρίσσι μπροστά από την δεξαμενή (Στεφανίδου, 1987 : 231).

¹⁷ Πρόκειται για αραβική λέξη για κάθε τύπο εκπαιδευτικού ιδρύματος, κοσμικό ή θρησκευτικό, είτε πρόκειται για στοιχειώδη είτε για ανώτερη εκπαίδευση

Η δεξαμενή αποτελούσε το βασικό στοιχείο της αυλής και για αυτόν τον λόγο ήταν τοποθετημένη στο μέσο της πλευράς η οποία ήταν απέναντι από την κεντρική είσοδο. Παρόμοια θέση στους οθωμανικούς medresse είχανε τα dersane (κλειστή θολωτή αίθουσα) όπως ονομάστηκαν αργότερα ή αλλιώς το iwan¹⁸. Στην περίπτωση του πρώτου medresse δεν υπάρχει τέτοιου είδους χώρος (Στεφανίδου, 1987 : 231).

Στον όροφο όπου υπάρχει μόνο στην ανατολική πλευρά του medresse υπάρχει μία στοά και παρατάσσονται δωμάτια τα οποία είχανε ειδικές χρήσεις. Στο κέντρο αυτής της στοάς εισέρχεται ένας διάδρομος ο οποίος αποτελεί την κύρια είσοδο του medresse. Οι δύο όροφοι συνδέονται μεταξύ τους με δύο συμμετρικές σκάλες οι οποίες βρίσκονται στο κέντρο της στοάς. Μπροστά από τις δύο σκάλες και στο ύψος της στοάς της δεξαμενής σχηματίζεται μία βεράντα (Στεφανίδου, 1987 : 231).

Στην αριστερή μεριά της ανατολικής πλευράς υπάρχουν χώροι υγιεινής (τουαλέτες). Η στοά η οποία περιβάλλει τον πρώτο medresse έχει ύψος 4,30μ. και πλάτος 3μ. και στο πάτωμα της έχει άνισες πλάκες ακανόνιστου σχήματος. Στο πάνω μέρος της στοάς υπάρχουν 26 σταυροθόλια τα οποία στηρίζονται σε πεσσοστοιχίες, οι οποίες αποτελούνται από είκοσι έναν πεσσούς και δύο ημίπεσσους διαστάσεων 55εκ. x 55εκ. και είναι κατασκευασμένοι από καλολαξευμένους λίθους. Οι αποστάσεις μεταξύ των πεσσών δεν είναι σταθερές και κυμαίνονται από 2,40μ έως και 2,80μ (Στεφανίδου, 1987 : 234).

Συνολικά το ισόγειο του πρώτου medresse περιβάλλεται από είκοσι δωμάτια διαστάσεων 4,00x4,50x4,30μ. (ύψος). Οι είσοδοι των δωματίων βρίσκονται στις άκρες τους και κατέχουν οριζόντιο υπέρθυρο. Τα παράθυρα των δωματίων έκλειναν με ξύλινα θυρόφυλλα τα οποία ήταν στερεωμένα σε μεταλλικές ακίδες που υπήρχαν στο πάνω και στο κάτω μέρος τους (Στεφανίδου, 1987 : 234).

Τα έξι δωμάτια τα οποία βρίσκονταν στην δυτική πλευρά ήταν τα πιο προνομιούχα, καθώς έχουν θέα στο λιμάνι της Καβάλας. Τα δύο ακριανά δωμάτια ήταν μεγαλύτερα από τα υπόλοιπα και έχουν διαστάσεις 4,00x5,50μ. Στα δωμάτια αυτά συνήθως φιλοξενούνταν οι καθηγητές του medresse. Στην βόρεια και στην νότια πλευρά υπήρχαν από πέντε δωμάτια και στην ανατολική πλευρά τέσσερα δωμάτια (Στεφανίδου, 1987 : 235).

¹⁸ Ο ρόλος του iwan εξαρτιόταν από τις ανάγκες του χώρου. Αποτελούσε έναν κλειστό χώρο από τις τρεις πλευρές του και είχε ένα άνοιγμα στην τέταρτη πλευρά όπου ήταν η είσοδος. Συνήθως ήταν χώρος προσευχής στους medresse.

Τα δωμάτια της ανατολικής πλευράς και κυρίως εκείνα τα οποία βρίσκονταν σε επαφή με την δεξαμενή είχανε θέματα με την υγρασία. Επίσης επειδή η δεξαμενή εισέρχεται στο εσωτερικό της αυλής, έκανε τα δωμάτια της ανατολικής πλευράς να είναι πιο σκοτεινά.

Χαρακτηριστικά στοιχεία και των είκοσι δωματίων ήταν ότι όλα καλύπτονταν από μοναστηριακούς θόλους και για δάπεδο έχουν οκταγωνικά πλακάκια. Σε όλα τα δωμάτια του πρώτου medresse υπήρχε χτιστό τζάκι και ένα με δύο ερμάρια. Στο σημείο όπου ξεκινάει να δημιουργείται θόλος στα περισσότερα δωμάτια υπήρχε πατάρι το οποίο χρησιμοποιούνταν ως χώρος ύπνου (Στεφανίδου, 1987 : 234 - 235).

Στον όροφο του medresse υπήρχαν έξι δωμάτια τα οποία πρέπει να είχανε ειδικές χρήσεις, όπως είναι βιβλιοθήκη, αίθουσες διδασκαλίας ή ακόμη και χώροι όπου κατοικούσαν οι καθηγητές. Ως προς την δομή τους τα δωμάτια αυτά είχανε παρόμοια στοιχεία με τα δωμάτια του ισόγειου. Η στοά του ορόφου καλύπτει τα τέσσερα από τα έξι δωμάτια και είναι στρωμένη με μαρμάρινες πλάκες και καλύπτεται από επτά σταυροθόλια (Στεφανίδου, 1987 : 237).

Το δωμάτιο αριστερά της εισόδου, όπως αναγράφεται σε μία μεταλλική πινακίδα ήταν το δωμάτιο του πρώτου θυρωρού. Το νοτιότερο δωμάτιο το οποίο ήταν και το μεγαλύτερο, με διαστάσεις 4,50x5,80μ. αποτελούσε χώρο διδασκαλίας και συνδεόταν με τον αμέσως διπλανό ανατολικά χώρο (Στεφανίδου, 1987 : 238).

Ο διπλανός χώρος ήταν υπαίθριος χώρος και αυτό μπορεί να το καταλάβει κάποιος από τον περιμετρικό γείσο που το περιβάλλει καθώς και από το γεγονός ότι διαθέτει διαφορετικό θόλο από τα υπόλοιπα δωμάτια (ο χώρος αυτός πρέπει να δημιουργήθηκε αργότερα). Η μετέπειτα χρήση του χώρου αυτού ήταν ως μαγειρείο ενώ του προηγούμενου χώρου ως δωμάτιο κατοικίας. Δεξιά της κυρίας εισόδου υπάρχει ένα τοξωτό άνοιγμα το οποίο οδηγεί στα δύο αποχωρητήρια τα οποία βρίσκονται σε υπαίθριο χώρο και καλύπτονται από μία καμάρα το καθένα (Στεφανίδου, 1987 : 238).

Εσωτερικά το κτίριο του πρώτου medresse και στο ισόγειο αλλά και στον όροφο, σε απλούστερη μορφή όμως, περιβάλλεται από ένα γείσο ο οποίος είναι κατασκευασμένος από

πλίνθο και κάτω από τον γείσο υπάρχει μία σειρά από πλίνθινα κυμάτια. Όλα τα παράθυρα του medresse είναι ορθογώνια και κατέχουν παρόμοιες διαστάσεις και τρόπο κατασκευής¹⁹.

Κάθε δωμάτιο φωτίζονταν από ένα παράθυρο το οποίο έβλεπε στην στοά εκτός από τα δύο πιο σκοτεινά δωμάτια του ισογείου. Τα δωμάτια αυτά φωτίζονταν από μικρούς φεγγίτες οι οποίοι υπήρχαν στους θόλους (Στεφανίδου, 1987 : 239).

4.3.2 Ιμαρέτ – Μεκτέμπ – Γενική προσέγγιση

Την χρονιά 1820-1821 χτίστηκε το μεκτέμπ και το Ιμαρέτ. Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί πως αποτελούν ένα από τα σπάνια παραδείγματα τα οποία έχουν επιβιώσει στον ελλαδικό χώρο. Το Ιμαρέτ και το μεκτέμπ βρίσκονται σε επαφή με τον νεότερο medresse στην βόρεια πλευρά του (Στεφανίδου, 1987 : 253).

Οι χώροι του Ιμαρέτ οργανώνονται γύρω από μία επιμήκη αυλή και σχηματίζουν ένα σχήμα Γ. Οι διαστάσεις της αυλής είναι 7,50x16,50μ. και οι χώροι του Ιμαρέτ βρίσκονται στην δυτική και την βόρεια πλευρά της. Στην νότια πλευρά της αυλής αρχίζουν τα διώροφα δωμάτια του νεότερου medresse ενώ στην ανατολική πλευρά υψώνεται ένα τοίχος (Στεφανίδου, 1987 : 253).

4.3.2.1 Ιμαρέτ

Η είσοδος στην αυλή του Ιμαρέτ γίνεται με δύο τρόπους, ο ένας τρόπος είναι από το νότιο άκρο (η κύρια είσοδος) και ο άλλος ο τρόπος από το βόρειο άκρο (δευτερεύουσα είσοδος) του τοίχου περιφράξης. Ο δρόμος με την αυλή έχουν διαφορά ύψους δύο μέτρα η οποία απόσταση γεφυρώνεται με μία εσωτερική σκάλα. Ο τρόπος και τα υλικά δόμησης τα οποία κατέχει το Ιμαρέτ είναι παρόμοια με εκείνα του υπόλοιπου συγκροτήματος.

Το Ιμαρέτ κατέχει τέσσερις επιμέρους χώρους των οποίων οι είσοδοι τους βρίσκονται στην αυλή. Οι είσοδοι έχουν δίφυλλες θύρες με τοξωτό υπέρθυρο και η απόληξη των εισόδων έχει παρόμοια κλήση με τα υπέρθυρα (Στεφανίδου, 1987 : 255).

Στην δυτική πλευρά υπάρχουν στην σειρά τρεις χώροι με διαδοχική αύξηση πλάτους εις βάρος της αυλής. Ο πρώτος χώρος (ο βορειότερος) έχει είσοδο στην νοτιοανατολική γωνία

¹⁹ Γύρω γύρω περιβάλλονταν από ξύλινες κάσες και είχαν εξωτερικές σιδεριές

και χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος ήταν οι νεόκτιστοι φούρνοι, οι οποίοι καλύπτονταν με δύο μοναστηριακούς θόλους, και το δεύτερο μέρος ήταν ο χώρος εργασίας και κίνησης ο οποίος καλύπτονταν με σφαιρικούς θόλους (Στεφανίδου, 1987 : 255).

Ο δεύτερος σε συνέχεια χώρος ήταν μικρότερων διαστάσεων από τον προηγούμενο, και η είσοδος του βρισκόταν στην νοτιοανατολική γωνία όπως και στην περίπτωση του πρώτου χώρου. Η χρήση του χώρου αυτού, όπως μαρτυρά μία μεταλλική πινακίδα ήταν είσοδος των μαγειρείων. Στην συνέχεια όμως για την πιο αποτελεσματική λειτουργία του χώρου γκρεμίστηκε το βορειότερο παράθυρο και μετατράπηκε σε θύρα η οποία ήταν η έξοδος των μαγειρείων. Εσωτερικά και ο δεύτερος χώρος διαιρείται σε δύο μέρη, τα οποία επικοινωνούσαν με ένα τοξωτό άνοιγμα το οποίο πρέπει να γκρεμίστηκε μόλις δημιουργήθηκε η πόρτα εξόδου από τα μαγειρεία. Στο πρώτο μέρος ήταν οι χώροι των εγκαταστάσεων των μαγειρείων όπου βρίσκονταν τα καζάνια. Ο χώρος αυτός καλύπτεται με καμάρα. Το δεύτερο μέρος ήταν ο χώρος κυκλοφορίας και εργασίας όπου μεταφέρονταν το φαγητό στον τρίτο διαδοχικό χώρο (Στεφανίδου, 1987 : 255).

Ο τρίτος χώρος έχει είσοδο στην νότια άκρη του ανατολικού τοίχους προς την αυλή. Ο χώρος αυτός ήταν ο χώρος συνεστίασης. Πρόκειται για μία μεγάλη αίθουσα στην οποία γινόταν η διανομή του φαγητού στους φτωχούς. Η αίθουσα αυτή δεν είχε τζάκι και καλύπτεται από δύο μεγάλους σφαιρικούς θόλους. Αργότερα ο χώρος αυτός μετατράπηκε σε αποθήκη όταν έπαψε να λειτουργεί το συσσίτιο στο Ιμαρέτ. Οι τρεις αυτοί διαδοχικοί χώροι έχουν συνεχή πορεία κίνησης (Στεφανίδου, 1987 : 256).

Τέλος, ο τέταρτος χώρος του Ιμαρέτ βρισκόταν στην βόρεια πλευρά της αυλής και λειτουργούσε ως αποθηκευτικός χώρος. Ο χώρος αυτός καλύπτεται από μία καμάρα και έχει ύψος 2,40μ. Μεταξύ του αποθηκευτικού χώρου και του μαγειρείου υπάρχει ένας διάδρομος πλάτους 1,10 μ. ο οποίος οδηγεί στους χώρους υγιεινής.

Οι χώροι του Ιμαρέτ φωτίζονται από τα παράθυρα τα οποία βλέπουν στην εσωτερική αυλή καθώς επίσης και από τα παράθυρα τα οποία υπήρχαν σε κάθε θόλο. Ο βόρειος αποθηκευτικός χώρος έχει δύο παράθυρα τα οποία είχανε σιδερένια κάγκελα με σκοπό να αερίζεται ο χώρος συνεχώς. Το Ιμαρέτ στην αρχή δεν είχε επαφή με τον εξωτερικό χώρο (Στεφανίδου, 1987 : 257).

Στην δυτική όψη η οποία έχει θέα προς το λιμάνι της Καβάλας έχει έναν εξώστη άνισο με τον εξώστη του νεότερου μεντρεσέ. Ακόμη χαρακτηριστικό αυτής της πλευρά είναι ότι κατέχει παραστάδες σε κάθε διαχωριστικό τοίχο καθώς και διατομή με γείσο. Αργότερα, στην πλευρά αυτή τοποθετήθηκαν τέσσερα παράθυρα ανά παραστάδα ένα για κάθε ακριανό χώρο και δύο για τον μεσαίο χώρο. Στην ανατολική όψη του η οποία έχει δεχτεί τις πιο πολλές παρεμβάσεις, τα ανοίγματα τα οποία κατέχει είναι όλα μεταγενέστερα (Στεφανίδου, 1987 : 257).

4.3.2.2 Μεκτέμπ

Στην βορειοανατολική γωνία της αυλής, βρίσκεται το μεκτέμπ²⁰ το οποίο είναι υπερυψωμένο σε σχέση με τον υπόλοιπο χώρο και προεξέχει στην βόρεια όψη. Η είσοδος στο μεκτέμπ γίνεται απευθείας από τον δρόμο. Η διάνοιξη της οδού Θ. Πουλίδου το 1934 προκάλεσε μετατροπές στην είσοδο του Μεκτέμπ. Ακόμη η διάταξη του χώρου δεν είναι αναγνωρίσιμη σήμερα καθώς χρησιμοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος των γειτονικών καταστημάτων (Στεφανίδου, 1987 : 256).

Το μεκτέμπ στο ισόγειο του έχει μόνο ένα προθάλαμο ο οποίος οδηγεί σε μία ξύλινη σκάλα η οποία με την σειρά της οδηγεί στον όροφο. Στον πρώτο όροφο υπάρχει ένας προθάλαμος παρόμοιος με εκείνον του ισογείου ο οποίος οδηγεί στην μεγάλη αίθουσα. Η αίθουσα αυτή διαθέτει ξύλινο δάπεδο και ξύλινη στέγη και έχει διαστάσεις 5,50x6,20μ (Στεφανίδου, 1987 : 256) και είχε το τυπικό τετράγωνο σχήμα το οποίο βοηθούσε στην διδασκαλία.

Εικόνα 16: Το μεκτέμπ (Πηγή: www.imaret.gr)

²⁰ Σχολείο βασικής εκπαίδευσης για αγόρια

Στην αίθουσα αυτή γινόταν η εκπαίδευση των μικρών μαθητών. Το άνοιγμα της αίθουσας είχε επεκταθεί σε ύψος όταν υπερυψώθηκε το δάπεδο. Ο χώρος καλύπτεται από ένα σφαιρικό θόλο και η στέγη στηρίζεται σε τέσσερις πυργίσκους οι οποίοι έχουν αλεμ παρόμοια με εκείνα του μεγάλου θόλου. Το μεκτέμπ αρχικά φωτιζόνταν από έξι ορθογώνια παράθυρα, τρία στην δυτική πλευρά και τρία στην νότια πλευρά (Στεφανίδου, 1987 : 257).

Αργότερα στον χώρο του μεκτέμπ κατασκευάστηκαν ξύλινα χωρίσματα με σκοπό να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες της οικογένειας που κατοικούσε (περίπου το 1975) και γκρεμίστηκε το τζάκι (η καμινάδα υπάρχει και σήμερα). Ακόμη ανοίχτηκαν δύο τοξωτά παράθυρα μεταξύ των τριών παραστάδων και χτίστηκαν ακόμη δύο παράθυρα στην βόρεια πλευρά του μεκτέμπ με σκοπό τον φωτισμό των προθάλαμων (και του ισογείου και του ορόφου).

4.3.3 Αίθουσα Διδασκαλίας (Dershane) – Μεστζίτ

Η αίθουσα διδασκαλίας (dershane²¹) λειτουργούσε και ως μεστζίτ²² και για τους δύο medresses του κτίσματος. Ήταν τοποθετημένη έκκεντρα και η είσοδός της βρισκόταν σε επαφή με τον πρώτο medresse. Οι διαστάσεις της ήταν 9,10x9,30 μ. και είχε ύψος 11,50μ. Η αίθουσα καλύπτονταν με έναν ημισφαιρικό θόλο ο οποίος στηρίζεται σε τέσσερα μεγάλα τόξα τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά²³ (Στεφανίδου, 1987 : 248).

Στην είσοδο του dershane υπάρχει δίφυλλη ξύλινη πόρτα στην βορειοδυτική της γωνία. Μετά την είσοδο υπάρχει ένας διαγώνιος διάδρομος ο οποίος οδηγεί προς την νοτιοανατολική γωνία όπου υπάρχει το μιχράμπ . Ακόμη υπήρχε μία σκάλα με πλάτος 50 εκ., η οποία οδηγούσε σε ένα τριγωνικό πατάρι. Ανατολικά και νότια της αίθουσας υπήρχαν μεταλλικά ράφια όπου φυλάγονταν τα ιερά βιβλία. Δεξιά και αριστερά του μιχράμπ²⁴ υπάρχουν τα ονόματα του Μωάμεθ και του Αλλάχ καθώς επίσης και τα ονόματα πολλών χαλίφηδων. Από το ταβάνι κρέμονται αλυσίδες στις οποίες στηρίζονταν πολυγωνικά στεφάνια που τοποθετούνταν λάμπες λαδιού με σκοπό τον φωτισμό του χώρου. Τέλος,

²¹ Μεγάλες θολωτές αίθουσες οι οποίες χρησιμοποιούνταν ως χώρος προσευχής

²² Το Μεστζίτ ήταν χώρος προσευχής, η διαφορά του με ένα τζαμί ήταν πως δεν κατείχε μιναρέ. Με την προσθήκη ενός μιναρέ, ένα μεστζίτ μετατρέπονταν σε τζαμί

²³ Στην εποχή όπου εφαρμόζονταν το Τούρκικο Μπαρόκ τα τζαμιά της Κωνσταντινούπολης κατείχαν τέσσερα εξωτερικά τόξα που στηρίζονταν σε τέσσερις πύργους. Τέτοια παραδείγματα τζαμιών είναι το Nuruosmaniye τζαμί, το Ayazma τζαμί κλπ

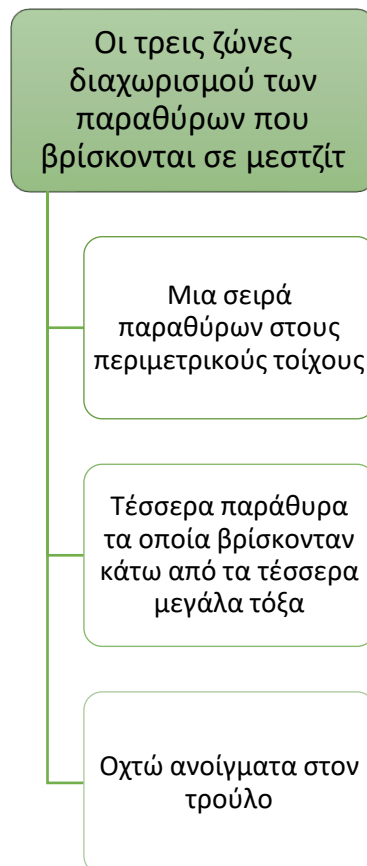
²⁴ Στο dershane η θέση του μιχράμπ ήταν ανορθόδοξη, καθώς συνήθως βρισκόταν στο μέσο και ακριβώς απέναντι από την κύρια είσοδο

περιμετρικά του χώρου υπήρχαν κατασκευασμένες φωλιές πουλιών από κεραμίδια (Στεφανίδου, 1987 : 248 - 251).

Όπως και σε άλλους χώρους του οικοδομήματος έτσι και στην αίθουσα διδασκαλίας τα δωμάτια τα οποία δεν είχαν όροφο φωτίζονταν από ένα μικρό άνοιγμα που υπήρχε στον θόλο, με σκοπό την εξοικονόμηση χώρου. Τα υπόλοιπα δωμάτια τα οποία διέθεταν όροφο φωτίζονταν από ορθογώνια παράθυρα τα οποία έβλεπαν στην στοά.

Τα παράθυρα του μεστζίτ χωρίζονται σε τρεις ζώνες:

1. Μια σειρά παραθύρων στους περιμετρικούς τοίχους. Τρία στον δυτικό τοίχο, δύο στον βόρειο τοίχο, δυο στο ανατολικό και ένα στον νότιο.
2. Τέσσερα παράθυρα τα οποία βρίσκονταν κάτω από τα τέσσερα μεγάλα τόξα τα οποία στηρίζουν τον θόλο. Τα παράθυρα αυτά είχαν τοξωτά υπέρθυρα
3. Οχτώ ανοίγματα, τα οποία βρίσκονται στον τρούλο και κατείχαν τοξωτό υπέρθυρο

Σχήμα 10: Οι τρεις ζώνες διαχωρισμού των παραθύρων που βρίσκονται σε μεστζίτ (ιδίας επεξεργασίας)

Οι ελεύθερες όψεις είναι η ανατολική, η δυτική και ένα τμήμα της βόρειας πλευράς²⁵. Η κεντρική είσοδος του medresse είναι λιτή, πρόκειται για μία δίφυλλη θύρα με τοξωτό υπέρθυρο το οποίο προεξέχει αρκετά. Στην δυτική πλευρά υπάρχουν ίσα ορθογώνια ανοίγματα τα οποία έχουν σταθερές αποστάσεις μεταξύ τους και ο αριθμός τους είναι ίσος με τον αριθμό δωματίων όπου υπάρχουν σε αυτή την πλευρά. Στο ελεύθερο τμήμα της βόρειας πλευράς υπάρχουν τρία ανοίγματα τα οποία έχουν θέα στην αυλή του Ιμαρέτ και ο αριθμός τους είναι ίσος με τον αριθμό των δωματίων (Στεφανίδου, 1987 : 252).

4.3.4 Νέος Medresse

Επειδή ο αριθμός των σπουδαστών αργότερα αυξήθηκε αρκετά δημιουργήθηκε η ανάγκη να κατασκευαστεί ένας δεύτερος medresse καθώς ο πρώτος δεν μπορούσε να καλύψει όλες τις ανάγκες. Ο νέος medresse χτίστηκε τρία χρόνια μετά τον παλιό και βρισκόταν σε επαφή μαζί του (Στεφανίδου, 1987 : 242).

Ένα πολύ αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό του οικοδομήματος του Ιμαρέτ είναι η διαφορά μεταξύ των δομών του πρώτου μέρους με το δεύτερο μέρος κατασκευής του (δεύτερο dersshane). Πιο συγκεκριμένα το πρώτο μέρος του Ιμαρέτ είχε μία αρκετά συμπαγή δομή, ενώ το δεύτερο μέρος είχε μία πολύ ελαφρύτερη δομή με αρκετά στοιχεία που είχανε στην αρχιτεκτονική τους παραδοσιακά σπίτια εκείνης της εποχής στην πόλη της Καβάλας (Λαλένης, 2013).

Ο νέος medresse οργανώνεται γύρω από μία επιμήκη ορθογώνια αυλή διαστάσεων 36,00x10,00μ. και στις τρεις πλευρές του, βόρεια, νότια, δυτικά, υπάρχουν δωμάτια κάτω από μία στοά (tenvak) όπως ίσχυε και στον πρώτο medresse, ενώ στην τέταρτη του πλευρά υψώνονταν ένας τοίχος. Η συνέχεια των δωματίων διακόπτεται από δύο περάσματα τα οποία βρίσκονται στην νοτιοδυτική και στην βορειοανατολική γωνία. Το πρώτο πέραςμα οδηγεί στον πρώτο medresse και το δεύτερο οδηγεί σε έναν εξώστη (Στεφανίδου, 1987 : 242).

Ο δεύτερος medresse δεν ακολουθεί την αυστηρή οργάνωση την οποία ακολουθούσε ο πρώτος. Το σχήμα της αυλής συνήθως ήταν τετράγωνο ή ακόμη και ορθογώνιο. Στην

²⁵ Σήμερα η ανατολική πλευρά έχει γεμίσει από καταστήματα λιανικής. Τα μόνα στοιχεία τα οποία διατηρούνται στο dersshane έως και σήμερα είναι το μεστζίτ και η κεντρική του είσοδος

περίπτωση όμως του δεύτερου medresse το σχήμα της αυλής προέκυψε από το κενό το οποίο είχε απομείνει μεταξύ του δρόμου και του ανατολικού του τοίχους. Ακόμη μία διαφορά των δύο medresse είναι πως στον νέο τα δωμάτια ήταν μικρότερων διαστάσεων (3,30x3,30μ.) ενώ το πλάτος της στοάς ήταν μεγαλύτερο (3,80μ.) (Στεφανίδου, 1987 : 244).

Μοναστηριακό θόλο διαθέτουν μόνο τα δωμάτια τα οποία έχουν όροφο, ο οποίος είναι κατασκευασμένος από φύλλα μόλυβδου. Τα δωμάτια της νότιας και της δυτικής πλευράς καλύπτονται από χαμηλότερους θόλους σε αντίθεση με τα δωμάτια της βόρειας πλευράς και τα βορειότερα δωμάτια της νότιας και της δυτικής πλευράς τα οποία στεγάζονται με μοναστηριακούς θόλους. Η διαφοροποίηση αυτή δημιουργήθηκε με σκοπό την εξοικονόμηση χώρου (Στεφανίδου, 1987 : 246).

Στη δυτική πλευρά του νέου medresse υπάρχουν δέκα διαδοχικά δωμάτια, στην βόρεια πλευρά υπάρχουν πέντε δωμάτια και στην νότια πλευρά υπάρχουν τέσσερα δωμάτια όπου το τελευταίο συνορεύει με την δεξαμενή. Έχουν μία διαφορά ως προς την εσωτερική τους οργάνωση σε σχέση με τα δωμάτια του παλιού medresse. Η διαφορά είναι πως τα δωμάτια του νέου διαχωρίζονται με ένα ξύλινο χώρισμα σε δύο τμήματα. Το πρώτο τμήμα είναι η είσοδος και υπήρχε ένα τζάκι και ο δεύτερος χώρος ήταν ο χώρος του ύπνου (Στεφανίδου, 1987 : 246).

Τα δωμάτια διέθεταν ξύλινο πάτωμα καθώς και ένα πατάρι όπου ήταν ο χώρος ύπνου. Στο ισόγειο ακόμη υπήρχε μία δεξαμενή η οποία ήταν αρκετά μεγαλύτερη από την δεξαμενή όπου κατείχε ο παλιός medresse.

Στον όροφο της βόρειας πλευράς και στην ανατολική πλευρά υπάρχει μία στοά η οποία δεν είναι ομοιόμορφη σε όλο της το μήκος. Η στοά αυτή στηρίζεται σε πεσσούς όπως και η στοά του ισογείου. Τέλος στον όροφο της βόρειας πλευράς όπως και στην περίπτωση του ισογείου υπήρχαν πέντε δωμάτια και στην βορειοδυτική γωνία υπάρχει πάλι ένα πέρασμα (Στεφανίδου, 1987 : 246).

4.3.5 Νέο Dershare

Στο δεύτερο επίπεδο ως προς την αυλή και πάνω στην ήδη διαμορφωμένη στέγη των δωματίων της βόρειας πλευράς κτίστηκε ένα δεύτερο dershane. Το dershane είναι ένας

τετράγωνος χώρος ο οποίος είχε διαστάσεις 8,50 μ. x 8,50 μ. που καλύπτεται από μία ξύλινη στέγη η οποία είναι επενδυμένη με φύλλα μόλυβδου²⁶. Το μεγαλύτερο τμήμα του βόρειου τοίχου του δεύτερου dershane έρχεται σε επαφή με την στοά και τη νοτιοδυτική γωνία του πρώτου dershane (το οποίο ήταν παλαιότερο και μεγαλύτερο). Η είσοδος στο dershane γινόταν μέσω μίας δίφυλλης θύρας, η οποία βρίσκονταν στην βόρεια πλευρά του (Στεφανίδου, 1987 : 240).

Οι τοίχοι όπως και το έντονα καμπυλωτό γείσο²⁷ που περιτρέχει το κτίσμα στις ελεύθερες πλευρές του, ήταν κατασκευασμένα από μαγδάτι και ήταν επιχρισμένα με παχύ στρώμα κονιάματος. Το δάπεδο του dershane ήταν κατασκευασμένο από ξύλινες σανίδες. Εσωτερικά το dershane θα μπορούσε να το χαρακτηρίσει κάποιος λιτό. Στην νοτιοανατολική γωνία ήταν το μιχράμπ²⁸ το οποίο ήταν βαμμένο με έντονα χρώματα. Την ίδια θέση κατείχε και το μιχράμπ και του μεγάλου dershane.

Όσον αφορά στον εξωτερικό χώρο, υπάρχουν διπλές σειρές παραθύρων. Η μία σειρά είχε ορθογώνια παράθυρα με μεταλλικές σιδεριές, ενώ η δεύτερη σειρά κατείχε παράθυρα με ελλειψοειδές σχήμα. Στο νότιο και δυτικό τοίχο υπήρχαν διπλές σειρές με τέσσερα παράθυρα, ενώ στην ανατολική πλευρά υπήρχαν δύο ορθογώνια παράθυρα με θέα στον φωταγωγό ανάμεσα του dershane και του βορειοανατολικού δωματίου του πρώτου medresse (Στεφανίδου, 1987 : 240).

Από το 1970 το dershane άρχισε να παρουσιάζει φθορές . Το πιο σημαντικό σημείο ήταν το γεγονός ότι έλειπαν αρκετά φύλλα μόλυβδου, με αποτέλεσμα να καταρρεύσει η στέγη παρασύροντας ένα μέρος του τοίχου και σήμερα απομένει ένας σωρός από μπάζα.

4.3.6 Χώροι Υγιεινής

Στην βορειοδυτική γωνία του medresse, ανάμεσα από τα δωμάτια της δυτικής και της βόρειας πλευράς υπάρχει ένα πέρασμα με το οποίο επικοινωνεί η αυλή με τον νεότερο medresse. Το πέρασμα αυτό ξεκινάει με μία δίφυλλη ξύλινη θύρα και καλύπτεται σε όλο το μήκος του από μία καμάρα. Υπάρχει όμως και ένα δεύτερο πέρασμα στην νοτιοδυτική γωνία

²⁶ Εδώ και αρκετό καιρό έλειπαν από το τμήμα της στέγης φύλλα μόλυβδου, το οποίο αποτέλεσε η αιτία να προκαλέσει την καταστροφή της στέγης του dershane

²⁷ Πρόκειται για τμήμα της στέγης το οποίο εξέχει από τους τοίχους

²⁸ Είναι κόγχη στο τοίχος του τζαμιού. Είναι το σημείο στο οποίο κάθεται ο Ιμάμης και προσδιορίζει το σημείο στο οποίο πρέπει να στραφούν οι πιστοί.

μεταξύ της δυτικής και της νότιας πλευράς . Το πέρασμα αυτό ως προς τα στοιχεία τα οποία κατέχει είναι παρόμοια με το προηγούμενο (της βορειοδυτικής πλευράς) και οδηγεί σε μία επιμήκη αυλή (Στεφανίδου, 1987 : 241).

Η αυλή αυτή είχε μέσο πλάτος 4μ. και βρισκόταν σε ανεξάρτητο χώρο, ο οποίος χωρίζονταν με ένα ξύλινο διάφραγμα, και έτσι διαμορφωνόταν οι χώροι υγιεινής όλου του συγκροτήματος. Οι χώροι αυτοί χτίστηκαν την ίδια περίοδο που κατασκευάστηκε και ο πρώτος medresse.

Στην ανατολική πλευρά της αυλής, υπήρχε ο χώρος του πλυντηρίου και σε ένα τμήμα της νότιας πλευράς τα τρία αποχωρητήρια και το υπόλοιπο τμήμα της δυτικής και της νότιας πλευράς έχουν ένα ψηλό τοίχο περιφραξης. Ο χώρος του πλυντηρίου καλύπτεται με ένα μοναστηριακό θόλο και τα τρία αποχωρητήρια με τρεις καμάρες (Στεφανίδου, 1987 : 241).

Η ανατολική πλευρά του χώρου κατέχει στην κάτοψή του καθαρά σχήματα το οποίο ήταν χαρακτηριστικό στοιχείο της οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Ωστόσο υπάρχουν και κάποια στοιχεία τα οποία έχουν άτακτη τοποθέτηση. Τέτοιου είδους παραδείγματα είναι τα δύο ορθογώνια ανοίγματα φωτισμού στο δυτικό τοίχος, ένα παράθυρο και ένας φεγγίτης τα οποία έχουν άτακτη τοποθέτηση. Αντίθετα οι φεγγίτες τους οποίους κατέχει το κάθε αποχωρητήριο βρίσκονται ακριβώς στην ίδια ευθεία με την είσοδό τους (Στεφανίδου, 1987 : 241).

4.3.7 Γραφεία Διεύθυνσης

Τα γραφεία του Ιμαρέτ χτίστηκαν νότια του παλαιότερου medresse και κοντά στους υγρούς του χώρους. Υπολογίζεται πως χτίστηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, την εποχή όπου επισκέφτηκε το Ιμαρέτ ο πρώτος mudur από την Αίγυπτο. Παρόμοια στοιχεία, ως προς την κατασκευή και την αρχιτεκτονική δεύτερο μεστζίτ το οποίο χτίστηκε την ίδια περίοδο.

Τα γραφεία της διεύθυνσης αναπτύχθηκαν γύρω από μία τραπεζοειδή αυλή η οποία έχει διαστάσεις 10,00x12,50 μ., και οι χώροι των γραφείων σχηματίζουν ένα σχήμα Γ στην βόρεια και στην ανατολική πλευρά της αυλής. Η αυλή στις δύο πλευρές περιβάλλεται από ένα πέτρινο τοίχος ενώ στις άλλες δύο πλευρές υπάρχει ένας σκεπαστός εξώστης (χαγιάτι) (Στεφανίδου, 1987 : 258).

Η πρόσβαση στον χώρο γίνεται με δύο τρόπους. Ο πρώτος τρόπος, ο οποίος ήταν και η κύρια είσοδος, γινόταν από την ανατολική πλευρά στον δεύτερο όροφο και οδηγούσε κατευθείαν στα γραφεία. Ο δεύτερος τρόπος εισόδου γινόταν από το μέσο της νότιας πλευράς, όπου υπήρχε ο υπερυψωμένος τοίχος και οδηγούσε στην αυλή (Στεφανίδου, 1987).

Οι τοίχοι των γραφείων είχαν πάχος 0,80μ. και ήταν κατασκευασμένα με τον παραδοσιακό τρόπο, από αργολιθοδομή, και οι τοίχοι του ήταν κατασκευασμένοι με τσατμά²⁹ και φέρουν επίχρισμα. Η οροφή ήταν κατασκευασμένη από ξύλο. Όλο το κτίσμα περιβάλλεται από καμπυλωτό γείσο από μπαγδατί, εκτός από τον τοίχο ο οποίος βλέπει στον δρόμο, και είναι κατασκευασμένος από λίθινο γείσο.

Όλοι οι χώροι του ισογείου έχουν θέα στον ξύλινο εξώστη. Στην συνέχεια της βόρειας πλευράς εκτείνεται ένας χώρος διαστάσεων 4,50x12,30μ. Ο χώρος αυτός στην πορεία χωρίστηκε σε δύο άνισα μέρη με την χρήση ενός ξύλινου διαχωρίσματος. Στην ανατολική πλευρά του χώρου υπάρχουν δύο δωμάτια, και στην βορειοανατολική πλευρά υπάρχουν οι υγροί χώροι όπου μέσω ενός προθάλαμου οδηγούν σε μια δεξαμενή. Η άνοδος στον όροφο γίνεται με την χρήση μίας ξύλινης σκάλας (Στεφανίδου, 1987 : 260).

Ο όροφος είναι ο χώρος ο οποίος δέχτηκε πολλές αλλαγές, τόσο ως προς την αρχιτεκτονική του όσο και ως προς τις χρήσεις των χώρων του, ύστερα από την χρήση του χώρου ως κατοικία του τελευταίου Αιγύπτιου διευθυντή. Οι τρεις βόρειοι χώροι στην αρχή ήταν ανεξάρτητοι, ενώ στην συνέχεια απέκτησαν εσωτερική επικοινωνία με την δημιουργία ανοιγμάτων. Ως προς την χρήση από τους δύο χώρους της ανατολικής πλευράς ο νοτιότερος χώρος λειτουργούσε ως δωμάτιο των δασκάλων, ενώ στην συνέχεια αποτέλεσε το δωμάτιο των κλητήρων (Στεφανίδου, 1987).

Ο βορειότερος χώρος αποτελούσε το δωμάτιο του διευθυντή, στην συνέχεια όμως ο χώρος αυτός ενώθηκε με τους δύο γειτονικούς χώρους του medresse οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν ως σάλα και ως μαγειρείο. Στην βορειοανατολική γωνία όπως και στην περίπτωση του ισογείου υπήρχαν οι υγροί χώροι.

²⁹ Δομική κατασκευή όπου στην αρχή τοποθετούνταν ξύλινος σκελετός και τα κενά του καλύπτονται από πέτρες, κλαδιά κ.α. και στο τέλος όλο το σύνολο καλύπτεται με σοβά

Ως προς τον φωτισμό των χώρων και τα γραφεία της διεύθυνσης έχουν παρόμοιο τρόπο με το υπόλοιπο συγκρότημα. Στον όροφο στην βόρεια πλευρά οι χώροι φωτίζονται με επτά παράθυρα ίδιων διαστάσεων. Ενώ τα ανοίγματα της ανατολικής πλευράς ανοίχτηκαν αργότερα με στόχο να φωτίζονται καλύτερα οι χώροι των γραφείων.

4.4 Το Ιμαρέτ στην σύγχρονη κοινωνία της Καβάλας

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το Ιμαρέτ έμεινε ανεκμετάλλευτο από το 1967 έως την δεκαετία του 1990. Σε αυτό το γεγονός έβαλαν τέλος οι προσπάθειες της Anna Misirian. Μιας τοπικής επιχειρηματία η οποία κατάφερε να εξασφαλίσει 50 χρόνια μίσθωση του Ιμαρέτ από την αιγυπτιακή πρεσβεία.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι διαπραγματεύσεις διήρκησαν περίπου 7 χρόνια και η μίσθωση υπογράφηκε το 2001. Έπειτα από 22 μήνες αποκατάστασης το 2004 το Ιμαρέτ απέκτησε χρήση ξενοδοχείου, το οποίο στεγάζονταν σε ένα ιστορικό κτίριο. Το ποσό της αποκατάστασής του έφτασε τα 7 εκατομμύρια ευρώ. Η αποκατάσταση ήταν τόσο πετυχημένη που κατάφεραν να αναβιώσουν την αρχική εικόνα του μνημείου, από το χρώμα των τοίχων έως και το ύφασμα των πολυθρονών (Λαλένης, 2013).

Τα 30 πολυτελή διαμερίσματα τα οποία κατέχει το Ιμαρέτ μοιάζουν με βυζαντινά παρεκκλήσια, κατέχουν αιγυπτιακούς πολυελαίους, αντίκες κιλίμια στα πέτρινα πατώματα. Το κύριο derthane μετατράπηκε σε βιβλιοθήκη και η παλιά δεξαμενή του mekteb μετατράπηκε σε εσωτερική πισίνα. Ακόμη το ξενοδοχείο διαθέτει και εξωτερική πισίνα διακοσμημένη με μωσαϊκό, τζάκια, τούρκικα μπάνια και εστιατόρια με θέα (Σαμουρκασίδου, 2013).

Εκτός από την λειτουργία του ξενοδοχείου το Ιμαρέτ της Καβάλας παρέχει τεράστια συμβολή στην πολιτιστική ζωή της πόλης, ως οικοδεσπότης μίας N.G.O., της I.M.A.R.E.T. (Institute of Mohamed Ali for the Research of Eastern Tradition).

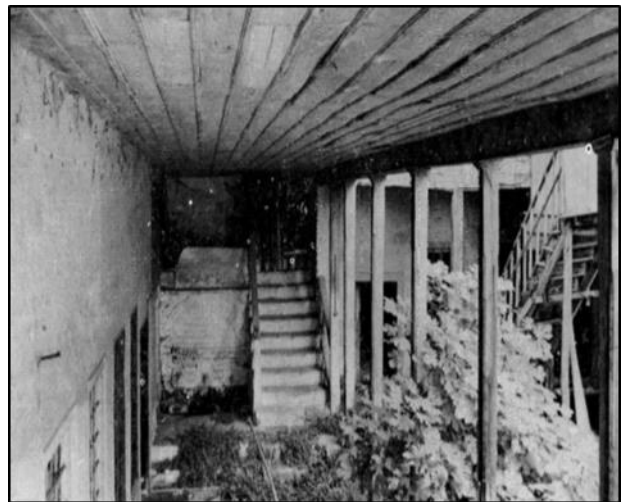
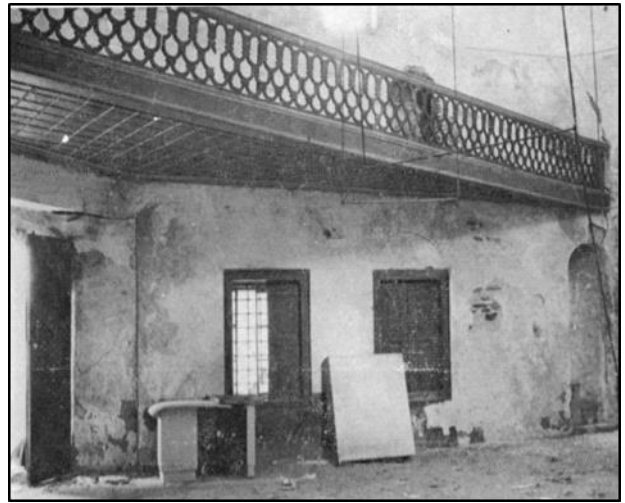
Ένας από τους στόχους της I.M.A.R.E.T. είναι η πολιτιστική συνεργασία μεταξύ της Αιγύπτου και της Ελλάδος και πιο συγκεκριμένα μεταξύ Καβάλας και Αλεξάνδρειας. Επίσης στην έρευνα περιλαμβάνονται και η μελέτη χειρόγραφων της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας (Σαμουρκασίδου, 2013). Ακόμη το Ιμαρέτ διοργανώνει διάφορες εκδηλώσεις, όπως είναι τα

Συνέδρια, συναυλίες, εκθέσεις κλπ. που ξεκίνησε από την Συμφωνική Ορχήστρα του Κάιρου το 2006.

Παρακάτω παρατίθενται κάποιες φωτογραφίες, οι οποίες δείχνουν την παλαιότερη κατάσταση (19^{ος} αιώνας) στην οποία βρισκόταν το μνημείο (Στεφανίδου, 1987).

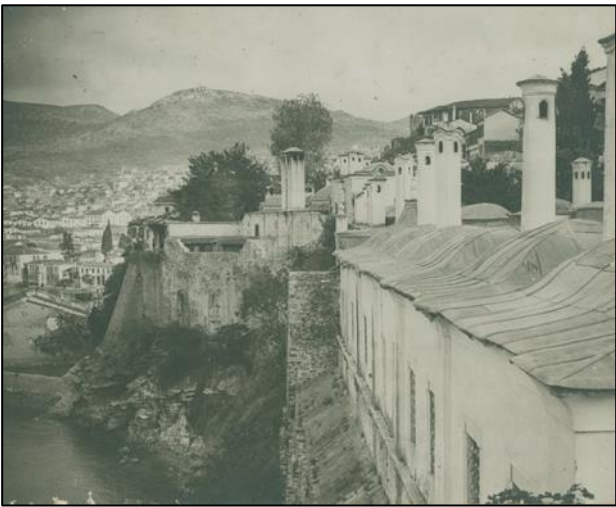
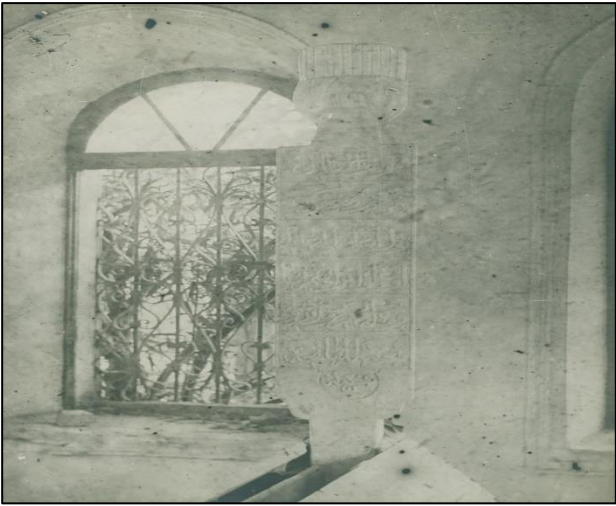

Παρακάτω παρατίθενται κάποιες φωτογραφίες, οι οποίες δείχνουν την παλαιότερη κατάσταση (19^{ος} αιώνας) στην οποία βρισκόταν το μνημείο (<https://www.moha.center/>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παρούσα διπλωματική εργασία αναφέρονται αρχικά στο θεσμό των βακούφικων αλλά και στην αξιοποίηση αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αρχικά διαπιστώνουμε ότι τα βακούφια συνέβαλαν στην οικονομική αναδόμηση των πόλεων, καθώς με την προοπτική αυτή κατασκευάζονταν έργα απαραίτητα για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση της εκάστοτε πόλης.

Επίσης η επικρατούσα κατάσταση οδηγούσε ίσως και τεχνηέντως σε δημιουργία θέσεων εργασίας, χορηγήσεις δανείων τόσο στους εμπόρους και τους επαγγελματίες όσο και στους τεχνίτες, επιτυγχάνοντας έτσι την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Τα βακούφια αποτελούσαν έναν καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη αλλά και τη διαίωνιση της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και την τοπική προώθηση των κοινωνικών και ανθρώπινων αρετών. Το ζήτημα της ρύθμισης της επιλογής πλέον και όχι διορισμού των επιτροπών διαχείρισης των βακούφικων ενισχύει και τον αυτοδιοικητικό τομέα των ιδρυμάτων.

Όσον αφορά όμως τώρα στο νομοθετικό πλαίσιο, οι νόμοι οι οποίοι θεσπίστηκαν για τα βακούφια αποτέλεσαν από τη μία πνοή σωτηρίας για αυτά, αλλά από την άλλη κάποιοι νόμοι αποτέλεσαν τροχοπέδη προς την ανάπτυξή τους.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ότι διαφορετικό καθεστώς επικρατεί για τα βακούφικα της μουσουλμανικής μειονότητας της δυτικής Θράκης. Όλα τα υπόλοιπα βακούφικα μετά τη συνθήκη της Λωζάνης θεωρήθηκαν ανταλλάξιμα και περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού δημοσίου (Στεφανίδου, 1991).

Η παράλειψη του βακουφίου της Καβάλας από τη συνθήκη της Λωζάνης δεν ήταν παράλειψη αλλά αδυναμία του να συμπεριληφθεί εφόσον εθεωρείτο ήδη αιγυπτιακή περιουσία και η Αίγυπτος ήταν ανεξάρτητο κράτος.

Τέλος, αναφορικά με τη διαχείριση των Βακούφικων προτείνεται η σύσταση μίας Διαχειριστικής Επιτροπής, η οποία θα ασχολείται με το σύνολο των μουσουλμανικών βακούφικων της Ελλάδας, έτσι ώστε να έχει μία πιο εποπτική και σφαιρική εικόνα της όλης κατάστασης και η οποία θα δρα συντονιστικά έναντι των επιμέρους επιτροπών. Βασικό μέλημα ωστόσο, όλων των ενεργούμενων διαδικασιών θα πρέπει να αποτελεί η διατήρηση και προάσπιση του αυτοδιοίκητου των Βακουφίων (Στεφανίδου, 1991).

Έτσι, κατά τα τελευταία χρόνια, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διατήρηση της υπάρχουσας κτισμένης κληρονομιάς, της οποίας η βελτίωση θεωρείται πιο πρόσφορη οικονομικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την ολοένα αυξανόμενη τάση προς διαδικασίες επανάχρησης, διαδικασίες δηλαδή, επανεκτίμησης της αρχιτεκτονικής και παραδοσιακής κληρονομιάς, η οποία για μεγάλο διάστημα είχε υποτιμηθεί και πρόσφατα αποτελεί αντικείμενο νέας αξιολόγησης, οικονομικής, λειτουργικής και αισθητικής (Στεφάνου κ.ά, 1995).

Η αξιοποίηση του μνημείου του Ιμαρέτ, αποτελεί ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα αξιοποίησης της βακούφικης περιουσίας.

Το Ιμαρέτ λοιπόν, ένα από τα πιο ιστορικά μνημεία της Καβάλας, το οποίο περικλείει μέσα του ως κτίσμα πολιτισμική και κοινωνική δυναμική και αποτελεί κληροδότημα των προηγούμενων γενεών για την πόλη της Καβάλας, μετά από πολύχρονες ιδιωτικές

προσπάθειες και διαπραγματεύσεις, τελικά δόθηκε από το Αιγυπτιακό Κράτος η άδεια για την αξιοποίηση και ανάδειξή του. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι εργασίες ανακατασκευής και συντήρησης του ιστορικού μνημείου της Καβάλας, αποτέλεσαν το πιο δαπανηρό έργο που χρηματοδοτήθηκε από τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα.

Ωστόσο, η επανάχρηση και αξιοποίηση του Ιμαρέτ, εκτός από την αναμφισβήτητη καθοριστική συμβολή της στην τοπική κοινωνία και οικονομία, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τόσο ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, ενισχύοντας την εικόνα του και διατηρώντας την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του όσο και αξιοποίησης των βακούφικων ιδιοκτησιών, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων, δυστυχώς, έχει παραμεληθεί και αφεθεί ανεκμετάλλευτη (Στεφανίδου, 1991).

Αξίζει να τονίσουμε ότι η πολιτισμική μας κληρονομιά δημιουργείται συλλογικά. Περιλαμβάνει όλα τα επιτεύγματα του πολιτισμού, τα οποία κατακτήθηκαν στη διάρκεια του ιστορικού παρελθόντος. Τα επιτεύγματα της πολιτισμικής παράδοσης και κληρονομιάς μεταλαμπαδεύονται στις νεότερες γενιές μέσω των μνημείων. Εξάλλου τα υπάρχοντα αλλά και δυνητικά προς δημιουργία μνημεία:

1. Αποτελούν πηγή ιστορικών γνώσεων, επιτυγχάνοντας μία πληρέστερη κατανόηση της ιστορικής περιόδου στην οποία ανήκουν.
2. Ενισχύουν το ενδιαφέρον για την ιστορία του τόπου.
3. Διατηρούν και ισχυροποιούν την εθνική συνείδηση.
4. Τα μνημεία κάθε τόπου αποτελούν μέρος της παγκόσμιας κληρονομιάς.
5. Αποτελούν πηγές αισθητικής απόλαυσης και αγωγής.
6. Προσελκύουν τουρίστες.

Με δεδομένη την ιδιαίτερη αξία που έχουν τα διάφορα ιστορικά μνημεία, είναι εύλογη η υποχρέωση της πολιτείας, αλλά και των πολιτών, να τα αντιμετωπίζουν με τον αναγκαίο σεβασμό. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως θα πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη μέριμνα για τη συντήρησή τους, για την αποκατάσταση ζημιών ή φθορών που έχουν προκληθεί σε αυτά, καθώς και για την καλύτερη δυνατή προβολή τους.

Εντούτοις, σε μια χώρα όπως είναι η Ελλάδα, όπου υπάρχουν πάρα πολλά μνημεία, παρατηρείται μια παράδοξη στάση αδιαφορίας απέναντι σ' αυτά τα πολύτιμα έργα της

πολιτισμικής και ιστορικής μας παράδοσης. Έτσι, ενώ τα μνημεία εκείνα που αξιοποιούνται σε τουριστικό επίπεδο, λαμβάνουν, ως ένα βαθμό, την αναγκαία φροντίδα, εκείνα τα μνημεία που δεν έχουν αναδειχθεί τουριστικά, έρχονται αντιμέτωπα με την παραμέληση και φθείρονται ταχύτερα από το αναμενόμενο, εφόσον δεν υπάρχει το αναγκαίο ενδιαφέρον για τη συντήρησή τους.

Είναι γεγονός ότι η αποκατάσταση και διατήρηση των μνημείων μίας περιοχής συμβάλλει στην αναβάθμιση της συνολικής εικόνας της αλλά και στη βελτίωση και στον εκσυγχρονισμό της ποιότητας ζωής της, επομένως θα πρέπει να προκύπτει από συλλογικές και οργανωμένες προσπάθειες του δημόσιου και του ιδιωτικού φορέα.

Οπότε μία πρόταση πρωτοπόρα, και προσωπικά καθόλου επίπονη για την ζωή και την διατήρηση του Ιμαρέτ, αποτελεί η «μετατροπή» του μνημείου ή ενός μέρους του μνημείου σε βιβλιοθήκη.

Αυτή θα έχει το υλικό της ταξινομημένο βάσει κάποιου συστήματος ταξινόμησης βιβλιοθήκης, ώστε τα τεμάχια να εντοπίζονται γρήγορα και ο αναγνώστης να μπορεί εύκολα να ρίχνει μια ματιά σε βιβλία πάνω στο θέμα που αναζητά. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η μείωση της καταπόνησης του χώρου. Κάποιες βιβλιοθήκες έχουν κλειστά κάποια ή όλα τα βιβλιοστάσιά τους στο κοινό και οι χρήστες ζητούν το υλικό από κάποιον υπάλληλο ο οποίος τους το φέρνει. Επίσης αυτό το σενάριο ακούγεται ένα «εύπεπτο» σενάριο.

Η συγκεκριμένη βιβλιοθήκη, επεξεργάζοντας τις ανάγκες της κοινωνίας, θα παρέχει μια σειρά από υπηρεσίες μερικές από τις οποίες είναι προτιμότερο να προσφέρονται μέσα στους ίδιους τους χώρους της, επί τόπου, ωστόσο σε άλλες περιπτώσεις είναι χρήσιμο και θεμιτό να παρέχονται υπηρεσίες και έξω από τα όρια και τους τοίχους των κτηρίων της.

Η βιβλιοθήκη θα παρέχει υπηρεσίες βασιζόμενες στην κοινότητα που έχει να εξυπηρετήσει. Ορισμένες αρχές βέλτιστης πρακτικής υποδεικνύουν ότι κατά το σχεδιασμό των υπηρεσιών πρέπει να τεθούν οι προτεραιότητες και να χαραχτεί η στρατηγική μιας μακρόχρονης πολιτικής που αφορούν τις υπηρεσίες.

Ακόμη μία πρόταση πρωτοπόρα, και λιγότερο επίπονη για την ζωή και την διατήρηση του Ιμαρέτ, αποτελεί η «μετατροπή» του μνημείου ή ενός τμήματος του σε χώρους φιλοξενίας μεταπτυχιακών προγραμμάτων. Η πρόταση αυτή αποτελεί έναν τρόπο αξιοποίησης του Ιμαρέτ παρόμοιο με εκείνον που είχε όταν δημιουργήθηκε (θρησκευτικό σχολείο). Το ενδεχόμενο αυτό αποτελεί μία λύση η οποία στοχεύει τόσο στην ανάπτυξη και την βέλτιστη αξιοποίηση του ιδίου μνημείου, όσο και στην άμεση ευαισθητοποίηση των δυνητικών φοιτητών με την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά.

Θα αναρωτηθεί κανείς γιατί η «φιλοξενία» αναφέρεται σε μεταπτυχιακά προγράμματα και όχι σε προπτυχιακά. Η επιλογή έγινε καθώς η εκπόνηση ενός μεταπτυχιακού προγράμματος ως επί το πλείστον γίνεται συνειδητά με απώτερο σκοπό την περαιτέρω εξειδίκευση και την διεύρυνση των «προπτυχιακών οριζόντων».

Στα προπτυχιακά προγράμματα παρατηρείται μία απειθαρχία, η οποία πηγάζει είτε από ανωριμότητα είτε από την έλλειψη θέλησης ακαδημαϊκής επιμόρφωσης. Τα μεταπτυχιακά εμπλουτίζουν την ακαδημαϊκή και επαγγελματική φαρέτρα των προσόντων.

Προτείνεται η εγκατάσταση εξοπλισμών οι οποίοι να μην προκαλούν καταπόνηση στο μνημείο, είτε στα πατώματα (από θρανία ή καθίσματα), είτε στους τοίχους (από πίνακες γραφής). Έτσι η καλύτερη επιλογή είναι εξοπλισμός, ο οποίος να μην προκαλεί μόνιμες καταπονήσεις ή καταστροφές.

Βασική προϋπόθεση όλων αυτών αποτελεί αρχικά η σωστή ενημέρωση για την διατήρηση και την προστασία των χώρων και κατόπιν η καλή διάθεση από πλευράς τόσο των ιδρυματικών υπαλλήλων όσο και των ίδιων των φοιτητών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Βλαχάκου, Ζ. (2001), *Οι καπναποθήκες στην Κομοτηνή, την Ξάνθη και την Καβάλα στα τέλη του 19ου αιώνα : το παρόν και το μέλλον τους*, Διάλεξη – Ε.Μ.Π.

Ελευθεριάδης, Ν., (1903). *Ακίνητος Ιδιοκτησία Εν Τουρκία*. Αθήνα.

Η' Συμπόσιο Θασιακών Μελετών. (2019). *Η Θάσος διά μέσου των Αιώνων : Ιστορία-Τέχνη-Πολιτισμός*, Θάσος.

Ααλένης Κ., Σαμουρκασίδου Ε., (2013). *WAKFS IN KAVALA, GREECE: A Legal, Political and Architectural Heritage Issue*. Archnet-IJAR, Ιούλιος, VII (2).

Μπαρκιτζής, Ι. Μ., (2009). *Στοιχεία για την Ιστορία της Θάσου κατά την όψιμη οθωμανοκρατία*. Καβάλα: Θασιακά.

Μντούλα, Ρ., Δέμπας, Μ., Λαζαρίδης, Μ., Θυσιάδου, Α., Αρχοντίδης, Π., Σαμουρκασίδου, Ε. «ΚΑΒΑΛΑ 2020-2050: Φυσιογνωμία και Βιώσιμη Ανάπτυξη του Νομού Καβάλας». Καβάλα 2019. <https://issuu.com/thenewtons/docs/makarios-e-book-2019-upd>.

Ν. 1490/1984 *Κύρωση Πρακτικού μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου για τις βακούφικες ιδιοκτησίες Καβάλας και Θάσου*.

Σαμουρκασίδου, Ε., (2007). *Τα Βακούφικα της Καβάλας: Θεσμικό καθεστώς κυριότητας και διαχείρισης –Λειτουργική ένταξή τους στον αστικό ιστό*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Στεφανίδου - Φωτιάδου, Α. (1987). *Το Ιμαρέτ της Καβάλας* (Τόμ. 25). Μακεδονικά. <https://doi.org/10.12681/makedonika.228>.

Στεφάνου, Ι., Χατζοπούλου, Α. και Νικολαΐδου, Σ. (1995) *Αστική Ανάπλαση, Πολεοδομία – Δίκαιο – Κοινωνιολογία*, Αθήνα : Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος.

Στεφανίδου, Α. (1991) «*Η πόλη-λιμάνι της Καβάλας κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (1391-1912)*», Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Φωτοαντιγραφική.

Τσεγγελίδου Μ., (1988). *Ζήτημα των Βακούφικων Ιδιοκτησιών της Καβάλας και το νησί της Θάσου*.:Θασιακά.

Τσιτελίκης, Κ., (2012). *Old and New Islam in Greece*. Martinus Nijhoff επιμ. Βοστώνη.

ΦΕΚ Α 2 2.1.2007

ΦΕΚ Α/172

ΦΕΚ 37/Α/29-2-2008

ΦΕΚ Α 124/1967

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Λαλένης Κωνσταντίνος, Σ. Έ. (2013, Ιούλιος). *Wakf in Kavala, Greece: A Legal, Political and Architectural Heritage Issue*. Archnet-IJAIR, *International Journal of Architectural Research*, VII (2).

Dilek Kurban, Κ. Τσιτσελίκης., (2010). *ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΜΟΙΒΑΙΟΤΗΤΑΣ:ΤΑ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΒΑΚΟΥΦΙΑ*. TESEV επιμ. σ.λ.:σ.ν.

Fratcher, William. F., (1971). *Islamic Wakf*, *Missouri Law Review*, 36(2).

KANETAKÍ, Eleni. I., (2004). *THE CREATION OF HISTORICAL CULTURAL HERITAGE*.

Lebrun A., *La Question de Thassos, La Correspondance d'Orient – Revue écono-mique, politique et littéraire*, no 134, Paris 16 Av. 1914, 337-342.

Velika, I. (2016, Οκτώμβριος 28). *The Imaret of Mehmed Ali Pasha Preservation and Transformation of an Ottoman and Egyptian Heritage into a Masterpiece of Heritage Protection and Revitalization in Greece*. UBT Knowledge Center.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ

Mehmed Ali dynasty, <https://www.ames.cam.ac.uk/publications/articles/mehmed-ali-dynasty>

Muhammad Ali, <https://www.ames.cam.ac.uk/publications/articles/muhammad-ali>

Muhammad 'Ali et la nation égyptienne,

<https://www.ames.cam.ac.uk/publications/articles/muhammad-ali-et-la-nation-egyptienne>

www.imaret.gr

<https://www.moha.center/>

<https://www.goldekspertiz.com.tr/tr/sozluk.aspx?hbr=M>

https://lykourinos-kavala.blogspot.com/2017/02/1864_13.html